

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΠΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΝΕΟΙ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ. ΕΡΕΥΝΑ ΣΕ
ΦΟΙΤΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΠΑΤΡΩΝ

Αντώνης Παπαχριστόπουλος
Παναγιώτα Γαρδίκη

Πάτρα [2022]

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΠΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΝΕΟΙ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ. ΕΡΕΥΝΑ ΣΕ
ΦΟΙΤΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΠΑΤΡΩΝ

Αντώνης Παπαχριστόπουλος
Παναγιώτα Γαρδίκη

Επιβλέπων καθηγήτρια
Παναγιώτα Βάθη-Σαράβα
Επίκουρη καθηγήτρια

Πάτρα 2022

UNIVERSITY OF PATRAS

SCHOOL OF ECONOMICS & BUSINESS

DEPARTMENT OF MANAGEMENT SCIENCE AND
TECHNOLOGY

**FORMER DEPARTMENT OF BUSINESS
ADMINISTRATION AT MESSOLONGHI**

THESIS

YOUNG AND LEISURE. RESEARCH ON
STUDENTS OF THE UNIVERSITY OF PATRAS

Antonis Papachristopoulos

Panagiota Gardikh

Patra [2022]

Η έγκριση της πτυχιακής εργασίας από το Τμήμα Διοικητικής Επιστήμης και Τεχνολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία αποτελεί μία ποιοτική ανάλυση, όπου διερευνάται ο ελεύθερος χρόνος των φοιτητών του Πανεπιστημίου Πατρών. Η διερεύνηση του εν λόγω θέματος κρίνεται επίκαιρη και αναγκαία καθότι οι νέοι αποτελούν πάντοτε μία ζωντανή και δραστήρια κοινωνική δύναμη.

Πιο συγκεκριμένα, βασικός σκοπός της εργασίας είναι να παρουσιαστεί μια σύνθεση της γενικής εικόνας του ελεύθερου χρόνου των φοιτητών, λαμβάνοντας υπόψη παράλληλα τις οικονομικές, κοινωνικές και γεωγραφικές μεταβλητές. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με τη μέθοδο της ημιδομημένης συνέντευξης, σε δειγματολογικό πληθυσμό δέκα (10) ατόμων-φοιτητών του Πανεπιστημίου Πατρών.

Αφετηρία της έρευνας ήταν η υπόθεση ύπαρξης διαφορών αναφορικά με την κατανάλωση του ελεύθερου χρόνου από τους φοιτητές του Πανεπιστημίου Πατρών. Αυτή η υπόθεση μας οδήγησε στο να θέσουμε διάφορα ερωτήματα, στα οποία η παρούσα εργασία προσδοκά να απαντήσει. Όπως, επί παραδείγματι, πόσο ελεύθερο χρόνο διαθέτουν οι φοιτητές του ΑΕΙ, αν η οικονομική κατάσταση διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ποσότητα και στην ποιότητα του ελεύθερου χρόνου, ποιες είναι οι πιο προσφιλείς δραστηριότητες στις οποίες επιδίδονται κατά την διάρκεια του ελεύθερου χρόνου, αλλά και πως η κατάσταση με τον Covid-19 επηρέασε τον ελεύθερο χρόνο τους.

Η παρούσα εργασία αποτελείται από πέντε κεφάλαια στα οποία εξετάζονται τα εξής:

Στο πρώτο κεφάλαιο, μέσα από μία σύντομη ιστορική αναδρομή, επιχειρείται η κατανόηση της έννοιας του ελεύθερου χρόνου. Επιπλέον, παρατίθενται διάφορες φιλοσοφικές και κοινωνιολογικές ερμηνείες της εν λόγω έννοιας που θα μας βοηθήσουν να κατανοήσουμε την χρονική της διάσταση, καθώς και τα βασικά ποιοτικά της χαρακτηριστικά.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται κάποια βασικά στοιχεία για τους νέους και τον ελεύθερο χρόνο καθώς και τι συμβαίνει στην εποχή της πανδημίας.

Στο τρίτο κεφάλαιο, εξετάζεται η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε προκειμένου να συλλεχθούν οι απαραίτητες πληροφορίες για τη διεξαγωγή της ημιδομημένης συνέντευξης. Περιγράφονται ο σκοπός της έρευνας καθώς και τα ερευνητικά ερωτήματα σύμφωνα με τους θεματικούς άξονες που έχουμε ορίσει.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, γίνεται η ανάλυση των δεδομένων σύμφωνα με συγκεκριμένους θεματικούς άξονες.

Τέλος, στο πέμπτο κεφάλαιο, παρατίθενται τα συμπεράσματα της ημιδομημένης συνέντευξης μέσα από την ερμηνεία των αποτελεσμάτων.

ABSTRACT

The present work is a qualitative analysis, which explores the free time of students of the University of Patras. The investigation of this issue is considered timely and necessary as young people are always a living and active social force.

More specifically, the main purpose of the work is to present a synthesis of the general picture of students' free time, taking into account the economic, social and geographical variables. The research was conducted by the method of the half-month interview, in a sample population of ten (10) students at the University of Patras.

The starting point of the research was the hypothesis of differences regarding the consumption of free time by students at the University of Patras. This hypothesis has led us to ask various questions, which this paper hopes to answer. For example, how much free time do university students have, if the financial situation plays an important role in the quantity and quality of free time, what are the most popular activities they engage in during their free time, but also how situation with Covid-19 affected their free time.

This paper consists of five chapters which examine the following:

In the first chapter, through a brief historical review, the understanding of the concept of free time is attempted. In addition, various philosophical and sociological interpretations of this concept are presented that will help us understand its temporal dimension, as well as its basic qualitative characteristics.

The second chapter analyses some basic facts about youth and leisure as well as what happens in the pandemic era.

In the third chapter, the method used to gather the necessary information to conduct the semi-structured interview is examined. The purpose of the research is described as well as the research questions according to the thematic axes that we have defined.

In the fourth chapter, the data are analysed according to specific thematic axes.

Finally, in the fifth chapter, the conclusions of the semi-structured interview are presented through the interpretation of the results.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	v
ABSTRACT	viii
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	x
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	xiii
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	xiv
1 ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ	1
1.1 Ο εννοιολογικός προσδιορισμός του ελεύθερου χρόνου	1
1.2 Βασικά χαρακτηριστικά ελεύθερου χρόνου	4
1.3 Οι θέσεις των κλασσικών της κοινωνιολογίας για τον ελεύθερο χρόνο	6
1.3.1 Οι απόψεις του Μαρξ.....	6
1.3.2 Οι απόψεις του Βέμπερ	7
1.3.3 Οι απόψεις του Ζίμμελ	8
1.4 Ιστορική αναδρομή του ελεύθερου χρόνου.....	8
1.4.1 Ο ελεύθερος χρόνος στην αρχαία Ελλάδα.....	8
1.4.2 Ο ελεύθερος χρόνος στον Μεσαίωνα	10
1.4.3 Ο ελεύθερος χρόνος στα νεότερα χρόνια.....	11
1.4.3.1 Προβιομηχανική εποχή	11
1.4.3.2 Βιομηχανική εποχή.....	11
1.4.3.3 Μεταβιομηχανική εποχή	13
1.5 Σκοπός και στόχος του ελεύθερου χρόνου	15
1.6 Τρόποι αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου.....	16
2 ΝΕΟΙ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ.....	18
2.1 Οι νέοι ως έννοια	18

2.2	Συνθήκες δυναμικής των νέων	19
2.3	Οι νέοι σήμερα	20
2.4	Νέοι - Έφηβοι και ελεύθερος χρόνος	21
2.5	Φοιτητές και ελεύθερος χρόνος.....	22
2.6	Ελεύθερος χρόνος στα Πανεπιστήμια της Ελλάδας.....	25
2.7	Ελεύθερος χρόνος στην εποχή της πανδημίας.....	27
3	ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	30
3.1	Εισαγωγή	30
3.2	Η συνέντευξη	31
3.3	Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα	34
3.4	Στρατηγική έρευνας.....	36
3.5	Καθορισμός του δείγματος	36
4.	ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	38
4.1	Θεματική ανάλυση περιεχομένου.....	38
4.2	Έκθεση των δεδομένων	38
4.2.1	Προφίλ φοιτητών	38
4.2.2	Θεματικός άξονας : Δραστηριότητες στον Ελεύθερο χρόνο και διάρκεια	39
4.2.3	Θεματικός άξονας :Οικονομική «άνεση» και ελεύθερος χρόνος	40
4.2.4	Θεματικός άξονας :Ελεύθερος χρόνος και πανδημία.....	41
5.	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	42
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	44
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	51

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Τύποι συνεντεύξεων **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Πίνακας 2: Προφίλ φοιτητών **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Η αρίθμηση των πρώτων σελίδων είναι λατινική (i, ii, iii, iv, v, vi, ...), ενώ η αραβική αρίθμηση ξεκινά από το πρώτο κεφάλαιο.

Συνίσταται η αυτόματη δημιουργία περιεχομένων μέσω του επεξεργαστή κειμένου. Στο Microsoft Word εισάγεται λίστα διαγραμμάτων (νοουμένου ότι έχουν χρησιμοποιηθεί headings για τις επικεφαλίδες των κεφαλαίων, υποκεφαλαίων και ενοτήτων) ως εξής:

Insert => Reference => Index and Tables => Table of Contents.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο ελεύθερος χρόνος αποτελεί στις σύγχρονες δυτικές «αναπτυγμένες» κοινωνίες μία κατάκτηση όλων των κοινωνικών ομάδων και όλων των ηλικιών του πληθυσμού. Η διεύρυνση θα πρέπει να είναι προσανατολισμένη τόσο ως προς την χρονική διάρκεια του (δηλαδή ποσοτικά), αλλά και ως προς τα περιεχόμενα του, τη σημασία του, τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του. Ο ελεύθερος χρόνος αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα, καθώς δεν γίνεται πλέον κατανοητός ως ένα διάστημα που μένει ως υπόλοιπο μετά τον χρόνο εργασίας, παρά ως χρόνος αυτοπραγμάτωσης, ατομικής καλλιέργειας και ανάπτυξης της προσωπικότητας, ως χρόνος ζωής εξίσου σημαντικός με αυτόν της εργασίας, του σχολείου, των σπουδών, του επαγγέλματος. Από τη στιγμή που η εργασία δεν αποτελεί αυτοσκοπό, υπόκειται σε μία νέα αξιολόγηση. Δεν αποσκοπεί μόνο στην κάλυψη των βιοτικών αναγκών αλλά και στην ικανοποίηση των αναγκών του ελεύθερου χρόνου.

Σε αντίθεση με τον χώρο της εργασίας, στον ελεύθερο χρόνο ο χρόνος δράσης για ατομική ελευθερία είναι πολύ μεγαλύτερος. Ο ελεύθερος χρόνος αποκτά ένα ξεχωριστό νόημα, αναδεικνύεται σε χρόνο χειραφέτησης, αυτοδιάθεσης και αυτομόρφωσης. Ταυτόχρονα η αλλαγή της δομής και η αύξηση του ελεύθερου χρόνου σε σχέση με παλαιότερες εποχές επηρέασε τον τρόπο ζωής του ανθρώπου μέσω της μεταβολής αξιών και της δημιουργίας νέων αναγκών και νέων προβλημάτων. Η αξιοποίηση του συνεχώς διευρυμένου ελεύθερου χρόνου προϋποθέτει μια συνειδητή αντιμετώπιση και μια διαφοροποιημένη συμπεριφορά, έτσι ώστε να μπορούν να αξιοποιηθούν οι δυνατότητες που προκύπτουν από τον ελεύθερο χρόνο και να αντιμετωπίζεται η εξωγενής εκμετάλλευση και εμπορευματοποίηση του.

Η μεγάλη σημασία που έχει αποκτήσει στην εποχή μας ο ελεύθερος χρόνος έχει συντελέσει στην ανάδειξη του σε ένα πολύ σημαντικό και ουσιαστικό κοινωνικοπολιτικό και παιδαγωγικό θέμα, που χρήζει διεπιστημονικής ολιστικής προσέγγισης. Η διεύρυνση του ελεύθερου χρόνου στους μαθητές αλλά και στους φοιτητές απαιτεί νέους τρόπους συμπεριφοράς και νέο προσανατολισμό των Επιστημών της Αγωγής, όσον αφορά τον ελεύθερο και τον σχολικό χρόνο (χρόνο φοίτησης) και τη σχέση τους με τον συνολικό χρόνο. Μια διαφορετική προσέγγιση στη σύγχρονη πραγματικότητα της κοινωνίας και του σχολείου, όπως αυτή διαμορφώνεται με την αύξηση του ελεύθερου χρόνου, επιχειρείται μέσα από την ανάπτυξη της διεπιστημονικής επιστήμης του ελεύθερου χρόνου και πιο εξειδικευμένα της επιμέρους επιστήμης, της Παιδαγωγικής του ελεύθερου χρόνου. Η Παιδαγωγική του ελεύθερου χρόνου

χαρακτηρίζεται ως ένας επιμέρους κλάδος της Παιδαγωγικής, του οποίου η ιδιαίτερη αποστολή πηγάζει από τον ελεύθερο χρόνο και έχει ως αντικείμενο τη διδασκαλία και τη μάθηση στα πλαίσια δραστηριοτήτων.

Η κοινωνική αυτή διάσταση απαιτεί και μια παιδαγωγική αντιμετώπιση του ελεύθερου χρόνου του νέου μέσα από την σωματική, ψυχική, συναισθηματική κίνηση και άσκηση. Ακόμη παιχνίδι, διασκέδαση και κοινωνικότητα συνδέονται με μία παρακινητική, ενεργητική, ευχάριστη και δημιουργική διαδικασία απόκτησης γνώσεων (δια βίου ή μη), κοινωνικής δραστηριοποίησης, πολιτιστικής ανάπτυξης, δημιουργίας κριτικής και υπεύθυνης στάσης, και γενικότερα αποβλέπει στην συνολική ανάπτυξη του ατόμου.

Γενικά, ο ελεύθερος χρόνος, αποτελεί βασική ανάγκη για τον άνθρωπο της εποχής μας και δικαίωμα αναφαίρετο. Είναι δικαίωμα που έχει κατοχυρωθεί και επίσημα από διεθνείς οργανισμούς και νομιμοποιήθηκε με τη συνθήκη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που υπογράφηκε στη Ρώμη το 1945. Η διεκδίκηση για δημιουργικό ελεύθερο χρόνο είναι μια σύνθετη διαδικασία και είναι υπόθεση όλων μας καθώς αποτελεί την αρχή για την ανάπτυξη μιας δημιουργικής αλλά και υγιής προσωπικότητας και προϋποθέτει βέβαια την κατάλληλη πληροφόρηση, την μείωση του εργάσιμου χρόνου, την ύπαρξη κατάλληλων υποδομών για ανάπτυξη διαφόρων δραστηριοτήτων, την δημιουργία κοινωνικών υπηρεσιών για την υποστήριξη και φροντίδα της οικογένειας, την άρση των προκαταλήψεων που αποτελούν τροχοπέδη σε μία πιο ενεργητική παρουσία των πολιτών και την καταπολέμηση της κοινωνικής απομόνωσης και της πολιτισμικής στέρησης που πλήττουν ιδιαίτερα τα άτομα των αγροτικών περιοχών.

Ο ελεύθερος χρόνος είναι ένα αγαθό με ιδιαίτερη αξία κύριας σημασίας για τον άνθρωπο καθώς αφενός συμβάλει στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του και αφετέρου συνιστά μέτρο πλούτου για ολόκληρη την κοινωνία και αποτελεί το πραγματικό μέτρο του πολιτισμού. Είναι ο χρόνος που είναι ελεύθερος από την εργασία, από κατευθυνόμενες, επιβαλλόμενες δραστηριότητες και είναι αποτέλεσμα ελεύθερης επιλογής. Ο τρόπος διάθεσης του εναπόκειται στις επιλογές του καθενός ανάλογα με το χαρακτήρα και την ψυχοσύνθεση του. Κατά τη διάρκεια του, ο κάθε άνθρωπος έχει τη δυνατότητα να καλλιεργήσει τις κλίσεις και τα ενδιαφέροντα του, να ξεδιπλώσει τη φαντασία του και να εξωτερικεύσει τα συναισθήματα, τις βαθύτερες επιθυμίες αλλά και τις ιδιαίτερες εκφάνσεις του χαρακτήρα του.

Σε αντίθεση με την επαγγελματική ενασχόληση, που είναι αποτέλεσμα «αναγκαστικής επιλογής» λόγω της εμπλοκής του οικονομικού παράγοντα, που υποχρεώνει τον άνθρωπο να

ασχολείται πολλές φορές σε τομείς που δεν τον ενδιαφέρουν ιδιαίτερα ώστε να βγάξει τα προς το ζην, ο ελεύθερος χρόνος είναι αποτέλεσμα πραγματικής επιλογής και έκφρασης και το κυριότερο απαλλαγμένος από κάθε είδους καταπίεση.

Ο τρόπος διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου του παιδιού έχει θεμελιώδη και πρωταρχική σημασία σε όλες τις πτυχές της προσωπικότητας του και συμβάλει στην κοινωνικοποίηση του. Στη σημερινή εποχή ο ελεύθερος χρόνος των μαθητών και μαθητριών παρουσιάζεται αρκετά περιορισμένος αλλά και σχολειοποιημένος. Οι γονείς θεωρούν ότι επιτελούν το καθήκον τους με τον καλύτερο τρόπο παρέχοντας στα παιδιά τους όλα εκείνα τα βοηθήματα, μαθήματα, εξωσχολικές δραστηριότητες ακόμη και υλικά αγαθά που είτε οι ίδιοι στερήθηκαν, είτε τα θεωρούν αναγκαία προκειμένου τα παιδιά τους να αποκτήσουν τα απαραίτητα εφόδια ώστε να ανταποκριθούν στις προκλήσεις της νέας εποχής. Άλλοι παράγοντες που φαίνεται να επηρεάζουν τη δραματική μείωση του ελεύθερου χρόνου των παιδιών σχολικής ηλικίας είναι η ανταγωνιστική κοινωνία που ζούμε χωρίς κοινωνικές αξίες, το εκπαιδευτικό σύστημα το οποίο ακολουθεί τις απαιτήσεις της εποχής χωρίς να παρέχει αντισταθμιστικούς μηχανισμούς και η αλλαγή στον τρόπο εργασίας. Τα παιδιά, από νωρίς στη σχολική τους ζωή, τρέχουν για να προλάβουν όλες αυτές τις δραστηριότητες με τις οποίες ασχολούνται και πολλές φορές, δεν έχουν χρόνο ούτε για παιχνίδι, ενώ είναι γνωστό πόσο σημαντικό είναι για τη συγκρότηση της προσωπικότητας του παιδιού.

Ο ελεύθερος χρόνος, λοιπόν, είναι ένα πολυσύνθετο θέμα και αποτελεί αντικείμενο ενδιαφέροντος πολλών επιστημονικών κλάδων οι οποίοι μελετούν τη συμπεριφορά των ανθρώπων, τις οικονομικές επιπτώσεις αυτής της συμπεριφοράς και τις πολιτισμικές δραστηριότητες που αναπτύσσουν διάφορες κοινωνικές ομάδες όπως παιδιά, νέοι, ηλικιωμένοι, γυναίκες, άνδρες που ανήκουν σε διάφορα κοινωνικά στρώματα.

Η παρούσα ερευνητική προσπάθεια πραγματεύεται το θέμα του ελεύθερου χρόνου στους νέους. Αποτελείται από δύο μέρη το θεωρητικό και το εμπειρικό. Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο μέρος, το οποίο αποτελείται από δύο κεφάλαια, επιχειρείται μια θεωρητική προσέγγιση του θέματος. Ειδικότερα στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στον εννοιολογικό προσδιορισμό του ελεύθερου χρόνου, στα βασικά χαρακτηριστικά του, στις θέσεις των κλασικών της κοινωνιολογίας για τον ελεύθερο χρόνο και επιχειρείται μια σύντομη ανασκόπηση της ιστορικής εξέλιξης του φαινομένου από την αρχαία Ελλάδα, το Μεσαίωνα, και τα νεότερα χρόνια με αναφορά στη σημασία του ελεύθερου χρόνου στην προβιομηχανική, βιομηχανική και μεταβιομηχανική κοινωνία. Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στον ελεύθερο

χρόνο των νέων και των εφήβων και τη σημασία αυτού. Στο τέλος του κεφαλαίου αυτού γίνεται μια αναφορά στον ελεύθερο χρόνο κατά την περίοδο της πανδημίας.

Ακολουθεί το δεύτερο μέρος το εμπειρικό το οποίο αποτελείται από τρία κεφάλαια. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στη διαδικασία διεξαγωγής της έρευνας. Γίνεται αναφορά στο πρόβλημα, τα ερευνητικά ερωτήματα, τους συμμετέχοντες και στο εργαλείο διερεύνησης που χρησιμοποιήθηκε για την εκπόνηση της έρευνας. Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας από τη στατιστική ανάλυση των ερωτηματολογίων και στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα και ακολουθούν προτάσεις για μελλοντικές έρευνες.

Η εργασία αυτή ολοκληρώνεται με τη βιβλιογραφία ενώ στο παράρτημα που ακολουθεί παρατίθεται το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα.

1 ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ

1.1 Ο εννοιολογικός προσδιορισμός του ελεύθερου χρόνου

Η μελέτη του φαινομένου του ελεύθερου χρόνου καθώς και των μορφών αξιοποίησης του εξετάζεται από πλήθος επιστημών όπως η κοινωνιολογία, η ψυχολογία, η ιστορία και η οικονομία (Coles 2000, Torkildsen 1994, Kouthouris 2006). Ο ελεύθερος χρόνος, ως κύριο στοιχείο της ποιότητας ζωής ενός ατόμου, δεμένο με τη δομή και τους στόχους του κοινωνικο-πολιτιστικού του πλαισίου, συμβάλλει ουσιαστικά στην ανάπτυξη και τη διάπλαση της προσωπικότητάς του. Σε κάθε περίπτωση συνδέεται τόσο με την έννοια του χρόνου για ελεύθερη ενασχόληση, ψυχαγωγία και αναψυχή, όσο και μ' εκείνη του χώρου ως πλαισίου που παρέχει τις αντίστοιχες ευκαιρίες αλλά και τα θετικά ερεθίσματα για την αξιοποίησή του (Παπαπέτρου, 2002).

Η έννοια του ελεύθερου χρόνου είναι στενά συνδεδεμένη μ' εκείνη της επιλογής. Κατά τη διάρκειά του ο άνθρωπος, τυπικά ή ουσιαστικά, επιλέγει τον τρόπο με τον οποίο θα διαθέσει τον εαυτό του. Ο συλλογισμός αυτός μας οδηγεί στο να αναζητήσουμε τη σχέση του ελεύθερου με τον «αναγκαίο», τον «υποχρεωτικό» χρόνο, το διάστημα, δηλαδή εκείνο κατά το οποίο ο άνθρωπος είναι υποχρεωμένος να κάνει «κάτι», όπως το να εργαστεί και να φοιτήσει.

Ο συσχετισμός «ελεύθερου» και «αναγκαίου» χρόνου είναι ιδιαίτερα σημαντικός γιατί από τη διάρκεια του τελευταίου δεν καθορίζεται μόνο η διάρκεια του πρώτου, αλλά και η ποιότητά του. Είναι ευνόητο πως ένας παρατεταμένος, κοπιαστικός και μη δημιουργικός εργάσιμος χρόνος δεν ευνοεί την πλήρη και δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου, υπονομεύει ακόμα και την ίδια την ύπαρξή του (Κάραλη, 1993). Ο δημιουργικός χρόνος είναι ο σωστά αξιοποιημένος χρόνος, είναι ο χρόνος της ελευθερίας και της πραγματικής ζωής, εκείνος που γεμίζει την ανθρώπινη ψυχή και ανανεώνει τις ψυχοσωματικές δυνάμεις του ατόμου.

Κι όσες προσπάθειες κι αν καταβάλλονται εδώ και αιώνες, για τον εξωραϊσμό της εργασίας, η αλήθεια είναι ότι ο σωστά αξιοποιημένος ελεύθερος χρόνος είναι ο χρόνος της πραγματικής ελευθερίας και της πραγματικής ζωής, ενώ ο χρόνος δουλειάς είναι ο χρόνος δουλειάς. Οι δυνατότητες πνευματικής καλλιέργειας, η σωματική άσκηση, το παιχνίδι και τα μαστορέματα, η χαρά της ανθρώπινης επικοινωνίας και η περισυλλογή στη μοναξιά - όλα αυτά μπορούν να γεμίσουν με βιώματα τον ελεύθερο χρόνο ενώ εμποδίζονται από τη βιοποριστική δουλειά που είναι αλλοτρίωση (Κουμέντος, 1981).

Στη μεγάλη πλειοψηφία η έννοια του ελεύθερου χρόνου ταυτίζεται μ' αυτήν της ψυχαγωγίας. Όχι μιας ψυχαγωγίας η οποία θα αναπτύσσει την «ψυχή», θα προάγει την καλλιέργεια, αλλά μιας ψυχαγωγίας η οποία θα εκτονώνει, θα βοηθά τον άνθρωπο να «ξεχάσει» την καταπίεση την οποία δέχεται κατά τη διάρκεια του αναγκαίου χρόνου. Χωρίς να παραγνωρίζουμε την αναγκαιότητα της «εκτόνωσης», δεν μπορούμε να παραβλέψουμε το πρόβλημα που δημιουργεί όταν γίνεται ο νόμος, ο κανόνας ψυχαγωγίας. Στην ουσία ο άνθρωπος δεν παρεμβαίνει δυναμικά στη ζωή του αλλά αφήνει τις δυσκολίες της ζωής δυναμικά να τον παρασύρουν. Η αναζήτηση αποκλειστικά και μόνο της λήθης, η επιδίωξη της αδράνειας του μυαλού οδηγούν τον άνθρωπο στο ν' αναπαράγει μόνο τη βιολογική του δύναμη, ν' αναπληρώνει τυπικά τις σωματικές και διανοητικές δυνάμεις που ξόδεψε κατά τη διάρκεια της εργασίας, να συμμετέχει στη ζωή μονόπλευρα.

Ο άνθρωπος παγιδεύεται σ' ένα περιβάλλον που του δημιουργεί την ψευδαίσθηση της ελευθερίας επιλογής. Το καθημερινό άγχος, η κούραση, η έλλειψη χρόνου, αλλά και η άγνοια τον οδηγούν στο να επιλέξει μόνο όσα του προσφέρει η βιομηχανία ψυχαγωγίας (Κάραλη,1993).

Στη βιβλιογραφία υπάρχει ένας αρκετά μεγάλος αριθμός ορισμών του ελεύθερου χρόνου ο οποίος φανερώνει και το μεγάλο εύρος της έννοιας. Ο Γ. Καρλής (2000) υποστηρίζει ότι η έννοια του ελεύθερου χρόνου δείχνει αρκετά απλή στην κατανόηση. Στην πραγματικότητα όμως, η έννοια αυτή έχει πολλές διαφορετικές σημασίες. Κατά καιρούς, έχει οριστεί διαφορετικά, από διαφορετικούς ανθρώπους σε διαφορετικές κοινωνίες. Είναι μια έννοια που προσδιορίζεται, ποικιλοτρόπως, από διαφορετικούς ερευνητές και ακαδημαϊκούς, που ασχολούνται με τον ελεύθερο χρόνο, την αναψυχή, τον αθλητισμό, τον τουρισμό, την γεωγραφία και τις περιβαλλοντικές σπουδές. Το νόημα που δίνεται στον όρο «ελεύθερος χρόνος» αποτελεί συνάρτηση πολλών παραμέτρων που σχετίζεται με τις παραδόσεις τις δημόσιες και ιδιωτικές σχέσεις που υφίστανται σε μια κοινωνία και τη γενικότερη θρησκευτική και πολιτική ηθική που επικρατεί σε μια κοινωνική ομάδα ή σε μια κοινωνία.

Οι Cordes & Ibrahim (1999) υποστηρίζουν ότι παρά τις διαφορετικές απόψεις που επικρατούν στην ακαδημαϊκή κοινότητα, οι περισσότεροι ειδικοί προσδίδουν στην έννοια του ελεύθερου χρόνου τρεις βασικές διαστάσεις. Η πρώτη απορρέει από την ετυμολογία του αγγλικού όρου leisure, που οι ρίζες του ανιχνεύονται στο λατινικό *licet*, που σημαίνει επιτρέπω. Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση, ο ελεύθερος χρόνος εμπεριέχει την έννοια της ελευθερίας και η δυνατότητα ελεύθερης επιλογής εκφράζει το ουσιαστικό νόημα. Ο Αγγλόφωνος όρος leisure

φαίνεται να έχει επικρατήσει ευρύτερα αλλά το εννοιολογικό του περιεχόμενο παραμένει ένα αντικείμενο διαμάχης (Ζαϊμάκης, 2008).

Στην επιστήμη της Κοινωνιολογίας ως ελεύθερος χρόνος ορίζεται το σύνολο των ασχολιών, στις οποίες μπορεί να επιδοθεί το άτομο εκούσια, αφού προηγουμένως αποσπαστεί από τις επαγγελματικές, οικογενειακές ή κοινωνικές υποχρεώσεις του, για να αναπαυθεί και να διασκεδάσει ή για να βελτιώσει αφιλοκεδώς την ενημέρωσή του και να προαγάγει την μόρφωσή του (Cornic, 1974). Ένας άλλος ορισμός του ελεύθερου χρόνου είναι ο χρόνος που εναπομένει, αν αφαιρεθεί ο χρόνος προσφοράς στην επαγγελματική απασχόληση του ατόμου, καθώς επίσης εννοούμε τον αναγκαίο χρόνο ύπνου, τον χρόνο που απαιτείται για τη μετάβαση από το σπίτι στη δουλειά, το χρόνο για φαγητό και το χρόνο της προσωπικής περιποίησης (Γρέβιας, 1985). «Θα μπορούσαμε επομένως, να θεωρήσουμε τον ελεύθερο χρόνο ως ένα αγαθό μη 'επιβαλλόμενο έξωθεν', το οποίο όμως, μέσα από δραστηριότητες ελεύθερα επιλεγμένες, συμβάλλει στην πορεία προς την αυτονομία και την ολοκλήρωση των ατόμων» (Μπαδογιαννάκης, 1994:12).

Με την ευρεία έννοια ο ελεύθερος χρόνος είναι ο χρόνος έξω από την εργασία, ο ελεύθερος από την εργασία. Με την στενή έννοια είναι ο χρόνος έξω από την εργασία ελεύθερος από τις βασικές βιοποριστικές ανάγκες, στον οποίο κάθε άνθρωπος μπορεί να αποφασίζει ο ίδιος είτε να μην κάνει τίποτα είτε να τον χρησιμοποιεί μόνος ή μαζί με άλλους, για πολιτιστικές, οικονομικές, κοινωνικές και άλλες δραστηριότητες. Ανάμεσα στο χρόνο εργασίας και στον ελεύθερο χρόνο υπάρχει μια χρονική περίοδος, η οποία δεν εμπίπτει στην καθαυτή ατομική ελευθερία, αλλά οπωσδήποτε είναι χρόνος πιο ελεύθερος από τον χρόνο εργασίας (π.χ χρόνος που καλύπτει βασικές ανάγκες) (Nahrstedt, 1988 στο Θωϊδης, 2000)

Οι περισσότεροι από τους ορισμούς του ελεύθερου χρόνου έχουν αρνητικό περιεχόμενο. Αρκούντα κυρίως στον προσδιορισμό του ελεύθερου χρόνου ως χρόνου απαλλαγμένου από επαγγελματικές ευθύνες, αποδεσμευμένο από αναγκαστικές κοινωνικές υποχρεώσεις, ανεξαρτημένο από κερδοσκοπικές τάσεις, απελευθερωμένο από ξένες επιρροές κ.τ.λ παρά να τον χαρακτηρίζουν ως χρόνο των προσωπικών ευκαιριών για ελεύθερη και αυτόνομη έκφραση του ανθρώπου ανάλογα με τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα του (Διαμαντόπουλος, 2000).

Βέβαια, «οι καλούμενοι «αρνητικοί ορισμοί του ελεύθερου χρόνου», οι οποίοι αντιλαμβάνονται ως ελεύθερο χρόνο ό, τι απομένει μετά την εργασία και αφού αφαιρεθεί ο ύπνος, το φαγητό, ο χρόνος διαδρομών κ. λ. π. και επομένως θεωρούν τον ελεύθερο χρόνο δευτερεύοντα, κατά την πορεία της αναπτυξιακής δυναμικής του ελεύθερου χρόνου στις

εξελιγμένες κοινωνίες έχουν αντικατασταθεί από τους καλούμενους «θετικούς ορισμούς του ελεύθερου χρόνου». Στους ορισμούς αυτούς έχει καταργηθεί ο αυστηρός διαχωρισμός μεταξύ εργασίας και ελεύθερου χρόνου, και τονίζεται εντονότερα η υποκειμενική θεώρηση του ελεύθερου χρόνου. Επίσης, στους «θετικούς ορισμούς του ελεύθερου χρόνου» στο επίκεντρο βρίσκονται η σημασία, το περιεχόμενο, τα κίνητρα, οι λειτουργίες καθώς και οι τρόποι που βιώνει κανείς τον ελεύθερο χρόνο, και ορίζονται στα πλαίσια των δυνατοτήτων ανάπτυξης, χειραφέτησης, ενσωμάτωσης και/ ή αποφάσεων υποκειμενικής βούλησης» (Ζαρώτης, Tokarski, Κοντάκος, Κατσαγκόλης, 2008:65).

Σε κάθε περίπτωση όμως όσο ο άνθρωπος συνειδητοποιεί τη δημιουργική του φύση, όσο αναζητά εξηγήσεις, όσο διευρύνει τα ερωτηματικά του, όσο προσπαθεί να ερμηνεύσει, όσο σκέφτεται κι αλλάζει, τόσο οι δραστηριότητές του και κατά τον ελεύθερο χρόνο του θα ενισχύουν τη δημιουργικότητά του. Τότε πραγματικά θα επιλέγει. Όσο αντιλαμβάνεται τον εαυτό του ως αντικείμενο που απλώς παράγει για να επιβιώσει, ως άτομο που ζει απλώς για να ζει, τόσο και η κατανάλωση του ελεύθερου χρόνου θα χαρακτηρίζεται από παθητικότητα και υποταγή σ' αυτό που μαζικά παράγει η βιομηχανία ονείρων, ψευδαισθήσεων και ευτελούς κουλτούρας. Τότε ο τρόπος ζωής του θα προεπιλέγεται από άλλους (Κάραλη, 1993).

1.2 Βασικά χαρακτηριστικά ελεύθερου χρόνου

Για την καλύτερη κατανόηση της έννοιας του ελεύθερου χρόνου είναι σημαντικός ο ορισμός των βασικών του γνωρισμάτων. Τα γνωρίσματα αυτά είναι τέσσερα εκ των οποίων τα δύο είναι αρνητικά και προσδιορίζονται από τις υποχρεώσεις έναντι της κοινωνίας, ενώ τα άλλα δύο είναι θετικά και προσδιορίζονται από τις ανάγκες της προσωπικότητας. Οι τέσσερις αυτοί χαρακτήρες είναι: ο ελευθερωτικός, ο αφιλοκερδής, ο ηδονιστικός και ο προσωπικός. Γενικά και οι τέσσερις χαρακτήρες βρίσκονται σε άμεση σχέση με την όλη οργάνωση της προσωπικότητας καθενός ατόμου. Είναι μορφές εκδηλώσεως των αναγκών και των ενδιαφερόντων του (Κρασσανάκης, 1984).

A. Ελευθερωτικός χαρακτήρας

Ο χαρακτήρας αυτός είναι στοιχείο αναγκαίο για τον ορισμό του ελεύθερου χρόνου. Δε νοείται ελεύθερος χρόνος με καταναγκασμό. Βέβαια ο ελευθερωτικός χαρακτήρας του είναι πάντα σχετικός. Ο ελεύθερος χρόνος είναι απαλλαγμένος από επαγγελματικές υποχρεώσεις και

επιφορτισμένους με άλλες, τις οποίες επιλέγει ελεύθερα το άτομο. Είναι ελευθερωμένοι από ορισμένες υποχρεώσεις, αυτές που επιβάλλει η οργανωμένη κοινωνία. Αντίθετα άλλες υποχρεώσεις γίνονται ρυθμιστές της προσωπικής ζωής του ανθρώπου. Το άτομο ελευθερώνεται από βασικές κοινωνικές υποχρεώσεις και υποβάλλεται σε άλλες που επιλέγει ελεύθερα μόνο του. Φαίνεται, λοιπόν, πώς ο ελεύθερος χρόνος δεν είναι μόνο χρόνος αργίας, αλλά και χρόνος εκτελέσεως ορισμένων εργασιών, χρόνος μιας διαφορετικής ζωής.

B. Αφιλοκερδής χαρακτήρας

Ο ελεύθερος χρόνος πρέπει να είναι αφιλοκερδής, δηλαδή να μην εξαρτάται από υλικούς και κοινωνικούς σκοπούς, να μην υπακούει σε κερδοσκοπικές τάσεις και εξαναγκασμούς. Ο χαρακτήρας αυτός είναι βασικός, γιατί κάνει τον ελεύθερο χρόνο να ξεχωρίζει από την επαγγελματική εργασία. Αν ο ελεύθερος χρόνος δεν είναι απόλυτα αφιλοκερδής, δεν είναι παρά μισός, τμηματικός, περιορισμένος. Στην περίπτωση αυτή πρόκειται για ένα μέρδεμα του ελεύθερου χρόνου με τις υποχρεώσεις του επαγγέλματος.

Γ. Ηδονιστικός χαρακτήρας

Πρόκειται για θετικό χαρακτήρα. Ο ελεύθερος χρόνος χαρακτηρίζεται από την αναζήτηση της προσωπικής ικανοποίησης, από την επιθυμία της ηδονής. Η τάση για ευχαρίστηση και ατομική ικανοποίηση είναι το σπουδαιότερο στοιχείο κάθε δραστηριότητας. Κατά τον ελεύθερο χρόνο του, το άτομο, απαλλαγμένο από υποχρεώσεις, επιδιώκει τη δική του ικανοποίηση και απόλαυση. Η ηδονιστική αυτή τάση είναι πρωταρχικό χαρακτηριστικό του σύγχρονου ανθρώπου. Κανείς δεν επιδίδεται σε δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου από κίνητρα υλικά ή από ηθικές και νομικές προτροπές. Η αναζήτηση της προσωπικής ικανοποίησης είναι ο βασικότερος όρος του ελεύθερου χρόνου. Η ηδονή, λοιπόν, είναι κύριο γνώρισμα των απασχολήσεων του ελεύθερου χρόνου, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η εργασία δεν γίνεται πρόξενος χαράς.

Δ. Προσωπικός χαρακτήρας

Ο ελεύθερος χρόνος συνδέεται στενά με την προσωπική ζωή του ατόμου. Πρόκειται για μια αυτοεπιβεβαίωση μπροστά στην κοινωνία στην οποία ζει. Πρόκειται για ατομική καθαρά υπόθεση, χρωματισμένη από τις προσωπικές ανάγκες και τις δυνατότητες που προσφέρει η κοινωνία. Πρόκειται για προσωπική δραστηριότητα, που ελευθερώνει από υποχρεώσεις και παρωθεί σε ελεύθερες προσωπικές απασχολήσεις. Δεν υπάρχει ελεύθερος χρόνος αντίθετος προς τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες του ατόμου. Αντίθετα θεωρείται πλήρης, όταν γίνεται

πηγή αυτονομίας και ελεύθερης εκφράσεως. Βρίσκεται έτσι σε άμεση σχέση με την προσωπικότητα του ατόμου» (Κρασανάκης, 1984:32-34).

Ανάμεσα στα ενδογενή χαρακτηριστικά του ελεύθερου χρόνου είναι η επιλογή, η ευελιξία, ο αυθορμητισμός και η ελευθερία. Τα υποκείμενα μέσα από τη χρήση των ευκαιριών ψυχαγωγίας, ανάπαυσης και αναψυχής μπορούν να επιτύχουν την κάλυψη ορισμένων οικουμενικών αναγκών (Ζαϊμάκης, 2008).

1.3 Οι θέσεις των κλασικών της κοινωνιολογίας για τον ελεύθερο χρόνο

1.3.1 Οι απόψεις του Μαρξ

Ο Καρλ Μαρξ μίλησε για το χρόνο της ανθρώπινης ελευθερίας και τον συσχέτισε με το χρόνο της πλεονάζουσας εργασίας. Με τον όρο πλεονάζουσα εργασία εννοούσε το χρόνο μέσα στον οποίο αναπτύσσεται η ατομικότητα και αυξάνεται η καλλιτεχνική επιστημονική συγκρότηση και ανάπτυξη του ατόμου. Αυτό επιτυγχάνεται εξαιτίας του απελευθερωμένου χρόνου. Χρόνος απελευθερωμένος σήμαινε την ολοκληρωμένη ανάπτυξη του ατόμου το οποίο είναι η «μέγιστη παραγωγικότητα». Παράγει σταθερό κεφάλαιο, το σταθερό αυτό κεφάλαιο είναι ο ίδιος ο άνθρωπος. Ο Μαρξ υποστήριζε ότι η πλεονάζουσα εργασία δεν εξαρτιέται από το χρόνο της αναγκαίας εργασίας και ότι ο ελεύθερος χρόνος σαν κατανάλωση, παιχνίδι αδιαφορία δεν έχει πια έννοια. Η δουλειά δε γίνεται παιχνίδι και ο απελευθερωμένος χρόνος, αν είναι και παιχνίδι, είναι ανώτερο παιχνίδι που επιδρά στην παραγωγικότητα της αναγκαίας εργασίας τελείως άμεσα και φυσικά (Toti, 1985).

Όπως επισημαίνει ο Μαρξ, η ανθρώπινη ελευθερία εκφράζεται πληρέστερα πέρα από τη σφαίρα της υλικής παραγωγής. Η ανάπτυξη των δυνάμεων του ανθρώπου μπορεί να πραγματωθεί κυρίως στον ελεύθερο χρόνο του ως αυτοσκοπός, ως πραγματικό βασίλειο της ελευθερίας. Σε μια χειραφετημένη κοινωνία, μέτρο του κοινωνικού πλούτου δεν είναι τόσο ο κοινωνικά αναγκαίος χρόνος εργασίας για τη συνολική αναπαραγωγή της κοινωνίας, όσο ο διαθέσιμος χρόνος των ανθρώπων για ελεύθερη δημιουργική δραστηριότητα. Ωστόσο η εμπέδωση μιας τέτοιας κοινωνίας, ως αποτέλεσμα μακρόχρονης ιστορικής διαδικασίας, θα άλλαζε δραστικά τη σχέση εργάσιμου και ελεύθερου χρόνου υπέρ του δεύτερου, αλλά θα μεταβαλλόταν και η ίδια η οργάνωση του συστήματος εργασίας. Θα απαιτούσε δηλαδή την αναδιάταξη της σχέσης παραγωγή – τεχνολογία προς την κατεύθυνση της καθολικής συμμετοχής των πολιτών (Ευστράτογλου, 2006).

«Ο ελεύθερος χρόνος δεν είναι παρά το ελάχιστο μέρος που απομένει για τη ανανέωση της εργασιακής δύναμης, μετά τη σκληρή βιομηχανική εργασία. Η διεκδίκηση περισσότερου ελεύθερου χρόνου αποβλέπει κυρίως στη μόρφωση των εργατών, που αποτελεί το απαραίτητο εφόδιο για τη διαμόρφωση της συλλογικής συνείδησης και τη συμμετοχή στις πολιτιστικές και τις συνδικαλιστικές δραστηριότητες. Ο πραγματικός όμως ελεύθερος χρόνος, ταυτίζεται με την απόλυτη απελευθέρωση του χρόνου και συνδέεται άμεσα με την πλήρη ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, ανάπτυξη που αποτελεί τελικά και τη σημαντικότερη δυνατότητα του εργαζομένου να υπερβεί την αναγκαιότητα και να γνωρίσει το βασίλειο της ελευθερίας» (Κορωναίου, 1996:48).

1.3.2 Οι απόψεις του Βέμπερ

Σύμφωνα με τον Βέμπερ στις παραδοσιακές κοινωνίες οι ανθρώπινες ανάγκες αποσκοπούσαν στην άμεση ικανοποίηση καθώς υπήρχε μια στενή σχέση ανάμεσα στις ανάγκες και την οικονομία. Ο ελεύθερος χρόνος και η διαχείριση τηςσχόλης διαμορφώνεται ως ένα πεδίο κοινωνικής διαφοροποίησης και ιεράρχησης, ένα εργαλείο συμβολικής εξουσίας που συνδέεται με την εννοματοποιημένη χρήση ορισμένων τύπων ευγενών αθλημάτων και πρακτικών ψυχαγωγίας και αναψυχής από τις κυρίαρχες κοινωνικές ομάδες και τον αποκλεισμό των κυριαρχούμενων (Ζαϊμάκης, 2008).

«Στο περίφημο έργο του Μαξ Βέμπερ 'Η προτεσταντική ηθική και το πνεύμα του καπιταλισμού', ο ελεύθερος χρόνος, ως καθαυτό κοινωνικό γεγονός, απουσιάζει. Ο Βέμπερ ανοίγει ένα ευρύτατο πεδίο μελέτης όσον αφορά το ρόλο που έπαιξε η εσωτερικήευση μιας νέας αντίληψης για τη χρήση και τη ρύθμιση του χρόνου στη διαμόρφωση του σύγχρονου καπιταλισμού. Πρόκειται για μια χρήση που, καταδικάζοντας την παραμικρή σπατάλη χρόνου σε μη παραγωγικές και ορθολογικές δραστηριότητες, αναγορεύει το χρόνο της εργασίας σε κυρίαρχο κοινωνικό χρόνο. η ερμηνεία του για την ανάπτυξη του καπιταλισμού αναδεικνύει μια σπουδαία διάσταση της σχέσης ανάμεσα στην εργασία και την αναπαράσταση του χρόνου. η εργασία αναγορεύεται σε κυρίαρχη κοινωνική αξία, ενώ συγχρόνως ο ίδιος ο χρόνος της εργασίας επιβάλλεται ως πρωταρχικός ρυθμιστής όλων των άλλων χρήσεων του χρόνου» (Κορωναίου, 1996:48-49).

1.3.3 Οι απόψεις του Ζίμμελ

Μολονότι ο Ζίμμελ δεν ανέπτυξε μια συστηματική θεωρία για τον ελεύθερο χρόνο οι απόψεις του επηρέασαν τους ερευνητές του φαινομένου και ενίσχυσαν το πεδίο του προβληματισμού σε σχέση με την κριτική εξέταση του ελεύθερου χρόνου ως ενός αντικειμένου ιδεολογικά φορτισμένου που σε σημαντικό βαθμό αντανακλά ιδεολογικά και οικονομικά συμφέροντα. Για τον Ζίμμελ η μοντέρνα εποχή συνδυάστηκε με την ανάδυση μιας αντικειμενικής κουλτούρας συνδεδεμένης με την οικονομία του χρήματος και τη μαζική κατανάλωση η οποία ισοπεδώνει τα πολιτισμικά επίπεδα και τις διαφορές και παράγει ευτελή προϊόντα (Ζαϊμάκης, 2008).

Σε αυτό το περιβάλλον όπου τα άτομα κυκλοφορούν ως εμπορεύματα και οι αξίες της ανταλλαγής κυριαρχούν σε ένα κόσμο που δεν ικανοποιεί τις βαθύτερες ανάγκες και επιθυμίες δημιουργώντας έντονα συναισθήματα έντασης, αναμονής και μη απελευθερωμένων επιθυμιών και μια αναζήτηση στιγμιαίων ικανοποιήσεων και ακραίων εντυπώσεων. Η μανία για ταξίδια η επιδίωξη του ανταγωνισμού και της ατομικής υπεροχής αποτελούν τάσεις αυτής της νέας κατάστασης (Simmel 1978:484 στο Ζαϊμάκης, 2008) Η ικανοποίηση που προέρχεται από την κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών του ελεύθερου χρόνου δεν είναι αυθεντική, δεν οδηγεί στην ατομική ολοκλήρωση και ωρίμανση αλλά εξυπηρετεί τη δημιουργία μιας μαζικής αγοράς στο πλαίσιο της οικονομίας του χρήματος (Simmel 1978 στο Ζαϊμάκης, 2008). Τα άτομα παράλληλα αναζητούν στη διάρκεια του ελεύθερου χρόνου να διαπραγματευτούν την ταυτότητα τους και να προσδεθούν στον τρόπο ζωής ιδιαίτερων πολιτισμικών ομάδων (Wearing 1998:115 στο Ζαϊμάκης, 2008).

1.4 Ιστορική αναδρομή του ελεύθερου χρόνου

1.4.1 Ο ελεύθερος χρόνος στην αρχαία Ελλάδα

Η έννοια τηςσχόλης αναπτύχθηκε και αποτέλεσε αντικείμενο μελέτης για πρώτη φορά στην Αρχαία Ελλάδα. Ως σύγχρονο φαινόμενο ησχόλη ενδιαφέρει πολλές επιστήμες και αποδίδεται με διαφορετικούς τρόπους. Ερμηνευτικά ησχόλη μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως συνώνυμη του ελεύθερου χρόνου όσο και της απραξίας καθώς επίσης και της σπουδής και της μελέτης (Ατσαλάκης, 2009). Στην αρχαία Ελλάδα χρησιμοποιούσαν τη λέξη «σχολή» από το ρήμα «σχολάζω» που δεν σήμαινε απλά ότι έχει κάποιος ελεύθερο χρόνο, αλλά έχει επί πλέον τη δυνατότητα, την ευκαιρία, ίσως και την υποχρέωση να διαθέσει το ελεύθερο αυτό χρονικό διάστημα εποικοδομητικά (Μπαμπινιώτης 1998). Στην Αρχαία Αθήνα ήταν έντονα αρνητική η στάση απέναντι στη δουλειά που ταιριάζει μόνο στους δούλους. Ο ελεύθερος πολίτης έπρεπε

να ασχολείται με την άθληση του σώματος, το στοχασμό, το λόγο, την τέχνη, την πολιτική ζωή, τις σπουδές.

Η άποψη ότι ο ελεύθερος χρόνος είναι κάτι περισσότερο από ανάπαυση και ψυχαγωγία πρωτοεμφανίστηκε από τους Έλληνες φιλόσοφους και ιδιαίτερα από τον Αριστοτέλη και τον Πλάτωνα, οι οποίοι αργότερα επηρέασαν τη δυτική σκέψη. Τα κείμενά τους θεωρούνται ακόμη και σήμερα ως βασικά σημεία αναφοράς για πολλούς σύγχρονους κοινωνιολόγους, οι οποίοι ασχολούνται με τον ελεύθερο χρόνο και δέχονται ότι οι αρχαίοι Έλληνες δεν έβλεπαν τον ελεύθερο χρόνο απλώς ως διασκέδαση-ψυχαγωγία, αλλά ως μια στάση ζωής, ελεύθερη από την ανάγκη για εργασία (Μπαδογιαννάκης, 1994). Ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης διαπραγματεύονται την έννοια τηςσχόλης, της αναψυχής και της ψυχαγωγίας. (Torkildsen, 1994, Kouthouris,2006)

Για την ποιοτική διάσταση τηςσχόλης πρέπει να ανατρέξουμε σε αναφορές του Αριστοτέλη όπου διαφαίνεται ότι οι Αρχαίοι Έλληνες αξιοποιούσαν τησχόλη με δραστηριότητες που αποσκοπούσαν στην καλλιέργεια του εαυτού τους. Ήταν ο χρόνος που αφιέρωνε ο πολίτης για να σκεφτεί, να μελετήσει, να αναζητήσει τη γνώση, τη διαλεκτική, την πολιτική και την πολιτιστική διαφώτιση. Ο Αριστοτέλης πίστευε ότι προϋποθέσεις της άνετης ζωής είναι η δουλειά και ησχόλη (Ατσαλάκης, 2009). Κατά τον φιλόσοφο Αριστοτέλη ελεύθερος Χρόνος δεν είναι το τέλος της δουλειάς αντίθετα η δουλειά είναι το τέλος του Ελεύθερου Χρόνου.

Ο ελεύθερος χρόνος, τότε, υπήρχε μόνο για εκείνους που ήταν ελεύθεροι, που δεν έπρεπε να δουλεύουν συνέχεια για να καλύψουν τις ανάγκες της καθημερινής ζωής και που δεν ήταν δούλοι και γυναίκες, οι οποίοι δεν επωμίζονταν το αναγκαστικό έργο της παραγωγικής διαδικασίας και της συντήρησης του οίκου. Με αυτή την έννοια ησχόλη αντιπαρατίθεται λιγότερο στην εργασία (ασχολία) και περισσότερο στην δουλειά (Vogel, 2001, Cauquelin,1996).

Ο Αριστοτέλης θεωρεί ότι η βαθύτερη ποιότητα του ανθρώπου πρέπει να αναζητηθεί μέσα από τη βέλτιστη χρησιμοποίηση του ελεύθερου χρόνου και ότι δύο είναι οι δραστηριότητες που αξίζουν να αποκαλούνται «δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου»: η μουσική και ο στοχασμός. Σύμφωνα με την αριστοτελική σκέψη, η πράξη της ενατένισης, η νοητική δραστηριότητα, η φιλοσοφία, η τέχνη, όλα αυτά τα οποία δεν έχουν άμεση σχέση με την καθημερινή επιβίωση έχουν μόνο σκοπό να μας επιτρέπουν να «βιώνουμε» κατά τον υψηλότερο τρόπο τον ελεύθερο χρόνο (Μπαδογιαννάκης,1994).

«Ο Πλάτωνας, σε αντίθεση με την πιο «γήινη» θέση του μαθητή του, προβάλλει μια θρησκευτική, λατρευτική, ιδεαλιστική και κυρίως μεταφυσική αντίληψη για τον ελεύθερο χρόνο: Σε καιρό ειρήνης, -γράφει στους ‘Νόμους’- ο καθένας πρέπει να περνά τη ζωή του όπως μπορεί καλύτερα. Ποιος είναι λοιπόν ο σωστός τρόπος; Μα να ζήσει με παιδιάς, με συγκεκριμένα παιχνίδια και τελετουργίες, τραγουδώντας και χορεύοντας για να εξευμενίσει τους θεούς, έτσι ώστε να μπορεί να αποκρούει τους εχθρούς και να τους νικά στις μάχες’» (Μπαδογιαννάκης,1994:24).

1.4.2 Ο ελεύθερος χρόνος στον Μεσαίωνα

Η έννοια του ελεύθερου χρόνου, άγνωστη στις αρχαϊκές κοινωνίες, σχεδόν άγνωστη κατά τον Μεσαίωνα, άρχισε να «ανατέλλει» στο τέλος του 18ου αιώνα. «Από το Μεσαίωνα ωστόσο ο χρόνος της εργασίας και η εργασιακή δραστηριότητα αρχίζουν να έχουν κάποια αξία, αφού οι θρησκευτικές αργίες απουσιάζουν το καλοκαίρι, εποχή έντονης αγροτικής δραστηριότητας. Σε όλη αυτή την περίοδο ό, τι δεν είναι χειρωνακτική εργασία ή θρησκευτικό καθήκον καταδικάζεται ως οκνηρία, ή ακόμη και χειρότερα σε μεγάλο αμάρτημα. Αυτό δε σημαίνει βέβαια την ανυπαρξία κοινωνικών ομάδων που διαθέτουν χρόνο και μάλιστα άφθονο. Αν στην αρχαιότητα στις ομάδες αυτές ανήκουν οι ελεύθεροι πολίτες, στο Μεσαίωνα η οκνηρία αποτελεί επίσης προνόμιο των ανώτερων τάξεων, των κληρικών και των ευγενών που αφοσιώνονται στην προσευχή και τον πόλεμο, ενώ μετά το 1000μ.Χ. καθιερώνεται μια τρίτη τάξη (οι γεωργοί) που ασχολείται κυρίως με την εργασιακή δραστηριότητα» (Κορωναιου,1996:26).

«Προς το τέλος του Μεσαίωνα και υπό την επίδραση της ανατέλλουσας αναγέννησης γνωρίζει η σχέση εργασίας και ελεύθερου χρόνου μια αλλαγή. Ο ελεύθερος χρόνος θεωρείται η βάση για την ανθρώπινη γνώση και μόρφωση. Την ίδια εποχή δημιουργείται μια καινούρια τάξη, η αστική, η οποία παρουσιάζει μια νέα μορφή διάθεσης του ελεύθερου χρόνου, εμπλουτισμένη με λαϊκά τραγούδια, αθλητικές εκδηλώσεις και αγώνες» (Γρέβιας,1985:111).

1.4.3 Ο ελεύθερος χρόνος στα νεότερα χρόνια

1.4.3.1 Προβιομηχανική εποχή

Στη ζωή του προβιομηχανικού ανθρώπου ο χρόνος μετριόταν με βάση τις φυσικές μεταβολές. Οι εποχές και οι φυσικές συνθήκες κατείχαν κυρίαρχη θέση. «Ο χρόνος συνδεόταν άμεσα με τις κινήσεις του ήλιου, της σελήνης και των άστρων, με τις εναλλαγές της ημέρας και της νύχτας, με τις εναλλαγές των εποχών (άνοιξη, καλοκαίρι, φθινόπωρο, χειμώνας) και των φυσικών συνθηκών (κρύο, βροχές, ξηρασία) κ. τ. λ.» (Διαμαντόπουλος, 2004).

Οι προβιομηχανικές κοινωνίες ήταν απλές, όσο αφορά την σύνθεση τους και την δομή τους. Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι όσο πιο απλή είναι η σύνθεση μιας κοινωνίας τόσο πιο απλή είναι και η δομή της, αφού τα στοιχεία που την αποτελούν είναι λιγότερα και οι αλληλεξαρτήσεις τους, αλλά και οι αντιφάσεις και αντιθέσεις μεταξύ τους, λιγότερες (ανεξάρτητα από την ένταση αυτών των αντιθέσεων). Ο πολιτισμός αυτών των κοινωνιών, με την έννοια των γνώσεων, πεποιθήσεων, ηθών, εθίμων, έννοιας δικαίου και κάθε άλλης ικανότητας και συνήθειας που αποκτά ένας άνθρωπος ως μέλος μιας κοινωνίας, αποτελούσε την κοινωνική κληρονομιά τους που μεταδίδονταν από γενιά σε γενιά μέσα από τους υπάρχοντες θεσμούς (Πανταζής, 2009).

Στην προβιομηχανική κοινωνία στις μη αστικοποιημένες αγροτικού τύπου κοινωνίες η οργάνωση και η βίωση του ελεύθερου χρόνου είχε ένα ομαδικό και κοινωνικό χαρακτήρα αποτελούσε περισσότερο μέρος της δημόσιας ζωής και ήταν μέρος της κοινωνικής μάθησης η οποία μάλιστα παραδινόταν από τα μεγαλύτερης ηλικίας στα νεότερα άτομα μέσω το προφορικού λόγου και του παραδείγματος. Ο ελεύθερος από την επαγγελματική εργασία χρόνος αποτελεί ένα είδος υπολοίπου χωρίς συγκεκριμένα περιεχόμενα,. Η ελευθερία του έγκειται στην έλλειψη εργασίας και σε τίποτε άλλο (Habbermas, 1974 στο Θωΐδης, 2000).

1.4.3.2 Βιομηχανική εποχή

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Bienefeld (1972), από τα αρχικά στάδια της βιομηχανοποίησης, οι προτεραιότητες για δραστηριότητες ψυχαγωγίας είχαν μια σημαίνουσα επίπτωση στις αγορές των Δυτικών οικονομιών. Στη βιομηχανική εποχή του 19ου και 20ου αιώνα επήλθαν αλλαγές στις παραμέτρους που συγκροτούν τον ελεύθερο χρόνο και αυτές οι αλλαγές άλλαξαν με τη σειρά τους όρους και διαδικασίες κάτω από τους οποίους

διαμορφώνεται ο ελεύθερος χρόνος ως έννοια και ως πρακτική. Η αύξηση του χρόνου εργασίας, η θεσμοθέτηση μιας ιεραρχίας στους εργασιακούς χώρους, και η στροφή προς κατανάλωση των παραγόμενων προϊόντων αφενός συρρίκνωσε τον ελεύθερο χρόνο και αφετέρου διέσπασε τις δραστηριότητες του, με αποτέλεσμα πολύ σύντομα να δημιουργηθούν πολλές και διάφορες μορφές δραστηριοτήτων. Για την εκμάθηση ορισμένων από αυτές θεσμοθετήθηκαν εκπαιδευτικοί μηχανισμοί οι οποίοι προσέφεραν και τον απαραίτητο γραμματισμό σε όσους ήθελαν να εκμεταλλευτούν τα ψυχαγωγικά οφέλη που απορρέουν από την εμπλοκή με δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου.

Η κατανομή του 24ώρου σε 8ωρα αποτελεί προϊόν της βιομηχανικής επανάστασης και προσδιορίζεται από την επίσημη καθιέρωση του εργασιακού 8ώρου το 1919. Όταν δηλαδή μεγάλος αριθμός ατόμων άρχισε να ζει στις πόλεις, να εργάζεται μαζικά στα εργοστάσια και να δημιουργείται η ανάγκη βιολογικής ανανέωσης των εργατών για μεγαλύτερη παραγωγικότητα. Με δεδομένο λοιπόν ότι ο ύπνος αποτελεί αναπόφευκτη βιολογική ανάγκη και η εργασία αναγκαστική κοινωνική λειτουργία, ο ελεύθερος χρόνος απομένει για προσωπική δραστηριότητα και ανάληψη δυνάμεων που διατέθηκαν στην εργασία. Κατά συνέπεια αποτελεί προϋπόθεση για την αναζήτηση τηςσχόλης μέσα από τη βίωση εμπειριών παιχνιδιού, αναψυχής και ψυχαγωγίας (Ατσαλάκης,2009). Ο ελεύθερος χρόνος, ως προϊόν του πολιτισμού που γεννιέται με τη βιομηχανική επανάσταση αποτελεί μια μοντέρνα «εφεύρεση» και κατάκτηση (Στασινοπούλου,2005).

Με τη βιομηχανοποίηση ο όρος ελεύθερος χρόνος εξαπλώνεται στην οικονομία και ήδη από τις αρχές του 20ου αιώνα χρησιμοποιείται ευρύτατα στην καθομιλουμένη. Με τη διατύπωση του αιτήματος για ελεύθερο χρόνο από την εργατική τάξη, ο ελεύθερος χρόνος καταδεικνύεται σε μια βασική κοινωνική παράμετρο, ως όρος εμφανίζεται πλέον σε όλα τα λεξικά και αποτελεί αντικείμενο έρευνας των κοινωνικών επιστημών (Nahrstedt,1988 στο Θωϊδης,2000). Η έννοια του ελεύθερου χρόνου, όμως, αφορά αποκλειστικά τα εύπορα και ισχυρά μέλη της κοινωνίας, καθ' όλη τη διάρκεια της ανθρώπινης ιστορίας και δεν απασχολεί, παρά μόνο μετά τη δεκαετία του 1930, τους αγρότες και τους εργαζόμενους στα αστικά κέντρα (Χατζόπουλος, 2008).

Παρόλο, όμως που οι σχετικοί νόμοι για τη μείωση του χρόνου εργασίας και τη θέσπιση του ελεύθερου χρόνου των εργαζομένων είχαν ψηφιστεί από τις αρχές του 20ού αιώνα, πέρασε σχεδόν μισός αιώνας για να εφαρμοστούν πλήρως, αναφέρει χαρακτηριστικά η κα. Κορωναίου (2005). Επιπλέον, η περίοδος μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν μια περίοδος αφθονίας. Η λεγόμενη ευφορική 30ετία στην Ευρώπη - από το 1945 ως το 1975 - συνδέθηκε με την αύξηση

της παραγωγικότητας, που αποτελεί προϋπόθεση για την εμφάνιση του ελεύθερου χρόνου. Η ιδέα είναι ότι παράγουμε περισσότερο δουλεύοντας λιγότερο· άρα μπορούμε να κάνουμε και διακοπές! Από τις 4.000 ώρες εργασίας τον χρόνο που δούλεψε ένας εργαζόμενος στα τέλη του 19ου αιώνα, περάσαμε σε λιγότερες από 2.000 στο τέλος 20ού.

1.4.3.3 Μεταβιομηχανική εποχή

Στο τέλος του 20ου αιώνα ένας νέος κοινωνικός χρόνος εμφανίζεται στο προσκήνιο της ιστορίας και κυριαρχεί στην κοινωνική ζωή. Πρόκειται για τον ελεύθερο χρόνο, που με τη συμβολή της τεχνικής προόδου απελευθερώθηκε από την εργασία, και διαρκώς αυξάνεται σε συνάρτηση με την άνοδο της ανεργίας. Αποτέλεσμα αυτής της ιστορικής ανατροπής που γνωρίζουν οι μεταβιομηχανικές κοινωνίες είναι ο χρόνος εργασίας να μην αντιπροσωπεύει πια παρά το 14% του συνολικού χρόνου ζωής ενός ατόμου, ενώ αντίθετα ο ελεύθερος χρόνος μετατρέπεται στον κοινωνικό χρόνο με τη μεγαλύτερη διάρκεια (Κορωναίου,1996).

Στον 21ο αιώνα οι εξελίξεις του τεχνικού πολιτισμού (πληροφορική, αυτοματοποίηση κ.λπ.) αναμένεται να οδηγήσουν σε μια δραστική μείωση των ωρών της εργάσιμης εβδομάδας και επομένως στην ανάπτυξη ενός πολιτισμού του «ελεύθερου χρόνου», για να μπορέσουν να ευθυγραμμιστούν οι απαιτήσεις εργασίας με τις νέες παραγωγικές δυνατότητες του κεφαλαίου.(Κονιόρδος,2001) Στην έναρξη του 21ου αιώνα διαπιστώνουμε πως τα εργαλεία που υποτίθεται θα μας απελευθέρωναν, μας έχουν δεσμεύσει στην εργασία, παρόλο που στατιστικά οι ώρες εργασίας έχουν μειωθεί. Το βέβαιο είναι ότι ο συστηματοποιημένος και εμπορευματοποιημένος ελεύθερος χρόνος αποδρά από τον αστικό χώρο. Σήμερα η σωματική συνύπαρξη και ο διάλογος πρόσωπο με πρόσωπο μειώνονται και αντικαθιστώνται από ασώματη επικοινωνία. Ο ατομικός χρόνος είναι υποκειμενικός και προσωποποιημένος. Ο βαθμός ελευθερίας δίνεται σε αυτόν από το υποκείμενο που τον βιώνει κάθε στιγμή με διαφορετικό τρόπο, ακριβώς γιατί πρωταρχικό ρόλο διαδραματίζει η σκέψη περί «ελευθερίας μέσα στο χρόνο (Στασινοπούλου,2005).

Η έννοια του ελεύθερου χρόνου αποτελεί μια από τις μεγάλες κατακτήσεις των νεότερων χρόνων. Το εν λόγω όμως αγαθό έφθασε να υποσκελίσσει σε αξία κάθε άλλη δραστηριότητα, υποτιμώντας άγρια την εργασία, η οποία εξοστρακίστηκε από το επίκεντρο στις παρυφές του βίου ως φορτικό, αλλά αναγκαίο, πάρεργο για την εξασφάλιση του επιούσιου (Γιάνναρας,2009). «Σήμερα είναι ο χώρος στον οποίο οι άνθρωποι θέλουν να οργανώσουν τον

τρόπο ζωής τους και την καθημερινότητά τους, και να αυτοπραγματωθούν. Επομένως, «ο ελεύθερος χρόνος δεν είναι πλέον το υπόλοιπο, αυτό που απομένει από την εργασία, αλλά ένα ανεξάρτητο και ουσιώδες μέρος της ζωής» (Ζαρώτης, Tokarski, Κοντάκος, Κατσαγκόλης, 2008:62-63).

Ο άνθρωπος της κοινωνίας της πληροφορίας, ο άνθρωπος της μεταβιομηχανικής εποχής αλλάζει την ιεραρχία των αξιών του. Δεν έχει ως πρώτη αξία την απασχόληση με τη βιομηχανική έννοια του όρου, αλλά επιθυμεί να έχει ελεύθερο χρόνο που ξέρει τι να τον κάνει. Έχει, λοιπόν, άλλου είδους ιεραρχήσεις ως προς την ποιότητα της ζωής του. Η ανάδειξη του ελεύθερου χρόνου ως αξία, γιατί αυτό, τελικά, συνδέεται ουσιαστικά με την ανακατανομή του κοινωνικού πλεονάσματος. Ο χρόνος είναι στοιχείο του κοινωνικού πλούτου. Άρα η ανακατανομή και η χρήση του χρόνου είναι στοιχείο και όψη της ανακατανομής του κοινωνικού πλεονάσματος και μέθοδος άρσης ή μείωσης των κοινωνικών ανισοτήτων (Βενιζέλος, 2000) και όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Raynouard (1989) έχουμε εισέλθει σε μια νέα ιστορικά εποχή της μείωσης του συνολικού χρόνου εργασίας.

Η κοινωνία μας βρίσκεται σε μία διαρκή μεταβολή, η οποία αφορά σε όλους τους τομείς της ζωής του ανθρώπου. Η σημασία της εργασίας και του ελεύθερου χρόνου, των δύο κεντρικών πεδίων της ζωής, παρουσίασε μία σημαντική αλλαγή. Οι αιτίες είναι φανερές: η αλλοτρίωση της εργασίας, η αυξανόμενη ευημερία του ανθρώπου εξαιτίας της εργασίας, καθώς και η μεταβολή των παραδοσιακών κοινωνικών αξιών είχε ως αποτέλεσμα να αποδοθεί μεγαλύτερη σημασία στον ελεύθερο χρόνο. (Ζαρώτης, Tokarski, Κοντάκος, Κατσαγκόλης, 2008).

«Συνολικά, διαπιστώνεται ότι στο σύνολο τους οι σύγχρονες κοινωνίες σήμερα διακρίνονται από μία αυξημένη διάθεση για κατανάλωση στον ελεύθερο χρόνο, η οποία βρίσκει αντιστοιχία στη διευρυμένη προσφορά νέων αγαθών γι' αυτό τον ατομικό και κοινωνικό τομέα, και αποτελεί τη βάση για τη γιγάντωση της καλούμενης «βιομηχανοποίησης του ελεύθερου χρόνου» (Ζαρώτης, Tokarski, Κοντάκος, Κατσαγκόλης, 2008:19).

Σε σύγκριση, λοιπόν, με το παρελθόν καμία άλλη γενιά δε διέθετε τόσο πολύ ελεύθερο χρόνο, τόσα υλικά μέσα και τόση μόρφωση όσο η σημερινή. Έχουμε ήδη εγκαταλείψει τη λεγόμενη κοινωνία της εργασίας, στην οποία ζούσαμε για να δουλεύουμε, και βιώνουμε μια πολυσύνθετη κοινωνική πραγματικότητα, στην οποία δουλεύουμε για να ζούμε. Ο τρόπος με τον οποίο οργανώνουμε και διευθετούμε τον ελεύθερο χρόνο στην εποχή μας αποκτά πρωταρχική σημασία και εμφανίζεται εξίσου σημαντικός με τον τρόπο που οργανώνεται και κατανέμεται ο χρόνος εργασίας στον επαγγελματικό τομέα. Η ραγδαία αύξηση του ελεύθερου

χρόνου σε σχέση με το παρελθόν θέτει το πρόβλημα της ανάπτυξης μιας συνειδητής και κριτικής στάσης και συμπεριφοράς ελεύθερου χρόνου (Θωΐδης και Χανιωτάκης, 2002).

1.5 Σκοπός και στόχος του ελεύθερου χρόνου

Ο σκοπός του ελεύθερου χρόνου είναι μέσα από την ελεύθερη διαχείριση του, το παιδί/νέος να ικανοποιεί προσωπικές, βιολογικές, κοινωνικές, πνευματικές και συναισθηματικές ανάγκες και να αντλεί ικανοποίηση.

Οι στόχος του ελεύθερου χρόνου μπορούν να περιγραφούν ειδικότερα για το παιδί/έφηβο ως εξής:

- Να αναπτύξει ικανότητες, δεξιότητες και αξίες, οι οποίες δεν φαίνεται πιθανό ότι θα αναπτυχθούν στο βαθμό που πρέπει μέσα από σχολικές ή άλλες υποχρεωτικές δραστηριότητες.
- Να μπορεί να επιλέγει την κατάλληλη χρονική περίοδο ως ελεύθερο χρόνο και να αναπτύξει την ικανότητα οργάνωσής του.
- Να αναπτύξει την ικανότητα αξιολόγησης και επιλογής κατάλληλων δραστηριοτήτων τις οποίες θα εκτελεί στον ελεύθερο χρόνο.
- Να έχει τις ευκαιρίες κάνοντας δραστηριότητες δικής του ελεύθερης επιλογής, να αισθάνεται την απόλαυση της ψυχαγωγίας, να εκτονώνεται από το άγχος και τον κάματο των υποχρεωτικών δραστηριοτήτων και να απολαμβάνει τη ζωή.
- Να αναπτύσσει καλές διαπροσωπικές σχέσεις, να κάνει φίλιες και να αποκτά τις δεξιότητες και τις αξίες της συνεργασίας, του υγιούς ανταγωνισμού, της εταιρικότητας και τέλος να αναπτύσσει κοινωνική συνείδηση.

Είναι προφανές ότι ο ελεύθερος χρόνος, όταν επιλέγεται και οργανώνεται κατάλληλα, όχι μόνο δίνει ευχαρίστηση στο παιδί και στο νέο, αλλά συμπληρώνει κενά και ελλείψεις που ενδεχομένως δεν καλύπτονται από τις υποχρεωτικές δραστηριότητες, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για παιδιά και νέους με μεγάλο εύρος ενδιαφερόντων. Έτσι πέρα από τον ψυχαγωγικό τομέα είναι πολύ πιθανό ότι θα συσσωρεύσει οφέλη πολιτιστικού, πνευματικού και κοινωνικού ενδιαφέροντος (Μπαδογιαννάκης, 1994).

1.6 Τρόποι αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου

Οι δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου σύμφωνα με τους Κουθούρη, Αλεξανδρή & Γιοβάνη (2004) χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες. Συγκεκριμένα, μπορεί να γίνονται είτε ως παιχνίδι είτε ως διασκέδαση είτε ως ψυχαγωγία. Σαν παιχνίδι (play-game) μπορεί να είναι μια αυθόρμητη δραστηριότητα που όμως δεν είναι αποκλειστικά ανθρώπινη, αφού κυρίως μετέχει η φαντασία του ατόμου. Σαν διασκέδαση (fun-amusement) οι δραστηριότητες απορρέουν σαν απόλαυση, ξόδεμα ή απομάκρυνση από τις έγνοιες και τα προβλήματα. Τέλος, σαν ψυχαγωγία (enjoyment) οι δραστηριότητες προϋποθέτουν δημιουργική και σοβαρότερη ενασχόληση του ατόμου με αυτές αποβλέποντας σε σημαντικά και διαχρονικά για το άτομο οφέλη.

Στόχος της διασκέδασης, του παιχνιδιού και της ψυχαγωγίας είναι η αναψυχή. Αναψυχή είναι μια πνευματική, ψυχική ή σωματική κατάσταση, μια ευεξία, ένα φρεσκάρισμα, στην οποία το άτομο οδηγείται ως αποτέλεσμα της εθελοντικής του ενασχόλησης με δραστηριότητες δικής του επιλογής στην διάρκεια του ελεύθερου χρόνου.

Οι τρόποι αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου αφορούν πολλούς και διαφορετικούς τομείς της ζωής του ανθρώπου. Μορφές δημιουργικής εκμετάλλευσης του ελεύθερου χρόνου και γνήσιας ψυχαγωγίας μπορεί να είναι στον πνευματικό τομέα, οι δραστηριότητες που αφορούν την ενημέρωση και τη μελέτη βιβλίων. Ως προς τον ηθικό τομέα, υπάρχουν τρεις μεταβλητές. Πρώτα είναι η ενδοσκόπηση και η αυτοκριτική. Πρέπει να γνωρίζουμε καλύτερα τον εαυτό μας και να είμαστε καλύτερα ενημερωμένοι σε ό, τι μας παροτρύνει η ζωή. Η σωστή χρησιμοποίηση του χρόνου δεν επιβάλλεται, αλλά σμιλεύεται σιγά-σιγά από τον ίδιο τον άνθρωπο. Ύστερα σημαντική είναι η διεύρυνση κλίσεων και ενδιαφερόντων, ώστε ο άνθρωπος να στραφεί σε ανάλογες δραστηριότητες. Και τέλος, σημαντικός είναι ο επαναπροσδιορισμός των αξιών. Πρωταρχικός στόχος του ανθρώπου πρέπει να είναι η πνευματική του συγκρότηση και όχι ο υλικός ευδαιμονισμός. Μόνο τότε θα κατορθώσει να αποβάλει την καταναλωτική μανία, την απληστία και θα δώσει άλλες προτεραιότητες στη ζωή του (Woolsey, 2001).

Σε σχέση με τον κοινωνικοπολιτικό τομέα η συμμετοχή στα κοινά και η ένταξη σε κοινωνικοπολιτικές ομάδες θα οδηγήσει στην αναβάθμιση της πολιτικής ζωής και στον περιορισμό της πολιτικής αλλοτρίωσης. Επιπλέον, η σύναψη υγιών, ουσιαστικών διαπροσωπικών σχέσεων αναθερμαίνει την ψυχική επικοινωνία των ανθρώπων με βάση τον ειλικρινή διάλογο, την αμεσότητα και την προσέγγιση του ψυχισμού των άλλων. Οι φιλικές

συντροφικές αποτελούν μέσο και κίνητρο βελτίωσης του χαρακτήρα του ανθρώπου, αφού έτσι φθάνει στην αυτογνωσία, στον αυτοπροσδιορισμό και στην ετερογνωσία (Woolsey, 2001).

Τέλος, στον πολιτιστικό τομέα είναι πολύ σημαντική η συμμετοχή σε καλλιτεχνικές δραστηριότητες και η επαφή με τη φύση, ούτως ώστε οι άνθρωποι να ξαναβρούν τη ψυχική τους ηρεμία και τη γαλήνη που χάνεται εντός των πολύβουων μεγαλουπόλεων. Οι άνθρωποι έχουν ανάγκη τη συμμετοχή στο παιχνίδι, ατομικά ή ομαδικά, καθώς και στον αθλητισμό (χωρίς ανταγωνιστικό πνεύμα) οδηγώντας έτσι στη χαλάρωση, στην εκτόνωση και στην αποσυμπίεση από το καθημερινό άγχος (Woolsey, 2001). Η φυσική δραστηριότητα επίσης μπορεί να μειώσει κινδύνους για προβλήματα υγείας και να βελτιώσει τις γνωστικές δεξιότητες των ατόμων (πχ. αυτοσυγκέντρωση) (Hutchinson, 2011).

Αντίθετα, δείγματα μη δημιουργικής εκμετάλλευσης του ελεύθερου χρόνου, νοθής ψυχαγωγίας και ανούσιας διασκέδασης μπορεί να είναι η παθητική θέαση των προγραμμάτων τηλεόρασης, ο χουλιγκανισμός αντί για άθληση, η εμμονή σε εκτονωτικές μορφές διασκέδασης και μόνο (π.χ. μπαρ, κλαμπ), η χαρτοπαιξία, το αλκοόλ, οι μορφές αντικοινωνικής συμπεριφοράς (π.χ. βία, εγκληματικότητα, ναρκωτικά), η υπερκατανάλωση υλικών αγαθών. Οπότε ο ελεύθερος χρόνος εμπορευματοποιείται και υποβαθμίζεται.

Επιπλέον, η σύναψη επιφανειακών, επιδερμικών σχέσεων με τους συνανθρώπους μας, η ανάγνωση ευτελών εντύπων, η πλήρης αδράνεια στον ελεύθερο χρόνο (παθητικότητα και απραξία), η υπερεντατικοποίηση της εργασίας (ενασχόληση με επαγγελματικά θέματα και στον ελεύθερο χρόνο) και η απομάκρυνση από τις αληθινές μορφές τέχνης ή η επαφή μόνο με εμπορευματοποιημένες μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης επιδρούν αλλοτριωτικά στην προσωπικότητα του ανθρώπου. Πιο συγκεκριμένα, οδηγούν στην παθητικοποίηση, στο άγχος, την πλήξη, στην εξασθένιση τις κριτικής-επιλεκτικής ικανότητας και στον εθισμό της ποσότητας και όχι της ποιότητας (Weiskopf, 1984).

2 ΝΕΟΙ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ

2.1 Οι νέοι ως έννοια

Από το 19ο αιώνα ο Αριστοτέλης χαρακτηρίζει τη νεότητα ως μια ιστορική κοινωνική κατασκευή με τα εξής οικουμενικά γνωρίσματα: αυθορμητισμό, δημιουργικότητα, αστάθεια και άγνοια (Ζαχαρόπουλος, 1940).

Η νεότητα είναι καλύτερα κατανοητή ως μια περίοδος μετάβασης από την παιδική ηλικία στην ανεξαρτησία της ενηλικίωσης. Ως κατηγορία, η νεολαία είναι περισσότερο ρευστή από άλλες ηλικιακές ομάδες. Ωστόσο, η ηλικία είναι ο ευκολότερος τρόπος για να οριστεί η ομάδα αυτή, ιδιαίτερα σε σχέση με την εκπαίδευση και την απασχόληση, διότι η «νεολαία» αναφέρεται συχνά σε άτομα μεταξύ των ηλικιών που εγκαταλείπουν την υποχρεωτική εκπαίδευση, και την εξεύρεση της πρώτης τους δουλειάς (Τσελίκα, 1991).

Τα Ηνωμένα Έθνη για στατιστικούς σκοπούς ορίζουν τη «νεολαία» ως άτομα μεταξύ των ηλικιών 15 και 24 ετών, με την επιφύλαξη ωστόσο άλλων ορισμών από τα κράτη-μέλη. Η έννοια της νεότητας παίρνει τα χαρακτηριστικά της από κάθε χρονική περίοδο, αλλά και την κοινωνία που λαμβάνει χώρα. Οι νέοι χαρακτηρίζονται από ενθουσιασμό, αισιοδοξία, θάρρος, τόλμη, αποφασιστικότητα, ζωτικότητα, δραστηριότητα, ενεργητικότητα, αγνή ευαισθησία, ιδεαλισμό, εγωισμό, φανατισμό, προοδευτικότητα, επαναστατικότητα, τάση άρνησης, επιθυμία ανανέωσης, αποδοχή κάθε νεωτερισμού, ανωριμότητα και επιπολαιότητα (Ζαϊμάκης, 2007).

Σήμερα η εφηβεία θεωρείται ως ένα κεντρικό και στρατηγικό στάδιο στη ζωή ενός ατόμου και οι όροι όπως και ο κίνδυνος, η εξατομίκευση και η αβεβαιότητα σχετίζονται με αυτή (Ule & Kuhar, 2002). Οι νέοι είναι γεμάτοι επιθυμίες και επιχειρούν να πραγματοποιήσουν όσα επιθυμήσουν. Υπακούουν σε όλες τις επιθυμίες του σώματος και προπάντων τις ερωτικές. Είναι ασταθείς και αφίκοροι στις επιθυμίες τους. Έχουν σφοδρές επιθυμίες, αλλά γρήγορα ησυχάζουν γιατί οι πόθοι τους είναι ζωηροί και δε διαρκούν. Είναι και θυμοειδής και οξύθυμοι και ρέπουν στο να παρασύρονται από την ορμή τους. Δε συγκρατούν το θυμό τους, γιατί από φιλοτιμία δεν ανέχονται να βρίζονται, αλλά αγανακτούν, αν νομίζουν ότι αδικούνται. Αγαπούν τις τιμές, αλλά περισσότερο τη νίκη, γιατί η νεότητα επιθυμεί την υπεροχή και η νίκη είναι είδος υπεροχής (Ζαχαρόπουλος, 1940).

2.2 Συνθήκες δυναμικής των νέων

Στην τρίτη χιλιετία οι νέοι έχουν κληρονομήσει την παγκόσμια κοινωνία, η οποία μπορεί να οριστεί από την άποψη της κατανάλωσης, τη σχετική αφθονία και μια αυξανόμενη ταχύτητα της ροής των πληροφοριών (Larson, 2000). Οι νέοι αποτελούν έτσι ένα μέρος της κοινωνίας, στην οποία ο ελεύθερος χρόνος και η ψυχαγωγία αντιπροσωπεύουν κυρίαρχες αξίες στην κοινωνική δομή. Σε αντίθεση με τις κοινωνικές αξίες, οι οποίες στρέφονται προς την παραγωγή και την εργασία, ο ελεύθερος χρόνος έχει ως στόχο να αναγεννηθούν τα πλεονεκτήματα των επιμέρους ιδιοτήτων που είναι κρυμμένες ή καταστέλλονται από τις συνθήκες εργασίας (Calafat, 1999).

Από το 19ο αιώνα και μετά έχουν διατυπωθεί τρεις βασικές συνθήκες αλληλενέργειας των νέων με το κοινωνικό τους περιβάλλον. Αυτές είναι η «νεωτερική», η «μετανεωτερική» και η «συνθήκη διακινδύνευσης». Η «νεωτερική συνθήκη» αφορά στην ανάπτυξη ενός πρώτου θεσμικού πλαισίου που καθορίζει τα αξιακά πρότυπα των νέων, και αξιολογεί το μεταβατικό χαρακτήρα τους. Η «μετανεωτερική συνθήκη» αφορά την ανάπτυξη της νεανικής κουλτούρας που διαφοροποιεί τις αξίες και τις πρακτικές από το κοινωνικό σύστημα, αλλά και το θεσμικό σύστημα της κοινωνικοποίησης τους. Η «συνθήκη της διακινδύνευσης» αφορά τις ετερογενείς ταυτότητες των νέων, τη βίωση της διακινδύνευσης και την απειλή της αποτυχίας και ταύτισης του εαυτού τους με το κοινωνικό περιβάλλον. Η συνθήκη αυτή έχει ως φυσική συνέπεια την αποσταθεροποίηση των βάσεων εισαγωγής στη ζωή των ενηλίκων (Rose, 2001).

Αυτές οι τρεις συνθήκες (όψεις) προσπαθούν να αποδείξουν μια μικρότερη πιθανότητα να προβλέψουμε τη ζωή. Προκύπτουν από το γεγονός ότι σήμερα τα άτομα είναι περισσότερο από κάθε άλλη φορά στο παρελθόν, δημιουργοί της δικής τους ζωής σε μια διαδικασία «διαπραγμάτευσης», αντί να ακολουθήσουν την προκαθορισμένη σειρά παραγόντων των δυνατοτήτων της ζωής. Παλιά οι καθοριστικοί παράγοντες εξακολουθούσαν να έχουν επιρροή στη ζωή και τις επιλογές, όμως, μόνο σε ένα πλήθος εξατομικευμένων διαμορφώσεων που συνεπάγονται διαφοροποίηση από ένα πέρασμα στην ενήλικη ζωή. Οι κοινωνικοοικονομικές αλλαγές δεν έχουν αγγίξει μόνο τους νέους, αλλά δυναμικά κάθε άτομο είτε περισσότερο είτε λιγότερο (Peters, 2001).

2.3 Οι νέοι σήμερα

Ποιες είναι όμως οι κοινωνικοπολιτικές συνθήκες σήμερα και αναπτύσσουν το δυναμικό των νέων; Είναι γεγονός ότι η σύγχρονη εποχή συγκριτικά με παλαιότερες περιόδους παρέχει στους νέους πολύ περισσότερες ευκολίες και δυνατότητες να ολοκληρωθούν. Αρχικά, μέσω της δωρεάν και υποχρεωτικής δωρεάν εκπαίδευσης παρέχει στους νέους μια στοιχειώδη μόρφωση. Επιπλέον, τα μέσα ενημέρωσης και επικοινωνίας παρέχουν στους νέους τη δυνατότητα μιας πολύπλευρης και παγκόσμιας ενημέρωσης με αποτέλεσμα τη διεύρυνση των οριζόντων (Κουλαΐδης & Δημόπουλος, 2005).

Από την άλλη, η αποσύνθεση των παραδοσιακών ηθικών αρχών, η επίδραση των διεθνών τηλεπικοινωνιών και των μέσων μεταφοράς, η επιρροή της παγκόσμιας αγοράς σε μια μεγαλύτερη ποικιλία προϊόντων και υπηρεσιών, η μεγαλύτερη έμφαση στην κατανάλωση και όχι την παραγωγή, η αλλαγή της απασχόλησης και η κατάσταση της ανεργίας, ο αυξανόμενος ρυθμός της ζωής, η συμπίεση χώρου και χρόνου, η αναμόρφωση των σχέσεων μεταξύ των τάξεων και των φύλων και η νέα τυποποίηση και ενορχήστρωση των σχέσεων μεταξύ των ατόμων και των θεσμικών οργάνων, δημιουργούν νέες επιρροές και τα χαρακτηριστικά της μεταμοντέρνας περιόδου (Beck & Beck-Gernsheim, 2002).

Η απασχολησιμότητα, για παράδειγμα, έχει πλήξει το δυναμικό των νέων, οι οποίοι μάλιστα αντιμετωπίζουν μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας (ηλικίες 19-30 ετών) σε σχέση με άλλες ηλικιακές ομάδες. Συγκεκριμένα, στην Ευρωπαϊκή Ένωση αναφέρονται 5 εκατομμύρια άνεργοι, ενώ νέοι ηλικίας 15-24 ετών δεν έχουν πρόσβαση σε εκπαίδευση, κατάρτιση ή απασχόληση.

Από τη δεκαετία του '90 είδαμε να διογκώνεται η ανεργία και να γίνεται η απασχόληση επισφαλής, ενώ το ωράριο εργασίας επιμηκύνθηκε και η εργασία έχασε την αξία (Κορωναίου 2010). Ως αποτέλεσμα αυτών είναι η χαμηλή συμμετοχή σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου. Ως εκ τούτου, η ανάπτυξη του δυναμικού της νεολαίας είναι αναγκαίο να καθορίζεται με εθνικές δράσεις, διαφορετικά οι νέοι μπορούν, ως ευάλωτη κοινωνική ομάδα, να δημιουργήσουν εντάσεις στο σύνολο της κοινωνίας (ΓΓΝΓ, 2012).

Επίσης, η σωστή επιλογή της εκπαίδευσης και της απασχόλησης γίνεται όλο και πιο σημαντική, ενώ ο κίνδυνος και η αποδοχή του κινδύνου κερδίζουν σημασία για κάθε νέα γενιά. Ο κίνδυνος έχει γίνει μέρος της καθημερινής ζωής στη λεγόμενη «μεταμοντέρνα κοινωνία του ρίσκου», όπου μερικές φορές, η αποφυγή του κινδύνου είναι επικίνδυνη. Ο κίνδυνος

αποτυχίας, ο κίνδυνος να μην πάρει την κατάλληλη εκπαίδευση, ο κίνδυνος της λήψης λανθασμένων αποφάσεων είναι σημαντικοί παράγοντες που επηρεάζουν την κατασκευή της προσωπικής ταυτότητας και ενασχόλησης με αβέβαιο το μέλλον. Αυτές οι υποκειμενικές επιλογές και ένα αίσθημα διαπραγμάτευσης σε περιόδους αβεβαιότητας είναι αποτέλεσμα της εξατομίκευσης, όπου η επιτυχία και η αποτυχία εξαρτώνται από τις καλές ή κακές επιλογές, καθώς και την ικανότητα ή την ανικανότητα ενός ατόμου (Beck, 2002).

2.4 Νέοι - Έφηβοι και ελεύθερος χρόνος

Ο ελεύθερος χρόνος, όπως για όλα τα άτομα έτσι και για τους νέους θεωρείται ένα αναπόσπαστο δικαίωμα, ωστόσο η διάθεση του πολλές φορές τείνει να υπονομεύεται. Στις μέρες μας, οι νέοι και οι έφηβοι φαίνεται να διαθέτουν λιγότερο ελεύθερο χρόνο συγκριτικά με την προηγούμενη δεκαετία, γεγονός που πολλές φορές έχει αρνητικά αποτελέσματα. Κάνοντας λόγο για εφηβεία αναφερόμαστε στην περίοδο της ζωής του ατόμου κατά την οποία ξεκινούν βιολογικές αλλαγές στο σώμα του και η οποία τελειώνει με τη ψυχολογική και γενετήσια ολοκλήρωση και αυτόνομη ωρίμανσή του (Μανδύλα, Πανταζοπούλου, Κουσουνής, Γεροφιάννη, & Κουσουνής, 2013). Οι ηλικίες που ξεκινά η εφηβεία κυμαίνονται από το 11ο έτος ζωής ενός ατόμου και λήγουν στο 18^ο – 19^ο έτος.

Οι περισσότεροι νέοι σήμερα, ολοένα και περισσότερο, επιλέγουν κατά τις διαθέσιμες ώρες του ελεύθερου χρόνου τους, είτε να ξεκουράζονται λόγω της κούρασης που προκύπτει εξαιτίας του φόρτου εργασίας που έχουν επωμιστεί κατά τη διάρκεια της υπόλοιπης μέρας, είτε απλά να αφήνουν την ώρα τους να περνά άσκοπα, συχνά μπροστά από την οθόνη ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα συχνά αντί να νιώθουν την ευχαρίστηση που κανονικά θα έπρεπε να εισπράττουν από τον ελεύθερο τους χρόνο, να έρχονται αντιμέτωποι με την ανία, η οποία μπορεί να οδηγήσει σε καταθλιπτικές συμπεριφορές και εν εξελίξει σε τραγικά αποτελέσματα, μεταξύ των οποίων πρωτοστατούν οι καταχρήσεις και οι εθισμοί με πρωταρχικές τη χρήση αλκοόλ ή και τσιγάρων (Paavola, Vartiainen, & Haukkala, 2004).

Είναι ιδιαίτερα ανησυχητικό το εύρημα του Ερευνητικού Πανεπιστημιακού Ινστιτούτου Ψυχικής Υγιεινής, σύμφωνα με το οποίο φαίνεται ότι αρχικά οι έφηβοι τον ελεύθερο τους χρόνο ασχολούνται κυρίως με τη χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή, με αθλητικές δραστηριότητες ή την ακρόαση μουσική. Ωστόσο, όσο αυξάνεται η ηλικία τους τείνουν να περιορίζουν τις δράσεις τους αντικαθιστώντας τες κυρίως με ασχολίες καθιστικού τύπου, όπως

η χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή και του διαδικτύου (Κοκκέβη, Φωτίου, Ξανθάκη, & Καναβού, 2010).

Από την άλλη, οι νέοι δηλώνουν ιδιαίτερος κουρασμένοι από τις υποχρεώσεις τους, γεγονός που δικαιολογείται εάν κανείς αναλογιστεί, ότι εκτός της παρακολούθησης του σχολικού ωραρίου και της μελέτης προκειμένου να ανταποκριθούν σε αυτό, οι περισσότεροι στρέφονται στην παραπαιδεία, η οποία προσθέτει επιπλέον βάρος στους ώμους τους. Όλος αυτός ο επιπλέον φόρτος οδηγεί σε μια δραματική μείωση των ελεύθερων ωρών των νέων, η οποία τους αφαιρεί τη δυνατότητα να ασχοληθούν με κάτι άλλο εκτός της ξεκούρασης ή της ενασχόλησης με καθιστικές δραστηριότητες, οι οποίες ως επί το πλείστον επικεντρώνονται στο «σερφάρισμα» στο διαδίκτυο με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης να πρωτοστατούν. Χαρακτηριστικό είναι ότι το 54% των νέων της Ελλάδας, που χρησιμοποιούν το διαδίκτυο, αποκτά λογαριασμό σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης σε νεαρή ηλικία (Τζαβέλα & Τσίτσικα, 2014).

Μόνο το 1/5 των νέων ασχολείται με αθλητικές δραστηριότητες και ακόμα πιο λίγοι είναι αυτοί που ασχολούνται με καλλιτεχνικές, όπως η συμμετοχή σε θεατρική ομάδα, τα μαθήματα μουσικής και ο προσκοπισμός. Όσον αφορά την ανάγνωση εξωσχολικών βιβλίων δύο στους πέντε νέους δε φαίνεται να ασχολούνται καθόλου (Κοκκέβη και συν., 2010). Σε άλλη έρευνα, αναφέρεται ότι το 85% διαθέτει ελεύθερο χρόνο, όμως μόλις το 58% των νέων ασχολείται με αθλητικές δραστηριότητες. Πηγαίνοντας προς το εξωτερικό βλέπουμε ότι στη Νορβηγία ο περισσότερος χρόνος των νέων αφιερώνεται σε δραστηριότητες που δεν έχουν σχέση με σωματική άσκηση (Sjolie & Thuen, 2002). Μάλιστα, στις ΗΠΑ, οι Cummings & Vandewater (2007) αναφέρουν ότι η ενασχόληση με βιντεοπαιχνίδια κατά τον ελεύθερο χρόνο, αποκόπτει τους έφηβους από τον κοινωνικό τους περίγυρο.

2.5 Φοιτητές και ελεύθερος χρόνος

Οι φοιτητές αποτελούν μια ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα. Η λεγόμενη «φοιτητική ζωή» αποτελεί την πρώτη φορά κατά την οποία οι νέοι φεύγουν από τον μόνιμο τόπο κατοικίας τους και στην προσπάθεια φοίτησής τους σε μια σχολή, νοικιάζουν ένα δικό τους σπίτι και αποκτούν ένα ιδιότυπο είδος σχετικής ανεξαρτησίας και ελευθερίας. Αυτό φαίνεται να έχει ιδιαίτερες επιδράσεις στη διαχείριση του ελεύθερου χρόνου τους, καθώς πλέον καθίστανται σε θέση προσωπικής απόφασης για τις δραστηριότητες που επιλέγουν, χωρίς την εξωγενή επίδραση του οικογενειακού περιβάλλοντος. Αυτό πολλές φορές τους δίνει τη δυνατότητα ενασχόλησης

με δραστηριότητες δικής τους προτίμησης, χωρίς κάποια παρεμπόδιση. Ωστόσο, άλλες φορές αυτό μπορεί να δράσει κατασταλτικά σε κάποια δραστηριότητα, που είχαν κατά το παρελθόν, την οποία πλέον λόγω της μετακίνησής τους σε άλλη πόλη αναγκάζονται να τη σταματήσουν.

Σύμφωνα με πεποιθήσεις, οι φοιτητές αποτελούν την κοινωνική ομάδα που κατεξοχήν διαθέτει τον περισσότερο ελεύθερο χρόνο. Οι ίδιοι, ωστόσο, φαίνεται να διαμαρτύρονται για το φόρτο εργασίας τους, ο οποίος ιδιαίτερα κατά τα τελευταία έτη των σπουδών μπορεί να γίνει δυσβάσταχτος για τους φοιτητές. Αυτό που συμβαίνει ωστόσο, στην πραγματικότητα με τον ελεύθερο χρόνο των φοιτητών είναι κάτι πιο σύνθετο.

Μπορούμε να οδηγηθούμε στο διαχωρισμό των φοιτητών σε τρεις κατηγορίες. Η πρώτη, αποτελείται από φοιτητές οι οποίοι δεν επιθυμούν να συμμετέχουν σε δραστηριότητες. Η δεύτερη, συντίθεται από φοιτητές οι οποίοι παρά τη αποχή τους από δραστηριότητες είναι πιθανόν να επιθυμούν να συμμετέχουν σε αυτές, ωστόσο να μην τους έχει δοθεί η ευκαιρία ακόμα. Τέλος, η τρίτη κατηγορία έχει να κάνει με μια ακόμα μερίδα φοιτητών, η οποία ασχολείται με μία ή και περισσότερες δραστηριότητες.

Οι δραστηριότητες που φαίνεται να επιλέγουν περισσότερο οι φοιτητές έρχονται σε αντιστοιχία με αυτές των νέων και των εφήβων και επικεντρώνονται για άλλη μια φορά σε δραστηριότητες καθιστικού τύπου (Κοκκέβη 2010). Σε μελέτη που πραγματοποιήθηκε, προκύπτει ότι οι φοιτητές κατά τη διάρκεια του ελεύθερού τους χρόνου ασχολούνται με τη χρήση υπολογιστή και του διαδικτύου. Αυτό είναι πιθανόν να οφείλεται στην πλέον απεριόριστη πρόσβαση στο διαδίκτυο, αλλά και πολλές φορές στην παρότρυνση των ίδιων των καθηγητών προς τη χρήση τους, για την πραγμάτωση των ακαδημαϊκών τους υποχρεώσεων. Επομένως, δεν αποτελεί περίεργο γεγονός ότι η κοινωνική ομάδα των φοιτητών αποτελεί και την πιο ευάλωτη ομάδα για εθισμό στο Διαδίκτυο (Σιώμος, 2008).

Σε άλλη μελέτη, έγινε σαφής η προτίμηση αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου των φοιτητών κατά το 1/3 σε καφετέριες και το άλλο 1/3 στην ακρόαση μουσικής. Επίσης, τα 2/3 των φοιτητών ανέφεραν ότι δεν ασχολούνται καθόλου με την άθληση (Λαυρεντίου, 2011).

Μια απόδειξη της μικρής συμμετοχής των φοιτητών σε αθλητικές δραστηριότητες αποτελεί έρευνα σύμφωνα με την οποία οι αθλητικές δραστηριότητες κατατάσσονται στην έβδομη θέση, έπειτα από δραστηριότητες όπως η ακρόαση μουσικής, η παρακολούθηση τηλεόρασης, η συζήτηση στο τηλέφωνο, η βόλτα με τους φίλους, ο περίπατος και η έξοδος για ποτό και χορό (Τοσουνίδη, 2005). Μέσα στις αθλητικές δραστηριότητες που επιλέγονται περισσότερο

ανήκει η σωματική άσκηση σε γυμναστήριο, το ποδόσφαιρο, το μπάσκετ και η παρακολούθηση αθλητικών γεγονότων (Συρακούλης, 2011), αλλά και λιγότερο διαδεδομένα αθλήματα, όπως η κολύμβηση, η πετοσφαίριση και η ορειβασία (Μασμανίδης & Κώστα, 2005).

Σε αντιστοιχία με τα κίνητρα για τη συμμετοχή σε δραστηριότητες υπάρχουν και παράγοντες που μπορούν να δράσουν κατασταλτικά στη συμμετοχή των φοιτητών, οι οποίοι έχουν εσωτερικό ή εξωτερικό χαρακτήρα.

Οι εξωτερικοί παράγοντες, έχουν να κάνουν με δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι φοιτητές για τη συμμετοχή τους σε δραστηριότητες από το περιβάλλον που τους περιτριγυρίζει. Σε αντίθεση, οι εσωτερικοί παράγοντες είναι αυτοί που πηγάζουν μέσα από το ίδιο το άτομο. Αφού πραγματοποιήθηκε ο διαχωρισμός κρίθηκε σκόπιμο να δοθούν μερικοί εσωτερικοί και εξωτερικοί παράγοντες, οι οποίοι αποτρέπουν τους φοιτητές από τη συμμετοχή τους σε δραστηριότητες. Οι σημαντικότεροι είναι τα εξής:

Εξωτερικής προέλευσης παράγοντες για την αποχή από δραστηριότητες:

- Υψηλό κόστος των δραστηριοτήτων (Mosonyi, Konyves, Fodor, & Muller, 2013)
- Έλλειψη χρόνου, λόγω άλλων υποχρεώσεων
- Ελλιπείς υποδομές (Mercatante, 2009)
- Έλλειψη παρέας (Πατρώνη, 2007)

Εσωτερικής προέλευσης παράγοντες για την απόχη από δραστηριότητες:

- Μη κάλυψη των προσωπικών αναγκών και ενδιαφερόντων των φοιτητών από τις υπάρχουσες δραστηριότητες (Mosonyi et al., 2013)
- Ατομικές ικανότητες και δεξιότητες
- Προηγούμενη αρνητική εμπειρία που έχει σχηματιστεί εξαιτίας κάποιας δραστηριότητας του παρελθόντος (Mercatante, 2009)

Τις περισσότερες φορές οι παραπάνω παράγοντες βρίσκονται σε συνδυασμό παρά μεμονωμένοι στη σκέψη ενός φοιτητή, δημιουργώντας οδηγώντας έτσι σε μεγάλα ποσοστά απουσίας από δραστηριότητες κάθε χαρακτήρα.

2.6 Ελεύθερος χρόνος στα Πανεπιστήμια της Ελλάδας

Ο ελεύθερος χρόνος δεν αντιμετωπίζεται δυναμικά ως ένας τομέας ξεχωριστός και χρήσιμος για τη ζωή των φοιτητών από τα Πανεπιστήμια της Ελλάδας. Είναι αλήθεια πως παρουσιάζονται ποικίλες προσφερόμενες δραστηριότητες, οι οποίες απαλείφουν πολλούς από τους προαναφερθέντες αποτρεπτικούς παράγοντες για τη συμμετοχή των φοιτητών. Ωστόσο, οι δραστηριότητες στα περισσότερα Πανεπιστήμια δεν είναι αρκετά ελκυστικές προς τους φοιτητές, δεν καλύπτουν πληθώρα ενδιαφερόντων και οι εγκαταστάσεις των Πανεπιστημίων συχνά επιβαρύνουν ακόμα και τις ήδη υπάρχουσες δραστηριότητες.

Προκειμένου να γίνει μια αντιπαράθεση ανάμεσα στις προσφερόμενες δραστηριότητες των Πανεπιστημίων της Ελλάδας πραγματοποιήθηκε μια μικρή έρευνα των ιστοσελίδων που ανήκουν στα Α.Ε.Ι της Ελλάδας.

Οι δραστηριότητες των Πανεπιστημίων ταξινομήθηκαν σε τέσσερις κατηγορίες, οι οποίες είναι οι εξής:

- Αθλητικές δραστηριότητες
- Πολιτιστικές δραστηριότητες
- Μορφωτικές Δραστηριότητες
- Φιλανθρωπικές δραστηριότητες

Οι αθλητικές δραστηριότητες έχουν να κάνουν με κάποια μορφή άσκησης, ατομικής ή ομαδικής φύσεως, π.χ.: μπάσκετ, ποδόσφαιρο, βόλεϊ, κολύμβηση, ορειβασία, σκι, αεροβική γυμναστική, στίβος, γιόγκα, χάντμπολ, πόλο, σκοποβολή, ιππασία, κωπηλασία, επιτραπέζια αντισφαίριση κ.λπ..

Οι πολιτιστικές δραστηριότητες αφορούν οποιαδήποτε δραστηριότητα η οποία χαρακτηρίζεται από κάποια καλλιτεχνική διάσταση, π.χ. θέατρο, χορωδία, κινηματογραφική ομάδα, φωτογραφική ομάδα, ραδιοφωνική ομάδα, ομάδα μουσικών οργάνων, λογοτεχνική ομάδα, ομάδα εικαστικής δημιουργίας κ.λπ..

Οι μορφωτικές δραστηριότητες, έχουν να κάνουν με δραστηριότητες, οι οποίες έχουν κάποια διασύνδεση με το περιεχόμενο σπουδών των φοιτητών και εμπλουτίζουν το γνωστικό τους επίπεδο π.χ. σεμινάρια, ημερίδες, συνέδρια, εκμάθηση ξένων γλωσσών, μαθήματα πληροφορικής κ.λπ..

Οι φιλανθρωπικές δραστηριότητες, αφορούν όλες εκείνες τις δραστηριότητες οι οποίες ενισχύουν τα ανθρωπιστικά αισθήματα των φοιτητών, π.χ.: ομάδα αιμοδοσίας, σταθμός μέριμνας ζώων, αντιρατσιστική ομάδα κ.λπ..

Το Πανεπιστήμιο που παρουσιάζει τις περισσότερες δραστηριότητες προς τους φοιτητές είναι το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Μια γενική παρατήρηση από τις προσφερόμενες δραστηριότητες των Πανεπιστημίων αφορά το είδος των δραστηριοτήτων που προσφέρονται από κάθε σχολή. Συγκεκριμένα, οι δραστηριότητες φιλανθρωπικού χαρακτήρα είναι οι πιο υποβαθμισμένες, εν αντιθέσει οι γνωστικές και οι αθλητικές δραστηριότητες είναι αυτές που παρουσιάζονται συχνότερα στις δραστηριότητες φοιτητικής μέριμνας των Πανεπιστημίων. Όσον αφορά τις πολιτιστικές δραστηριότητες παρουσιάζεται μια συχνή τους εμφάνιση στις δραστηριότητες των Πανεπιστημίων, περίπου εξίσου υψηλή με τις αθλητικές.

Η πιο συχνή πολιτιστική δραστηριότητα είναι η ενασχόληση με θεατρική ομάδα και ακολουθεί η χορωδία. Η πιο συχνή αθλητική δραστηριότητα είναι η ενασχόληση με ποδοσφαιρική ομάδα, με ομάδα μπάσκετ και ακολουθεί η ομάδα βόλεϊ. Όσον αφορά τις μορφωτικές δραστηριότητες πιο συχνά παρουσιάζεται η συμμετοχή σε κάποια ημερίδα ή συνέδριο και ακολουθεί η συμμετοχή σε κάποιο σεμινάριο. Γενικότερα, παρατηρείται μια μεγάλη ποικιλία σε δραστηριότητες ανάμεσα στα Πανεπιστήμια της Ελλάδας, ωστόσο υπάρχουν Πανεπιστήμια, τα οποία ακόμα δεν έχουν δείξει την πρέπουσα σημασία στο θέμα της δημιουργικής αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου των φοιτητών.

Ένα ζήτημα που τίθεται, αφορά τη συμμετοχή ή όχι των φοιτητών στις προσφερόμενες από τα Πανεπιστήμια φοίτησής τους δραστηριότητες. Στο συγκεκριμένο τομέα παρουσιάζεται έλλειψη βιβλιογραφίας. Ωστόσο, σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε από την Ελληνική Εταιρεία Διοίκησης και Αθλητισμού το 76.3% των φοιτητών που συμμετέχουν σε αθλητικές δραστηριότητες, προτιμούν δραστηριότητες εκτός Πανεπιστημίου (Κοντογιάννη, Φαμίσης, Ζαφειρούδη, & Νομικός, 2009). Μάλιστα, μόνο το 9.11% των Ελλήνων φοιτητών συμμετέχουν σε αθλητικές δραστηριότητες των Πανεπιστημίων που φοιτούν (Masmanidis, Gargalianos, & Kosta, 2009), παρά την πληθώρα αθλητικών δραστηριοτήτων στα ελληνικά Πανεπιστήμια. Έτσι, λοιπόν, έστω και δειγματικά μπορεί να γίνει αντιληπτή η περιορισμένη συμμετοχή των φοιτητών στις προσφερόμενες δραστηριότητες των Πανεπιστημίων τους.

2.7 Ελεύθερος χρόνος στην εποχή της πανδημίας

Εγκλωβισμένοι σε υποχρεώσεις, ωράρια, ευθύνες και δραστηριότητες στην προ κορονοϊού καθημερινότητα, οι περισσότεροι και οι περισσότερες ως τώρα διαμαρτύρονταν, ως επί το πλείστον, για την έλλειψη ελεύθερου χρόνου, εκείνου του χρόνου που δίνει στον άνθρωπο τη δυνατότητα να καλύψει τις ανάγκες του- πρακτικές, συναισθηματικές, κοινωνικές. Επαγγελματικά ραντεβού, γρήγοροι ρυθμοί και στρες στη δουλειά, χρονοβόρες μετακινήσεις, καθημερινές δραστηριότητες των παιδιών στερούσαν ως τώρα από τους γονείς τη δυνατότητα να περάσουν ποιοτικό χρόνο με την οικογένειά τους, από τους παππούδες και τις γιαγιάδες που φρόντιζαν εγγόνια την ευκαιρία να ξεκουραστούν, από τους επαγγελματίες σε καιρό οικονομικής κρίσης το δικαίωμα ακόμη και στην προσωπική σκέψη χωρίς έγνοιες και ανησυχίες.

Η ταχύτατη αλλαγή του τρόπου ζωής, την οποία επέφερε η εξάπλωση του κορονοϊού, δημιούργησε ένα οξύμωρο σχήμα το οποίο από τη μια πλευρά προκαλεί φόβο, από την άλλη προσφέρει στον καθένα ως μόνη λύση την παραμονή στο σπίτι, με την ταυτόχρονη ελευθερία να κάνει κάποια από τα πράγματα που δεν μπορούσε μέχρι σήμερα. Την αντίφαση αυτή επισημαίνει στο Αθηναϊκό- Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων η Ελένη Πατίδου, κοινωνική και κλινική ψυχολόγος με μεταπτυχιακό δίπλωμα στη διοίκηση υπηρεσιών υγείας.

Ουσιαστική είναι η ανάγκη να αλλάξει ο καθένας την πεποίθησή του και από την αίσθηση του εγκλωβισμού και τις καταστροφικές σκέψεις, να περάσει στην αισιόδοξη σκέψη ότι καθώς εξελίσσεται το φαινόμενο, η παραμονή στο σπίτι, στον προσωπικό του χώρο, προσφέρει ως "δώρο" αυτό που του έλειπε πριν δηλαδή τον άπλετο χρόνο για όσα επιθυμεί.

Τέσσερα επίπεδα ικανοποίησης αναγκών

Περιγράφοντας αναλυτικά τις ευκαιρίες που προσφέρει η παραμονή στο σπίτι, η κοινωνική και κλινική ψυχολόγος διευκρινίζει ότι είναι δυνατή η ικανοποίηση αναγκών σε τέσσερα διαφορετικά επίπεδα. Το πρώτο είναι το πρακτικό, καθώς όποιος παραμένει στο σπίτι μπορεί να κάνει δουλειές που ανέβαλε προηγουμένως γιατί ποτέ δεν έβρισκε τον κατάλληλο χρόνο, να γυμναστεί ώστε να εκτονώνει την ενέργειά του και να παραμένει υγιής, να μαγειρέψει, να ψυχαγωγηθεί, να διαβάσει, να ασχοληθεί με την περιποίηση του σώματος ή την εξάσκηση του πνεύματος.

Σε ένα δεύτερο επίπεδο, εκείνο των συναισθημάτων, ο διαθέσιμος χρόνος προσφέρει διέξοδο σε ανθρώπους που λόγω των ξέφρενων ρυθμών της καθημερινότητας δεν βρήκαν ποτέ την κατάλληλη στιγμή να επεξεργαστούν απωθημένα συναισθήματα όπως, για παράδειγμα, το πένθος και η λύπη για μια απώλεια, η αποξένωση από τον ή την σύντροφο, η έλλειψη επικοινωνίας με τους εφήβους ή τα παιδιά. "Υπάρχουν συναισθήματα μέσα μας που μπορεί να έχουν καθηλωθεί και να δημιουργούν προβλήματα. Όπως όταν μια πληγή αιμορραγεί, επιστρατεύονται τα αιμοπετάλια και το πλάσμα για την επούλωσή της, έτσι και τα συναισθήματα που φέρνουμε στην επιφάνεια, αναγνωρίζουμε και επεξεργαζόμαστε, ενισχύουν την ψυχολογική μας κατάσταση και δυναμώνουν τη διάθεσή μας αλλά και τη ζωή μας".

Στο τρίτο επίπεδο, εκείνο των σχέσεων με τους άλλους, είναι εφικτή η επανεξέταση του τρόπου με τον οποίο ο καθένας σχετίζεται με τον διπλανό του. Σε ένα ζευγάρι, τα δύο μέλη μπορούν να διαπραγματευτούν και να συμφωνήσουν για τον χρόνο και το είδος μιας κοινής δραστηριότητας. Κάτι τέτοιο μπορεί να δώσει στον καθένα την ευκαιρία της εξυπηρέτησης μιας κοινής ανάγκης, με σεβασμό στον προσωπικό χρόνο του καθενός, τις προτιμήσεις και τις επιθυμίες του. "Είναι η κατάλληλη στιγμή να δούμε πώς σχετιζόμαστε, πώς συμβιώνουμε με τους άλλους, με τέτοιο τρόπο που δεν συγχωνεύονται στο 'εμείς' αλλά συνεισφέρουν δημιουργικά, διατηρώντας προσωπικό χώρο, αποφεύγοντας τον εγκλωβισμό. Θα πρέπει και το μικρό μας παιδί να θέλει να παίζουμε μαζί και ο έφηβος νέος να διαλέξει τη στιγμή για να μιλήσει με το γονιό. Μπορούμε πια να γνωριστούμε καλύτερα, να δώσουμε ο καθένας στον άλλο το χρόνο του, να σεβαστούμε τις προτεραιότητές του, να συνυπάρξουμε ακόμη και σιωπηλοί στο ίδιο δωμάτιο".

Σε ένα τέταρτο επίπεδο, αυτό της υπέρβασης από το προσωπικό και της μετάβασης στο συλλογικό, συντελείται ήδη μια μεγάλη αλλαγή. Σύμφωνα με την κ. Πατίδου, "εκείνο που βλέπαμε πριν ήταν μια κοινωνία πολύ θυμωμένη, σχεδόν επιθετική. Όλες οι συνθήκες, οι υποχρεώσεις και οι ανάγκες, μας έκαναν να είμαστε έτσι και να μην σκεφτόμαστε ο ένας τον άλλον. Έννοιες όπως αλληλεγγύη, συνοχή, οριοθέτηση βρίσκονταν ίσως σε δεύτερη μοίρα και ο καθένας σκεφτόταν τον εαυτό του. Τις τελευταίες μέρες χειροκροτούμε τους γιατρούς και τους νοσηλευτές για την προσφορά τους στο κοινό καλό, σκεφτόμαστε ο ένας την υγεία του άλλου και κλεινόμαστε στο σπίτι μας, πήραμε το χρόνο μας και σε γενικές γραμμές συμμορφωνόμαστε στις οδηγίες γιατί βλέπουμε τον κοινό στόχο. Επιστήμονες, διάσημοι και μη, εργαζόμενοι από κάθε πόστο βγαίνουν μπροστά στην προσπάθεια αντιμετώπισης της

κατάστασης και βλέπουμε πια ότι αυτές οι αξίες που πιστεύαμε ότι είχαν χαθεί, υπάρχουν στο καθολικό συλλογικό ασυνείδητο. Ο κορονοϊός έδωσε την ευκαιρία οι αξίες αυτές να βγουν στην επιφάνεια. Αυτό πρέπει να το συνειδητοποιήσουμε και να το κρατήσουμε ώστε να μην απωθήσουμε ξανά τις αξίες αυτές".

Επιπρόσθετα, αρκετοί μελετητές έχουν ασχοληθεί με το αντίκτυπο που έχει μία ασθένεια στα μέλη μίας οικογένειας . Ένα σημαντικό μέρος της ποιότητας ζωής της οικογένειας είναι τα μέλη της οικογένειας να μπορούν να συμμετέχουν στα χόμπι που απολαμβάνουν. Οι παράγοντες που εμποδίζουν τις οικογένειες να εκμεταλλευτούν τις ευκαιρίες αναψυχής συνδέονται με άλλους τομείς της οικογενειακής ποιότητας ζωής, συμπεριλαμβανομένης της έλλειψης χρόνου λόγω των ευθυνών της φροντίδας του ασθενούς, της περιορισμένης χρηματοδότησης και της έλλειψης διαθέσιμης υποστήριξης. Ωστόσο, έχει αποδειχθεί ότι όταν τα μέλη της οικογένειας αναλαμβάνουν την πρωτοβουλία / ενθαρρύνονται να σχεδιάζουν δραστηριότητες αναψυχής, συνήθως εργάζονται θετικά, παρά τους περιορισμούς που οφείλονται στην ασθένεια του συγγενή και οι οικογένειες δείχνουν μεγάλη ικανοποίηση με αυτό το επίτευγμα. Τα μέλη της οικογένειας δυσκολεύονται επίσης να κάνουν οικογενειακές διακοπές, συχνά ανάλογα με την κατάσταση της ασθένειας του συγγενή τους (π.χ. προβλήματα με την εύρεση κατάλληλων καταλυμάτων, προβλήματα ντυσίματος) (Brown et al., 2003; Eghlileb et al., 2007; Golics et al., 2013).

3 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

3.1 Εισαγωγή

Οι ερευνητικές μέθοδοι διακρίνονται σε **ποιοτικές** και **ποσοτικές**. Οι ποσοτικές αναλύουν την ποσότητα εμφάνισης του φαινομένου που εξετάζεται και οι ποιοτικές αναφέρονται στο είδος, στο συγκεκριμένο χαρακτήρα του φαινομένου (Kvale, 1996: 67). Και οι δύο μέθοδοι δίνουν τη δυνατότητα στον ερευνητή να προσεγγίσει ένα ερευνητικό πεδίο και να επικεντρωθεί σε αυτό.

Σημαίνοντα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τις ποιοτικές μεθόδους είναι ότι έχουν μια φυσιολογική ροή και κατά ένα μεγάλο βαθμό δεν είναι κατευθυνόμενες από τον ερευνητή. Οι Lincoln και Guba, εξάλλου, έγραψαν το 1985 ότι οι ποιοτικές μέθοδοι είναι φυσικές (Lincoln και Guba, 1985). Ο ερευνητής έτσι μπορεί να διεισδύσει στην προσωπικότητα των υποκειμένων και να κατανοήσει τις κοινωνικές επιρροές που τα υποκείμενα έχουν δεχτεί (Παπαγεωργίου, 1998: 9-10).

Ο ερευνητής που ακολουθεί ποιοτική μέθοδο παρατηρεί, παίρνει συνεντεύξεις, κρατά σημειώσεις, περιγράφει και ερμηνεύει τα φαινόμενα όπως ακριβώς έχουν. Όταν ο ερευνητής εργάζεται πάνω στο πεδίο που μελετά, είναι πάντα ενεργός, γιατί οι ποιοτικές μέθοδοι απαιτούν να γίνεται χρήση όλων εκείνων των στοιχείων, που ο ερευνητής συναντά: σχόλια από όσους σχετίζονται με το αντικείμενο, κάτι που ο ίδιος παρατηρεί, ακόμα και τον τρόπο που τα υποκείμενα κάθονται ή συνομιλούν (Eisner, 1991: 217). Οφείλει να καταγράψει τα γεγονότα, αλλά ταυτοχρόνως έρχεται αντιμέτωπος με τον ίδιο του τον εαυτό. Αναλαμβάνει να συνδυάσει με ένα λογικό τρόπο δεδομένα, στοιχεία και καταστάσεις ώστε να καταλήξει σε ένα συμπέρασμα από τα όσα παρατηρεί. Αυτό συμβαίνει μέσω του τρόπου με τον οποίο αντιλαμβάνεται την παρουσία των πραγμάτων και τη σπουδαιότητά τους. Ο ερευνητής, αφού συλλέξει τα δεδομένα, θα προσπαθήσει να τα ερμηνεύσει (Eisner, 1991: 36), με τη βοήθεια της βιβλιογραφίας ή της συνεργασίας με ομότεχνους επιστήμονες, ώστε να επιτύχει το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Η συναίσθηση του τι είναι σημαντικό και το πλαίσιο, μέσα στο οποίο αυτό θα ερευνηθεί, υπόκειται στις ικανότητες του ερευνητή. Ο Peshkin (Peshkin, 1985) παρομοίασε τα υποκειμενικά στοιχεία του ερευνητή με μια θετική «έκρηξη». Είναι ο ερευνητής που θα ζωντανέψει τα ουσιαστικά στοιχεία της έρευνας και θα κρίνει τι να

συμπεριληφθεί στα αποτελέσματα και τι όχι. Πάντα, όμως, θα πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψη η υποκειμενικότητά του, ως ερευνητή, παρά τις προσπάθειες για αντικειμενική έρευνα.

Οι ποιοτικές μέθοδοι δίνουν την ευκαιρία στον ερευνητή να στοχεύσει στο τι σημαίνει για τα υποκείμενα η εμπειρία για την οποία μιλούν, με άλλα λόγια, να εμβαθύνει. Αυτό που συμβαίνει είναι μια «λεπτή» περιγραφή (Geertz, 1973) από την πλευρά των ερευνητών. Πέρα, όμως, από τη λεπτομερή ανάλυση, οι ποιοτικές μέθοδοι καταγράφουν τη «φωνή» του υποκειμένου και τις εκφράσεις του (Eisner, 1991).

Δεν περιγράφονται, όμως, μόνο τα υποκείμενα και οι αφηγήσεις τους στις ποιοτικές μεθόδους. Οι ποιοτικές μέθοδοι σε μεγάλο βαθμό επηρεάζονται από την κουλτούρα-πολιτισμό του ερευνητή. Ο ερευνητής καλείται να ερμηνεύσει τα δεδομένα που έχουν συλλεχθεί και να αναδείξει τα τελικά συμπεράσματα, χρησιμοποιώντας τις παρατηρήσεις του. Το κείμενο αποδεικνύει πως δεν βρίσκεται πίσω από τις γραμμές μια μηχανή, αλλά ένας άνθρωπος και μερικές φορές ίσως είναι ανειλικρινές, υποκριτικό (Eisner, 1991) το ότι καλύπτεται πίσω από το πρώτο πληθυντικό πρόσωπο ή το τρίτο ενικό (π.χ. «εμείς» ή «ο ερευνητής»).

Εκείνο λοιπόν που έχει βαρύτητα στις ποιοτικές μεθόδους είναι η κρίση του ερευνητή και όσων θα διαβάσουν την έρευνα (Eisner, 1991: 39). Πάντοτε όμως τα αποτελέσματα μιας έρευνας αποτελούν αφετηρία για μια σειρά ποιοτικών και ποσοτικών μεθοδολογικών προσπαθειών, γιατί τα ζητήματα προς μελέτη και ανάλυση δεν σταματούν να υφίστανται και τα αποτελέσματά τους θέτουν συνεχείς προβληματισμούς στους ερευνητές.

3.2 Η συνέντευξη

Η συνέντευξη είναι ένα από τα βασικότερα εργαλεία της ποιοτικής μεθόδου. Πρόκειται για την αλληλεπίδραση, την επικοινωνία μεταξύ προσώπων, που καθοδηγείται από τον ερευνητή ή ερωτώντα με στόχο την απόσπαση πληροφοριών σχετιζομένων με το αντικείμενο της έρευνας (Cohen και Manion, 1992: 307-308). Με άλλα λόγια πρόκειται για την μέθοδο που έχει ως αντικείμενό της να σχηματίσει ένα «νοητικό περιεχόμενο» (Mialaret, 1997: 148), να αποκαλύψει πτυχές της προσωπικότητας και να αναγνωρίσει συμπεριφορές. Βασικό εργαλείο της είναι η συνομιλία που λαμβάνει χώρα μεταξύ δύο ή και παραπάνω προσώπων.

Ο Tuckman, όρισε τις συνεντεύξεις ως δυνατότητα «εισόδου» στο τι διαδραματίζεται στο μυαλό του υποκειμένου (Tuckman, 1972). Οι συνεντεύξεις προβάλλουν τις γνώσεις που το

υποκείμενο κατέχει (πληροφορίες και γνώσεις), τι του αρέσει και τι όχι (αξίες και προτιμήσεις) και κυρίως τι σκέπτεται (απόψεις και αντιλήψεις).

Ένα στοιχείο που τη διαφοροποιεί από μια απλή συζήτηση, είναι ότι αποτελεί το βασικό εργαλείο της έρευνας, ένας έμμεσος τρόπος συλλογής πληροφοριών αναφορικά με τις αντιλήψεις και τα «πιστεύω» των ανθρώπων που ερωτώνται. Ένα δεύτερο στοιχείο είναι ότι ο διάλογος λαμβάνει χώρα ανάμεσα σε ανθρώπους που κατ' ουσίαν είναι ξένοι μεταξύ τους και ένα τρίτο στοιχείο είναι πως οι συνεντεύξεις κατευθύνονται από τον ερευνητή κατά ένα μεγάλο ποσοστό, στοιχείο που βέβαια εξαρτάται και από το είδος της συνέντευξης (Rubin και Rubin, 1995: 2). Η επιλογή του ερευνητή να ακολουθήσει συνεντεύξεις κρύβει ένα πολύ θετικό στοιχείο και για εκείνον και για την πλευρά του υποκειμένου: ενθαρρύνει και τις δύο πλευρές, που λαμβάνουν μέρος στη διαδικασία να νιώσουν περισσότερο συνδεδεμένες με τη συζήτηση, που διεξάγεται, ανατροφοδοτούμενη από τις απόψεις που εκφράζονται. Σ' αυτό το σημείο, πρέπει να αναφερθεί ότι η συνέντευξη βασίζεται στην παρακάτω θέση: η γνώση επιτυγχάνεται σε μεγάλο βαθμό μέσω καλής ακρόασης, έως και «ευγενούς αφουγκράσματος» των κόσμων των υποκειμένων, τα οποία ο ερευνητής οφείλει να έχει ενθαρρύνει να εκφραστούν. Για αυτό το λόγο ακόμα και τα πρώτα λεπτά της συνέντευξης είναι καθοριστικά (Kvale, 1996: 128).

Οι συνεντεύξεις χωρίζονται (**Πίνακας 1**) γενικά σε:

Πίνακας 1: Τύποι Συνεντεύξεων

Τύποι Συνεντεύξεων	
Δομημένες	Επαναλαμβανόμενες
Ημιδομημένες	Κλινικές
Μη δομημένες	Σε βάθος
Άμεσες ή έμμεσες	

Ανάλογα με τον βαθμό δόμησης της συνέντευξης, δηλαδή ανάλογα με το βαθμό τυποποίησης της από τον ερευνητή μπορούμε σχηματικά να διακρίνουμε τρία βασικά είδη:

i. Η δομημένη συνέντευξη

Βασίζεται σε ένα αυστηρά προκαθορισμένο σύνολο ερωτήσεων το οποίο τίθεται με τον ίδιο ενιαίο τρόπο σε όλους τους ερωτώμενους. Οι ερωτήσεις είναι προκαθορισμένες τόσο ως προς το περιεχόμενο τους, όσο και ως προς την σειρά με την οποία ακολουθεί η μια τη άλλη (Dunn, 2000).

ii. Η ημιδομημένη συνέντευξη

Χαρακτηρίζεται από ένα σύνολο προκαθορισμένων ερωτήσεων αλλά παρουσιάζει πολύ περισσότερη ευελιξία ως προς την σειρά των ερωτήσεων, ως προς τη τροποποίηση του περιεχομένου των ερωτήσεων ανάλογα με τον ερωτώμενο και ως προς την προσθαφαίρεση ερωτήσεων και θεμάτων για συζήτηση.

iii. Η μη δομημένη συνέντευξη

Χαρακτηρίζεται από την απουσία προκαθορισμένων ερωτήσεων και βασίζεται σε θεματικές περιοχές πάνω στις οποίες αναπτύσσεται η αλληλεπίδραση μεταξύ του ερευνητή και του ερωτώμενου.

Στην ποιοτική κοινωνική έρευνα χρησιμοποιούνται κυρίως οι δυο τελευταίοι τύποι συνέντευξης καθώς επιτρέπουν την άντληση πληροφορίας και δεδομένων σε βάθος ή την ανάδειξη θεμάτων που δεν είχαν προκαθοριστεί από τον ερευνητή.

Η μη δομημένη συνέντευξη διακρίνεται σε:

- ◆ Εστιασμένη συνέντευξη (ή κατευθυνόμενη):
- ◆ Μη κατευθυνόμενη συνέντευξη:

Συνεχίζοντας με τα είδη των συνεντεύξεων, διακρίνουμε επίσης:

iv. Αμεσες ή έμμεσες συνεντεύξεις

Σε αυτές τις συνεντεύξεις παίζει ρόλο ο διαχωρισμός που γίνεται καταρχάς από την πλευρά του ερευνητή και κατά συνέπεια και από την πλευρά του ερωτώμενου και αφορά στο σκοπό για τον οποίο πραγματοποιείται η συνέντευξη.

v. Επαναλαμβανόμενες συνεντεύξεις

Γίνονται συνήθως σε γκρουπ ανθρώπων και ονομάζονται και Panel. Ονομάζονται δε έτσι γιατί χρειάζεται να επαναληφθούν αρκετές φορές μέχρι να καταλήξει η έρευνα στη συλλογή των

δεδομένων και στα συμπεράσματά της. Τα άτομα που επιλέγονται έχουν ορισμένα κοινά κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά.

vi. Σε βάθος συνεντεύξεις

Παρουσιάζεται ως η άμεση συνέντευξη στο έργο άλλων κοινωνικών επιστημόνων. Στην ποιοτική κοινωνική έρευνα χρησιμοποιείται ευρέως η συνέντευξη σε βάθος. Στον τύπο αυτόν συνέντευξης ο ερευνητής κατευθύνει τον ερωτώμενο σε βασικά θέματα αλλά ο ερωτώμενος αναπτύσσει τις σκέψεις και τις απόψεις του ελεύθερα και σε βάθος. Ο σκοπός της συνέντευξης αυτού του τύπου είναι η συλλογή, όσο το δυνατόν πλουσιότερων πληροφοριών, για τις εμπειρίες, τις απόψεις, τις στάσεις και τις αναπαραστάσεις των συμμετεχόντων. Η μέθοδος της συνέντευξης και ιδιαίτερα αυτή της συνέντευξης βάθους προϋποθέτει σημαντικές ατομικές και επικοινωνιακές δυνατότητες από την πλευρά του ερευνητή. Σύμφωνα με την Κυριαζή η συνέντευξη σε βάθος αφορά ένα σύνολο γενικών ερωτήσεων σε θέματα που ο ερευνητής έχει προκαθορίσει, αλλά τα οποία δεν τα θέτει με συγκεκριμένη σειρά, και τον «πρωταγωνιστικό» ρόλο τον κατέχει ο ερωτώμενος, με την παρουσία του ερευνητή ως βοηθητική και διακριτικά καθοδηγητική (Κυριαζή, 1998: 122).

Σύμφωνα με την ίδια υπάρχουν άλλα τρία είδη συνεντεύξεων:

- Η τυποποιημένη,
- Η ελεύθερη ή μη τυποποιημένη και
- Η τηλεφωνική.

Στη συγκεκριμένη έρευνα θα χρησιμοποιήσουμε την Ημιδομημένη συνέντευξη.

3.3 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα

Με βάση το σχετικιστικό αντιληπτικό περίγραμμα των ερευνητών ως βασικός σκοπός αυτής της ερευνητικής εργασίας τέθηκε να διερευνηθούν οι αντιλήψεις των νέων που φοιτούν στο πανεπιστήμιο Πατρών, σχετικά με την έννοια του ελεύθερου χρόνου και πως αυτοί τον αξιοποιούν σε μια περίοδο οικονομικής ύφεσης και πανδημίας που διανύουμε.

Η μεγάλη σημασία που έχει αποκτήσει στην εποχή μας ο ελεύθερος χρόνος έχει συντελέσει στην ανάδειξη του σε ένα πολύ σημαντικό και ουσιαστικό κοινωνικοπολιτικό και παιδαγωγικό

θέμα, που χρήζει διεπιστημονικής ολιστικής προσέγγισης. Αποτελεί ένα πολυσύνθετο θέμα και αποτελεί αντικείμενο ενδιαφέροντος πολλών επιστημονικών κλάδων οι οποίοι μελετούν τη συμπεριφορά των ανθρώπων, τις οικονομικές επιπτώσεις αυτής της συμπεριφοράς και τις πολιτισμικές δραστηριότητες που αναπτύσσουν διάφορες κοινωνικές ομάδες όπως οι νέοι.

Για την επίτευξη του ερευνητικού σκοπού που τέθηκε στην εργασία το θέμα αναπτύχθηκε μέσα από τρία ερευνητικά ερωτήματα.

Το πρώτο ερευνητικό ερώτημα αφορά το πόσο ελεύθερο χρόνο έχουν στην καθημερινότητά τους και πως αυτοί των αξιοποιούν. Στόχος του ερωτήματος αυτού είναι να κατανοήσουμε πως ο κάθε νέος ανάλογα με τον ελεύθερο χρόνο που έχει, τον αξιοποιεί σε κάποια ασχολία/δραστηριότητα που αναπτύσσεται μέσα από δυο θεματικούς άξονες:

1. Πόσο ελεύθερο χρόνο έχετε την ημέρα?
2. Σημειώστε πιθανές ασχολίες που επιδίδατε περισσότερο

Το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα αφορά το πως η οικονομική «άνεση» επηρεάζει το πως αξιοποιεί ο νέος τον ελεύθερο του χρόνο. Στόχος του ερωτήματος αυτού είναι να διερευνήσουμε αν και σε τι βαθμό η οικονομική ευχέρεια του κάθε φοιτητή παίζει ρόλο στο πως αυτός αξιοποιεί τον ελεύθερο χρόνο του. Οι θεματικοί άξονες που θα αναπτυχθεί το ερώτημα αυτό είναι:

1. Από πού απορρέουν οι οικονομικές σας απολαβές?
2. Υπάρχουν δραστηριότητες στις οποίες θα λάμβανες μέρος αν είχες μεγαλύτερη οικονομική ευχέρεια? Αν ναι σε ποιες?
3. Η πόλη Πάτρα στην οποία σπουδάζεις σε απώθησε/ στάθηκε ως εμπόδιο για την ενασχόληση σου με κάποιες δραστηριότητες (λόγω έλλειψης υποδομών) ?

Το τρίτο ερευνητικό ερώτημα αφορά τον ελεύθερο χρόνο και την πανδημία με στόχο να διερευνήσουμε κατά πόσο η όλη κατάσταση με τον Covid – 19 επηρέασε τον ελεύθερο χρόνο των νέων καθώς και τις ενασχολήσεις – δραστηριότητες τους. Οι θεματικοί άξονες που θα αναπτυχθεί το ερώτημα αυτό είναι:

1. Η καραντίνα και γενικά η όλη κατάσταση με τον Covid – 19 θεωρείς ότι επηρέασε τον ελεύθερο σου χρόνο καθώς και τις ενασχολήσεις – δραστηριότητες σου?

3.4 Στρατηγική έρευνας

Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε αποτελεί μια ημιδομημένη συνέντευξη εις βάθος. Η ημιδομημένη συνέντευξη αποτελείται από ένα σύνολο προκαθορισμένων, κατά κάποιον τρόπο, ερωτήσεων και χρησιμοποιείται συχνά από νέους ποιοτικούς μελετητές ώστε να έχουν έναν οδηγό για τα θέματα που θεωρούν ότι είναι σημαντικά να καλύψουν στο πλαίσιο της συνέντευξης. Χρειάζεται να σημειωθεί εδώ ότι ο συγκεκριμένος τύπος συνέντευξης παρουσιάζει ευελιξία: α) ως προς την τροποποίηση του περιεχομένου των ερωτήσεων ανάλογα με τον ερωτώμενο, β) ως προς την εμβάθυνση σε κάποια θέματα με συμμετέχοντες που κρίνονται κατάλληλοι, γ) ως προς τη σειρά με την οποία τίθενται οι ερωτήσεις και δ) ως προς την πρόσθεση ή αφαίρεση ερωτήσεων ή θεμάτων για συζήτηση.

Έτσι, οι ερευνητές με προσωπικές επαφές έκαναν γνωστή την πρόθεση τους ζητώντας την άδεια τους και παρέχοντας όλες τις απαραίτητες πληροφορίες στους εμπλεκόμενους νέους. Όλοι οι εμπλεκόμενοι αποδέχθηκαν την διαδικασία όπως τους εκτέθηκε και δήλωσαν στους ερευνητές προφορικά την πρόθεση τους να συμμετέχουν σε αυτή.

3.5 Καθορισμός του δείγματος

Με βάση την επιλογή ποιοτικής μεθοδολογίας και μέσα από την οπτική του σχετικιστικού αντιληπτικού περιγράμματος που επιλέχτηκε για να ερευνηθεί το θέμα καθορίστηκε και το μέγεθος και ο τρόπος επιλογής του δείγματος. Οι Morse & Field (Μαντζούκα 2007) θεωρούν ότι η ποιοτική δειγματοληψία βασίζεται στους κανόνες της καταλληλότητας και της επάρκειας. Το δείγμα θα πρέπει να είναι το κατάλληλο για την ερμηνεία του φαινομένου και θα πρέπει να παρέχει επαρκείς ποιοτικές πληροφορίες. Στην ποιοτική έρευνα άλλωστε δεν υπάρχει πρόθεση για γενίκευση των αποτελεσμάτων σε ένα πληθυσμό αλλά μας ενδιαφέρει το πώς θα διερευνηθεί ένα φαινόμενο σε βάθος. Η δειγματοληψία που εξυπηρετεί αυτόν το σκοπό είναι η σκόπιμη δειγματοληψία. Στην σκόπιμη δειγματοληψία οι ερευνητές επιλέγουν από πρόθεση τα άτομα και την τοποθεσία για να κατανοήσουν το υπό εξέταση φαινόμενο με βασικό κριτήριο να εξασφαλίσουν «πλούτο πληροφοριών» (Creswell, 2011).

Με βάση αυτήν την θεωρητική προσέγγιση με σκόπιμη δειγματοληψία κρίθηκε από τους ερευνητές σκόπιμο να γίνει μια προσέγγιση σε δεκαεπτά νέους του πανεπιστημίου Πατρών και

συγκεκριμένα της σχολής οικονομικών επιστημών και διοίκησης επιχειρήσεων με στόχο να ερευνηθεί η πρόθεση τους να συμμετέχουν στην διαδικασία των συνεντεύξεων.

Αφού ενημερώθηκαν για τον χαρακτήρα της έρευνας, την ανωνυμία των συμμετεχόντων και την διαδικασία των συνεντεύξεων ερωτηθήκαν εάν θέλουν να συμμετέχουν. Από τους δεκαεπτά αυτούς νέους, οι επτά δεν θέλησαν να συμμετέχουν στην διαδικασία των συνεντεύξεων επικαλούμενοι διάφορους λόγους, όπως έλλειψη χρόνου, άγνοια του θέματος ή επιφυλακτικότητα για τον ανώνυμο χαρακτήρα της έρευνας. Τελικά η συλλογή των ποιοτικών δεδομένων πραγματοποιήθηκε με δέκα ημιδομημένες συνεντεύξεις.

Μέσα σε αυτό το δείγμα συμπεριλαμβάνονται δέκα φοιτητές/νέοι. Οι συνεντεύξεις που πάρθηκαν είχαν διάρκεια από οκτώ έως δεκατέσσερα λεπτά. Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν από την διαδικασία των συνεντεύξεων κρίθηκαν από τους ερευνητές ιδιαίτερα ικανοποιητικά ως προς την ποιότητα της γνώσης που παρείχαν και έτσι δεν κρίθηκε σκόπιμο να γίνουν επιπλέον συνεντεύξεις από άλλους φοιτητές/νέους.

4. ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

4.1 Θεματική ανάλυση περιεχομένου

Το στάδιο της ανάλυσης περιεχομένου είναι ιδιαίτερα σημαντικό γιατί τότε τα ποιοτικά δεδομένα που έχουν συλλεχθεί μέσω των συνεντεύξεων νοηματοδοτούνται. Η απόδοση νοήματος περιλαμβάνει την ομαδοποίηση και κατηγοριοποίηση των δεδομένων έτσι ώστε να δοθούν απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα που είτε είχαν τεθεί από πριν είτε προέκυψαν κατά την διάρκεια της ερευνητικής διαδικασίας από τα δεδομένα. Η θεματική ποιοτική ανάλυση που ακολουθήθηκε είναι σύμφωνα με τους Miles & Huberman (1994) μια ανάλυση τριών επιπέδων, όπου ακολουθείται επαγωγική προσέγγιση.

Στο πρώτο στάδιο έγινε η αναγωγή των δεδομένων. Αφού έγινε η απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων ακολούθησε μια προσεκτική ανάγνωση έτσι ώστε να διαμορφωθεί μια γενική ιδέα του προς εξέταση υλικού, να αναγνωριστούν σημαντικές πληροφορίες και να γίνει μια καταγραφή σημειώσεων.

Το δεύτερο στάδιο περιλαμβάνει την έκθεση των δεδομένων. Έγινε ομαδοποίηση των απαντήσεων με βάση τους θεματικούς άξονες που αναλύσαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο.

Τέλος στο τρίτο στάδιο γίνεται παρουσίαση και ερμηνεία των αποτελεσμάτων. Στο στάδιο αυτό γίνεται μια σύνδεση του νοήματος που έχει αποδώσει ο ερευνητής στα δεδομένα με την βιβλιογραφία την σχετική με το προς εξέταση αντικείμενο. Η σύνδεση αυτή περιλαμβάνει την παρουσίαση αλλά και την κριτική παράθεση συμπερασμάτων και θεωριών.

4.2 Έκθεση των δεδομένων

Η έκθεση των δεδομένων θα γίνει ανά θεματικό άξονα και θα περιγράφονται τα αποτελέσματα κάθε κατηγορίας όπως προέκυψαν από τις απομαγνητοφωνήσεις.

4.2.1 Προφίλ φοιτητών

Το πρώτο μέρος των συνεντεύξεων αφορούσε το προφίλ των νέων συμμετεχόντων από το τμήμα οικονομικών επιστημών του Πανεπιστημίου Πατρών (**Πίνακας 2**). Η καταγραφή του

θεωρήθηκε σημαντική γιατί μας δίνει στοιχεία τα οποία μπορούν να ερμηνεύσουν το πως οι νέοι ανάλογα με το αν σπουδάζουν σε κάποια άλλη πόλη μόνοι τους ή με τους γονείς τους αυτό επηρεάζει και τον ελεύθερο χρόνο τους. Όπως φαίνεται από τον παρακάτω πίνακα η ηλικία των συμμετεχόντων είναι από τα 19 έως τα 23. Επιλέον παρατηρείται ότι τα άτομα τα οποία διαμένουν μόνα τους, έχουν περισσότερο χρόνο από αυτά που διαμένουν με τους γονείς τους. Αυτό μπορεί να οφείλεται είτε στο ότι δουλεύουν είτε στο ότι όπως μας είπαν χαρακτηριστικά έχουν μεγαλύτερη «ελευθερία» διότι δεν έχουν τη παρουσία και τη πίεση των γονιών τους. Κάτι ακόμα που παρατηρείται είναι ότι γενικά οι περισσότεροι συμμετέχοντες έχουν τουλάχιστον έναν αδερφό/ή.

Η γενική εικόνα από το προφίλ του δείγματος είναι ότι πρόκειται για φοιτητές (5 φοιτητές και 5 φοιτήτριες) με μικρή σχετικά ηλικία οι οποίοι σπουδάζουν στο Πανεπιστήμιο Πατρών και συγκεκριμένα στο τμήμα Οικονομικών Επιστημών.

Πίνακας 2: Προφίλ φοιτητών

Κατηγορίες	Φ (Α) ΑΝΔΡΑΣ	Φ (Β) ΑΝΔΡΑΣ	Φ (Γ) ΑΝΔΡΑΣ	Φ (Δ) ΑΝΔΡΑΣ	Φ (Ε) ΑΝΔΡΑΣ	Φ (Α) ΓΥΝΑΙΚΑ	Φ (Β) ΓΥΝΑΙΚΑ	Φ (Γ) ΓΥΝΑΙΚΑ	Φ (Δ) ΓΥΝΑΙΚΑ	Φ (Ε) ΓΥΝΑΙΚΑ
Ηλικία	21	23	20	23	23	22	19	20	19	21
Διαμονή Με Γονείς	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
Έχετε αδέρφια;	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Ελεύθερος χρόνος (ώρες)	5	2	8	4	9	7	8	7	4	6

4.2.2 Θεματικός άξονας : Δραστηριότητες στον Ελεύθερο χρόνο και διάρκεια

Ο θεματικός άξονας αυτός ομαδοποίησε δυο κατηγορίες ερωτήσεων οι οποίες είχαν σαν σκοπό να διερευνήσουν το πόσο ελεύθερο χρόνο έχουν στην καθημερινότητά τους και πως αυτοί των αξιοποιούν.

Η πρώτη κατηγορία αφορούσε το πόσο ελεύθερο χρόνο διαθέτουν οι φοιτητές καθημερινά. Οι περισσότεροι φοιτητές (9 στους 10) ανέφεραν ότι είχαν πάνω από 4 ώρες ελεύθερου χρόνου

στη καθημερινότητα τους. Εξαίρεση αποτέλεσε ένας φοιτητής (Φ (B) ΑΝΔΡΑΣ) ο οποίος λόγω σπουδών και εργασίας είχε περιορισμένο ελεύθερο χρόνο. Ακόμη 5 στους 10 φοιτητές είχαν από 7 τουλάχιστον ώρες ελεύθερο χρόνο για ενασχόληση με κάποια δραστηριότητα/ασχολία πράγμα που συνδέθηκε μέσα από την έρευνα στο γεγονός ότι μένουν μόνοι τους και όχι με τους γονείς τους.

Χαρακτηριστικά ο Φ (E) ΑΝΔΡΑΣ μας ανέφερε ότι:

«Γενικά έχω αρκετό ελεύθερο χρόνο στη καθημερινότητα μου διότι μένω μόνος μου και έτσι είναι πιο εύκολο να ορίσεις το τι και πότε θα το κάνεις. Και βασικά δεν έχω κάποιο πρόγραμμα. Αυτό είναι το ωραίο με το να μένεις μόνος σου. Για να απαντήσω σε ώρες πάντως, θα έλεγα γύρω στις 9 ώρες την ημέρα».

Η δεύτερη κατηγορία αφορούσε ποιες δραστηριότητες/ασχολίες κάνουν οι φοιτητές/τριες στον ελεύθερο τους χρόνο. Εδώ υπήρχαν πολλές διαφορετικές απόψεις με την πιο κοινή απάντηση να αφιερώνουν αρκετό χρόνο στο ίντερνετ και γενικά στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Αμέσως μετά, δημοφιλέστερη απάντηση ήταν το να βγαίνουν για διασκέδαση (καφέ-ποτό) με την παρέα τους.

4.2.3 Θεματικός άξονας :Οικονομική «άνεση» και ελεύθερος χρόνος

Αυτός ο θεματικός άξονας ομαδοποίησε τρεις κατηγορίες ερωτήσεων οι οποίες είχαν σαν σκοπό να διερευνήσουν την οικονομική «άνεση» των φοιτητών και των οικογενειών τους και πως αυτή επηρεάζει το νέο στον ελεύθερο του χρόνο.

Η πρώτη κατηγορία αφορούσε το από που προέρχονται οι οικονομικές τους απολαβές όπου σε συντριπτική πλειοψηφία όλοι οι φοιτητές συντηρούνται εξ ολοκλήρου ή μερικώς (λόγω εργασίας των φοιτητών) από τις οικογένειες τους.

Η δεύτερη κατηγορία αφορούσε το αν θα λάμβαναν μέρος σε κάποιες δραστηριότητες με τη προϋπόθεση ότι θα είχαν μεγαλύτερη οικονομική ευχέρεια. Και σε αυτή την ερώτηση η πλειοψηφία των φοιτητών απάντησε θετικά ότι θα έκανε κάτι επιπλέον ή διαφορετικό αν είχαν την οικονομική ευχέρεια.

Τέλος η Τρίτη κατηγορία έχει να κάνει με το αν η πόλη Πάτρα που σπουδάζουν οι συγκεκριμένοι φοιτητές της έρευνας στάθηκε ως εμπόδιο για την ενασχόληση τους σε κάποια

δραστηριότητα. Εδώ 9 στους 10 φοιτητές ανέφεραν ότι δεν αποτελεί εμπόδιο η Πάτρα για την ενασχόληση τους σε κάποια δραστηριότητα.

Χαρακτηριστικά η φοιτήτρια (Β) ΓΥΝΑΙΚΑ μας ανέφερε ότι:

«Όχι. Ίσα ίσα θεωρώ ότι η Πάτρα έχει πολλές δραστηριότητες που μπορείς να ενασχοληθείς και να περάσεις τον ελεύθερο χρόνο σου».

Ωστόσο υπήρχε μια φοιτήτρια η οποία ανέφερε ότι λόγω δημοτικότητας των δύο μεγάλων πόλεων (Αθήνα και Θεσσαλονίκη) υπάρχει απουσία μεγάλων διοργανώσεων και διαγωνισμών στη Πάτρα.

Χαρακτηριστικά η φοιτήτρια (Γ) ΓΥΝΑΙΚΑ μας ανέφερε ότι:

«Ναι. Θεωρώ ότι γενικά ότι θα μπορούσε η Πάτρα να διοργανώσει κάποιους διαγωνισμούς χορού οι οποίοι γίνονται μόνο σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη».

4.2.4 Θεματικός άξονας :Ελεύθερος χρόνος και πανδημία

Ο θεματικός αυτός άξονας αποτελείται από μία κατηγορία ερωτήσεων η οποία είχε ως σκοπό να διερευνηθεί κατά πόσο η όλη κατάσταση με τον Covid – 19 επηρέασε τον ελεύθερο χρόνο των νέων καθώς και τις ενασχολήσεις – δραστηριότητες τους.

Η κατηγορία αυτή αφορούσε με την κατάσταση της πανδημίας και κατά πόσο η καραντίνα επηρέασε τον ελεύθερο χρόνο των νέων. Οι απαντήσεις που λάβαμε από όλους τους φοιτητές ήταν ότι είχαν πολύ περισσότερο χρόνο για να απασχοληθούν είτε τις ήδη προυπάρχουσες δραστηριότητες/ασχολίες που είχαν είτε να ξεκινήσουν κάποια νέα δραστηριότητα/ασχολία.

Χαρακτηριστικά ο φοιτητής (Δ) ΑΝΤΡΑΣ μας ανέφερε ότι:

«Η καραντίνα επηρέασε τον ελεύθερο μου χρόνο προς το καλό φυσικά. Αφιέρωσα χρόνο στον εαυτό μου και ξεκίνησα να ασχολούμαι με τη μαγειρική που μου αρέσει πολύ και να κάνω νέες συνταγές από το εξωτερικό. Επιπλέον βρισκόμουν περισσότερο χρόνο με τους φίλους μου και πηγαίναμε για περπάτημα».

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στο ερευνητικό κομμάτι της εργασίας αυτής έγινε μια προσπάθεια να διερευνηθούν οι απόψεις και πως οι φοιτητές του Πανεπιστημίου Πατρών αξιοποιούν τον ελεύθερο χρόνο τους. Η ανάπτυξη του θέματος έγινε μέσα από τρεις θεματικούς άξονες, μέσω των οποίων έγινε μια προσπάθεια να προσεγγιστεί σφαιρικά το πως αντιλαμβάνονται, πως αξιοποιούν και ποιοι παράγοντες επηρεάζουν το τρόπο ενασχόλησης τους με κάποια δραστηριότητα. Η προσέγγιση αυτή αφορούσε αρχικά το πόσο ελεύθερο χρόνο έχουν στην καθημερινότητά τους και πως αυτοί των αξιοποιούν. Στη συνέχεια αν και κατά πόσο η οικονομική «άνεση» επηρεάζει τον ελεύθερο χρόνο του φοιτητή για να ενασχοληθεί με κάποια δραστηριότητα. Τέλος, αν και κατά πόσο η πανδημία επηρέασε τον ελεύθερο χρόνο των φοιτητών.

Στο πρώτο θεματικό άξονα ζητήθηκε να διερευνηθεί το πόσο ελεύθερο χρόνο έχουν στην καθημερινότητά τους οι φοιτητές και πως αυτοί των αξιοποιούν. Έτσι στη πρώτη κατηγορία είχαμε το πόσο ελεύθερο χρόνο διαθέτουν οι φοιτητές καθημερινά όπου οι περισσότεροι ανέφεραν ότι είχαν πάνω από 4 ώρες ελεύθερου χρόνου στη καθημερινότητα τους. Εξάιρεση αποτέλεσε ένας φοιτητής ο οποίος λόγω σπουδών και εργασίας είχε περιορισμένο ελεύθερο χρόνο. Επιπλέον αξιοθαύμαστο είναι ότι οι μισοί φοιτητές της έρευνας είχαν από 7 τουλάχιστον ώρες ελεύθερο χρόνο για ενασχόληση με κάποια δραστηριότητα/ ασχολία πράγμα που συνδέθηκε μέσα από την έρευνα στο γεγονός ότι μένουν μόνοι τους και όχι με τους γονείς τους. Ακόμη είχαμε τη δεύτερη κατηγορία που αφορούσε ποιες δραστηριότητες/ασχολίες κάνουν οι φοιτητές/τριες στον ελεύθερο τους χρόνο όπου υπήρχε μια ποικιλία απαντήσεων και απόψεων με αρκετούς φοιτητές να αφιερώνουν αρκετό χρόνο στο ίντερνετ και γενικά στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Στο δεύτερο θεματικό άξονα προέκυψε κατά τη διαδικασία των συνεντεύξεων με σκοπό να διερευνηθούν την οικονομική «άνεση» των φοιτητών και των οικογενειών τους και πως αυτή επηρεάζει το νέο στον ελεύθερο του χρόνο. Έτσι η πρώτη κατηγορία αφορούσε το από που προέρχονται οι οικονομικές τους απολαβές όπου σε συντριπτική πλειοψηφία όλοι οι φοιτητές συντηρούνται εξ ολοκλήρου ή μερικώς (λόγω εργασίας των φοιτητών) από τις οικογένειες τους. Στη συνέχεια είχαμε τη δεύτερη κατηγορία όπου αφορούσε το αν θα λάμβαναν μέρος σε κάποιες δραστηριότητες με τη προϋπόθεση ότι θα είχαν μεγαλύτερη οικονομική ευχέρεια. Και σε αυτή την ερώτηση η πλειοψηφία των φοιτητών απάντησε θετικά ότι θα έκανε κάτι

επιπλέον ή διαφορετικό αν είχαν την οικονομική ευχέρεια. Τέλος η Τρίτη κατηγορία είχε να κάνει με το αν η πόλη Πάτρα που σπουδάζουν οι συγκεκριμένοι φοιτητές της έρευνας στάθηκε ως εμπόδιο για την ενασχόληση τους σε κάποια δραστηριότητα. Εδώ σχεδόν όλοι οι φοιτητές ανέφεραν ότι δεν αποτελεί εμπόδιο η Πάτρα για την ενασχόληση τους σε κάποια δραστηριότητα. Ωστόσο υπήρχε μια φοιτήτρια η οποία ανέφερε ότι λόγω δημοτικότητας των δύο μεγάλων πόλεων (Αθήνα και Θεσσαλονίκη) υπάρχει απουσία μεγάλων διοργανώσεων και διαγωνισμών στη Πάτρα.

Τέλος στο τρίτο θεματικό άξονα έγινε μια προσπάθεια να διερευνηθεί κατά πόσο η όλη κατάσταση με τον Covid – 19 επηρέασε τον ελεύθερο χρόνο των νέων καθώς και τις ενασχολήσεις – δραστηριότητες τους. Έτσι με τη κατηγορία αυτή που αφορούσε με την κατάσταση της πανδημίας και κατά πόσο η καραντίνα επηρέασε τον ελεύθερο χρόνο των νέων, οι απαντήσεις που λάβαμε από όλους τους φοιτητές ήταν ότι είχαν πολύ περισσότερο χρόνο για να απασχοληθούν είτε τις ήδη προυπάρχουσες δραστηριότητες/ασχολίες που είχαν είτε να ξεκινήσουν κάποια νέα δραστηριότητα/ασχολία.

Εν κατακλείδι, εκείνο που προέκυψε ως συμπέρασμα από τις συζητήσεις με τους φοιτητές κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων αλλά και σε συνδυασμό και με τη βιβλιογραφία που παρατέθηκε στο θεωρητικό μέρος της εργασίας είναι ότι οι νέοι σήμερα έχουν αρκετό ελεύθερο χρόνο τον οποίο όμως δεν αξιοποιούν δημιουργικά. Ένα άλλο συμπέρασμα είναι ότι οι φοιτητές οι οποίοι μένουν μόνοι τους στη πόλη την οποία σπουδάζουν είναι πιο ελεύθεροι και δεν έχουν τους περιορισμούς της οικογένειας με αποτέλεσμα να είναι και πιο δεκτικοί σε νέους δημιουργικούς τρόπους για να απασχοληθούν στον ελεύθερο χρόνο τους. Σαφώς αποδεκτό μέσα από την έρευνα έγινε και το γεγονός ότι η οικονομική διευκόλυνση των φοιτητών τους ωθεί στο να περάσουν τον ελεύθερο χρόνο τους πιο δημιουργικά και δοκιμάζοντας νέες δραστηριότητες/ασχολίες. Ωστόσο η πανδημία και γενικά η περίοδος της καραντίνας αύξησε τον ελεύθερο χρόνο των φοιτητών και τους ώθησε στο να αναζητήσουν νέες ασχολίες και δραστηριότητες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ατσαλάκης, Μ. (2009). *Σχολή, Ελεύθερος Χρόνος, Παιχνίδι, Ψυχαγωγία, Αθλητισμός, Φυσική Δραστηριότητα. Ορισμοί και σχετικές θεωρίες*. Σημειώσεις στο μάθημα διαχείριση του ελεύθερου χρόνου, Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, ΤΕΙ Κρήτης

Βενιζέλος, Ε.(2000). *Νέα «κοιτάσματα» απασχόλησης*, εφημ, Τα Νέα , 11-11-2000

Γιάνναρας, Σ.(2009). «*Gamers, εθισμένοι ή απλώς χομπίστες Η βιομηχανία των video games και των διαδραστικών παιχνιδιών κατακτά συνεχώς... «φίλους»*» Εφημ. Καθημερινή 7-3-2009

ΓΓΝ, 2012. Online: <http://www.neagenia.gr/appdata/documents/book-gr.pdf>.

Γρέβιας, Δ. (1985). *Σχέσεις μεταξύ εργασίας και ελεύθερου χρόνου* Εκλογή, τεύχος 67,σελ. 111-113,120-123

Διαμαντόπουλος, Π. (2000). Η διαμόρφωση του ελεύθερου χρόνου των μαθητών ηλικίας 9-12 ετών-Μια εμπειρική έρευνα σε 600 μαθητές της πόλης των Αθηνών, *Παιδαγωγικός Λόγος* Τ.2 Καρφή, Αθήνα

Διαμαντόπουλος, Π. (2004). *Παιδαγωγική του ελεύθερου χρόνου*. Αθήνα: Παπαζήσης

Ευστράτογλου, Α. (2006). *Κοινωνία της γνώσης: Ιδεολόγημα ή πραγματικότητα;* monthly review, μηνιαία επιθεώρηση, Τεύχος 19

Ζαϊμάκης, Γ. (2002). *Κοινοτική Εργασία και τοπικές κοινωνίες*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Ζαϊμάκης, Γ. (2007). *Σημειώσεις μαθήματος Κοινωνιολογία του Ελεύθερου Χρόνου*, Ρέθυμνο.

Ζαϊμάκης, Γ.(2008). *Σημειώσεις μαθήματος Κοινωνιολογία του ελεύθερου χρόνου*, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Ζαρώτης, Γ. Tokarski, W. Κοντάκος, Α. Κατσαγκόλης, Α. (2008). *Ελεύθερος χρόνος φυσική δραστηριότητα και ποιότητα ζωής. Μία ψυχολογική, παιδαγωγική και κοινωνιολογική προσέγγιση* , Ατραπός- Περιβολάκι

Ζαχαρόπουλος, (1940). *Τα ταραγμένα χρόνια 1940-1950*. Άγραφα. Εκδόσεις Μίνωας.

- Θωίδης, Ι.(2000). *Σχολείο και ελεύθερος χρόνος. Συμβολή στην προβληματική του ελεύθερου χρόνου στα πλαίσια λειτουργίας των σχολείων Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης*. Διδακτορική Διατριβή, Φλώρινα.
- Θωίδης, Ι., Χανιωτάκης Ν. (2002). Διαθεματικές δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου στο ολόημερο σχολείο, *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων* (2002) , Τ. 6, 239-270
- Κάραλη, Α.(1993). *Λόγος Τεχνική και Τέχνη στην έκθεση, Στάχυ*
- Καρλής, Γ. (2000). *Ελεύθερος Χρόνος, Αναψυχή και Αθλητισμός: έννοιες και Διοίκηση.*, στο συλλογικό έργο *Αθλητισμός- οικονομικά- μανάτζμεντ μάρκετινγκ*. ΑΘΙΝΕΕ, ΑΘΗΝΑ
- Κρασανάκης, Γ. (1984). *Κοινωνικοπαιδαγωγική του ελεύθερου χρόνου*, Europress, Αθήνα
- Κοκκέβη, Α., Φωτίου, Α., Ξανθάκη, Μ., & Καναβού, Ε. (2011). *Ο ελεύθερος χρόνος των εφήβων. Έφηβοι, Συμπεριφορές & Υγεία*. Αθήνα: Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής.
- Κορωναίου, Α. (1996). *Κοινωνιολογία του ελεύθερου χρόνου*, Νήσος, Αθήνα
- Κορωναίου, Α. (2005). *Η ιστορία των διακοπών*, εφημ. Τα Νέα, 11-08-2005
- Κορωναίου, Α. (2010). *Ο ελεύθερος χρόνος στην εποχή της κρίσης*. Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία. Κυριακή 3 Οκτωβρίου 2010. Online: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=209368>.
- Κονιόρδος, Μ. (2001). *Προς ένα πολιτισμό του ελεύθερου χρόνου*, εφημ, Καθημερινή 3-01-2001
- Κουθούρης, Χ., Αλεξανδρή, Κ. & Γιοβάνη, Χ. (2004). *Κλίμακα μέτρησης ανασταλτικών παραγόντων συμμετοχής στην χιονοδρομία αναψυχής - constraints toward ski recreational participation*. Πρακτικά 3ου Διεθνούς συνεδρίου αθλητικής ψυχολογίας. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Κουλαΐδης, Β. & Δημόπουλος, Κ. (2005). *Ελληνική Νεολαία, Όψεις Κατακερματισμού*, Αθήνα.
- Κουμέντος, Γ. (1981). *Ο ελεύθερος χρόνος*, εφημ. Το Βήμα 15-11-1981
- Κυριαζή, Ν. (1998). *Η κοινωνιολογική έρευνα, κριτική επισκόπηση των μεθόδων και τεχνικών*. Αθήνα: Ελληνικές Επιστημονικές Εκδόσεις.

- Λαυρεντίου, Μ. (2011). Ασχολίες ελεύθερου χρόνου: Διερεύνηση σε δείγμα φοιτητών. Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κρήτης, Ηράκλειο.
- Μανδύλα, Μ., Πανταζοπούλου, Α., Κουσουνής, Στ., Γεροφιάννη, Π., & Κουσουνής, Α. (2013). Εφηβεία, η περίοδος της βιολογικής και της συναισθηματικής ωρίμανσης. Ιατρικά χρονικά Βορειοδυτικής Ελλάδος, 9(2), 93-99.
- Μαντζούκας, Σ. Ποιοτική έρευνα σε έξι εύκολα βήματα η επιστημολογία, οι μέθοδοι και η παρουσίαση ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ, 46 (1), 88-98, 2007-Ανασκόπηση.
- Μπαδογιαννάκης, Γ. (1994). *Ελεύθερος χρόνος η μεγάλη πρόκληση*, Singular, Αθήνα
- Μπαμπινιώτης, Γ. (1998). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*. Αθήνα : Κέντρο Λεξικολογίας
- Παπαγεωργίου Γ. (1998). Μέθοδοι στην Κοινωνιολογική Έρευνα. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Πανταζής, Δ. (2009). *6ο Μέρος : Παιδεία και Κοινωνία – Ο 20ος Αιώνας* διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο http://www.medinfo.gr/?cat_id=560&article_id=1806 ημερομηνία πρόσβασης 25-6-2021
- Παπαπέτρου, Μ. (2002). Το σχολείο ως χώρος του ελεύθερου χρόνου του αναπτυσσόμενου ατόμου 14ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ελληνικής Εταιρείας Κοινωνικής Παιδιατρικής και Προαγωγής της Υγείας «Ελεύθερος χρόνος και παιδί», Θεσσαλονίκη 2002
- Πατρώνη, Φ. (2007). *Ανασταλτικοί παράγοντες για την συμμετοχή φοιτητών και φοιτητριών σε αθλητικές δραστηριότητες στην τριτοβάθμια εκπαίδευση*. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Κομοτηνή.
- Σιώμος, Κ. (2008). Εθισμός των εφήβων στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές και το διαδίκτυο: ψυχιατρικά συμπτώματα και διαταραχές ύπνου. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Λάρισα.
- Στασινοπούλου, Α. (2005). *Η ελευθερία να χάνεις το χρόνο. Προσεγγίσεις του ελεύθερου χρόνου*, Διαλέξεις περιόδου Ιουνίου 2005, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Ε.Μ.Π
- Συρακούλης, Κλ. (2005). Η διαχείριση του ελεύθερου χρόνου των φοιτητών: αιτίες μη συμμετοχής σε αθλητικές δραστηριότητες. Στο Α. Κουστέλιος (Επμ.), *Πρακτικά του 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου Αναψυχής – Ελεύθερου Χρόνου & Αθλητικού Τουρισμού* (σσ. 30-32). Τρίκαλα: Κουστέλιος
- Τζαβέλα, Ε., & Τσίτσικα, Α. (2014). Κοινωνικά δίκτυα στην εφηβεία.

- Τοσουνίδης, Α. (2005). Η ανάλυση του ελεύθερου χρόνου των μαθητών και φοιτητών στην περιφέρεια. Στο Α. Κουστέλιος (Επμ.), *Πρακτικά του 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου Αναψυχής – Ελεύθερου Χρόνου & Αθλητικού Τουρισμού* (σσ. 40-41). Τρίκαλα: Κουστέλιος
- Τσελίκα, Η. (1991). *Νεολαία και Κοινωνική Δυναμική*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Χατζόπουλος, (2008). *Χόμπι και ελεύθερος χρόνος των ισχυρών*, Εφημ. Καθημερινή 25-04-2008
- Cauquelin, A. (1996). *Αριστοτέλης, η ζωή και το έργο του*, Σ. Βλοντάκης, Παπαδήμας, Αθήνα
- Cornic, M. (1974). *Ελεύθερος χρόνος – Κοινωνιολογία του ελεύθερου χρόνου στο «ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ»*, Διεθνής Εκδοτική Παιδεία, Αθήνα
- Habbermas, J. (1974). *Soziologische notizen zum verhalttniw von arbeit und Freizeit* στο Θωίδης, Ι. (2000): *Σχολείο και ελεύθερος χρόνος. Συμβολή στην προβληματική του ελεύθερου χρόνου στα πλαίσια λειτουργίας των σχολείων Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης*. Διδακτορική Διατριβή, Φλώρινα.
- Masmanidis, Th., Gargalianos, D., & Kosta, G. (2009). Perceived Constraints of Greek University Students' Participation in Campus Recreational Sport Programs. *Recreational Sports Journal*, 33, 150-166.
- Nahrstedt, 1988 στο Θωίδης, Ι. (2000): *Σχολείο και ελεύθερος χρόνος. Συμβολή στην προβληματική του ελεύθερου χρόνου στα πλαίσια λειτουργίας των σχολείων Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης*. Διδακτορική Διατριβή, Φλώρινα.
- Raynouard, Y. (1989). *Les loisirs de proximité: nouvelles tendances*. *EspacES*, Φεβρ. – Μάρτιος, No 96. Παρίσι 1989.
- Toti, G. (1985). *Ελεύθερος χρόνος*, μνήμη, Αθήνα

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. (2002). *Individualization*. London: Sage Publications.
- Bienefeld, M.A. (1972). *Working hours in Britain Industry*. London
- Brown, I., Anand, S., Fung, W. L. A., Isaacs, B., Baum, N. (2003). Family Quality of Life: Canadian Results From an International Study. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 15, 207-230.

- Calafat, A., Stocco, P., Mendes, F., Simon, J., Van De Wijngaart, G., Sureda, M., Palmer, A., Maalste, N. & Zavatti, P. (1999). Night life in Europe and recreational drug use. SONAR 98. Palma de Mallorca, IREFREA.
- Cohen, L. and Manion, L. (1992). Research methods in education (3rd edition). London: Routledge.
- Coles, R. (2000). Careers in recreation The American association for leisure and recreation, Reston, U. S
- Cordes, K. A. & Ibrahim, H. M. (1999). *Application in Recreation and Leisure For Today and the Future*, Mc Graww-Hill: Boston
- Creswell, J. W. (2011). Η έρευνα στην εκπαίδευση: Σχεδιασμός, διεξαγωγή και αξιολόγηση της ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας (Επιμέλεια Χ. Τζορμπατζούδης). Αθήνα: Ίων
- Cummings H. M., Vandewater E.A. (2007). Relation of adolescent video game play to time spent in other activities. Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine, 161(7), 684-9.
- Dunn, K. (2000) Interviewing, στο Hay, I. (Επίμ.) Qualitative Research Methods in Human Geography. South Melbourne: Oxford University Press.
- Eghlileb, A. M., Davies, E. E. G., & Finlay, A. Y. (2007). Psoriasis has a major secondary impact on the lives of family members and partners. British Journal of Dermatology, 156, 1245-1250.
- Eisner, W. E. (1991). The enlightened eye, qualitative inquiry and the enhancement of educational practice. New York: Macmillan.
- Geertz, C. (1973). The interpretation of cultures. New York: Basic books.
- Golics, C. J., Basra, M. K., Finlay, A. Y., & Salek, S. (2013). The impact of disease on family members: a critical aspect of medical care. Journal of the Royal Society of Medicine, 106(10), 399-407.
- Hutchinson, (2011). Physical Activity, Recreation, Leisure, and Sport: Essential Pieces of the Mental Health and Well-being Puzzle. Report prepared for: Recreation Nova Scotia and Nova Scotia Department of Health and Wellness Physical Activity, Sport and Recreation Responsibility Centre. Διαθέσιμο στο <http://www.recreationns.ns.ca/wpcontent/uploadhere/2012/05/MentalHealthLit.pdf>.

- Kouthouris, C. (2006). Leisure, recreation, entertainment athletic: Issues meaning and their relationship, *Inquiries in sport & Physical education*, Vol .4, p. p. 68-77
- Kvale, S. (1996). *Interviews, an introduction to qualitative research interviewing*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Larson, R.W. (2000). Towards a psychology of positive youth development. *American Psychologist*, 55, 170-183.
- Lincoln, Y. S. and Guba, E. (1985). *Naturalistic Inquiry*. SAGE: Beverly Hills.
- Mialaret, G. (1997). *Εισαγωγή στις Επιστήμες της Αγωγής (μετ.: Ζακοπούλου, Γ.)*. Αθήνα: Τυπωθήτω, Γιώργος Σαρδανός.
- Mercatante, A. E. (2009). *Students' perceptions of time and its influence on leisure*. Indiana University.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. sage.
- Mosonyi, A., Konyves, E., Fodor, I., & Muller, A. (2013). Leisure activities and travel habits of college students in the light of a survey. *Research in agricultural & applied economics*, 7, 57-62. Budapest: A groinform publishing house.
- Paavola M., Vartiainen E., Haukkala A. (2004). Smoking, alcohol use, and physical activity: a 13-year longitudinal study ranging from adolescence into adulthood. *Journal of Adolescence Health*, 35, 238-244.
- Peshkin, A. (1985). Virtuous subjectivity in the participant observer's, I's. Στο D. Berg και K. K. Smith (Eds.), *Exploring clinical methods for sound research*. (σελ. 124-135). SAGE: Beverly Hills.
- Peters M (2001) Neoliberalism and the Governance of Welfare. *Sites: A Journal for South Pacific Cultural Studies*, vol 38, pp 8-30.
- Rose, N. (2001). The politics of life itself. *Theory, Culture, and Society*, 18(6), 1–30.
- Rubin, J. H. και Rubin, S. I. (1995). *Qualitative interviewing, the art of hearing data*. London: SAGE publications.
- Sjolie A.N., Thuen F. (2002). School journeys and leisure activities in rural and urban adolescents in Norway. *Health Promotion International*, 17(1), 21-30.

Torkildsen, G. (1994). *Leisure and recreation management*, E and F. N Spot, London

Ule, Mirjana and Kuhar, Metka (2002a) *Ekonomsko socialni položaj mladih družin* (The Economic and Social Position of Young Families). Report. Ljubljana: Faculty of Social Sciences.

Tuckman, B. W. (1972). *Conducting educational research*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.

Vogel, H. (2001). *Entertainment industry economics, A guide for financial analysis*, Cambridge University Press, Cambridge

Weiskopf, D. (1984). *Recreation and Leisure*, IL: American River Collage, Champaign.

Woolsey Biggart, N. (2001) *Sociology of Leisure* – International Encyclopedia of Social and Behaviour Sciences, (8717-8720). U.S.A.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

ΦΟΙΤΗΤΗΣ Α (ΑΝΔΡΑΣ)

E: Τι ηλικία έχεις;

A: 21

E: Σε ποιο τμήμα σπουδάζεις;

A: Στο τμήμα οικονομικών επιστημών

E: Εδώ στη Πάτρα που σπουδάζεις διαμένεις μόνος σου ή με τους γονείς σου;

A: Διαμένω με τους γονείς μου

E: Έχεις αδέρφια;

A: Ναι έχω έναν αδερφό μεγαλύτερο

E: Ποιο είναι το μορφωτικό επίπεδο των γονέων σου;

A: Και οι δύο μου γονείς είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

E: Πόσο ελεύθερο χρόνο έχεις μέσα στην ημέρα;

A: Αναλόγως τις υποχρεώσεις μου με τη σχολή στη διάρκεια της εβδομάδας. Θα έλεγα περίπου 5 ώρες την ημέρα.

E: Ποιες είναι οι πιθανές ασχολίες/δραστηριότητες σου στον ελεύθερο σου χρόνο;

A: Γενικά στον ελεύθερο χρόνο που έχω παίζω ποδόσφαιρο σε μια τοπική ομάδα της περιοχής. Επίσης μου αρέσει να βγαίνω με τους φίλους μου για καφέ-ποτό.

E: Από που απορρέουν οι οικονομικές σου απολαβές;

A: Με βοηθούν οικονομικά οι γονείς μου προς το παρόν.

E: Υπάρχουν δραστηριότητες στις οποίες θα λάμβανες μέρος αν είχες μεγαλύτερη οικονομική ευχέρεια? Αν ναι σε ποιες?

A: Ίσως αν είχα την οικονομική δυνατότητα να ξεκινούσα ιππασία.

E: Η πόλη Πάτρα στην οποία σπουδάζεις σε απώθησε/ στάθηκε ως εμπόδιο για την ενασχόληση σου με κάποιες δραστηριότητες (λόγω έλλειψης υποδομών) ?

A: Όχι. Ίσα ίσα θεωρώ ότι η Πάτρα έχει πολλές δραστηριότητες που μπορείς να ενασχοληθείς και να περάσεις τον ελεύθερο χρόνο σου όπως θες εσύ.

E: Η καραντίνα και γενικά η όλη κατάσταση με τον Covid – 19 θεωρείς ότι επηρέασε τον ελεύθερο σου χρόνο καθώς και τις ενασχολήσεις – δραστηριότητες σου?

Η καραντίνα σίγουρα επηρέασε τον ελεύθερο μου χρόνο προς το καλό. Αν και γενικά είχαν κλείσει τα πάντα, ακόμα και οι προπονήσεις με την ομάδα είχαν σταματήσει, είχα πολύ ελεύθερο χρόνο για πράγματα που δεν αφιέρωνα χρόνο πριν όπως μια βόλτα σε κάποιο πάρκο ή για περπάτημα.

ΦΟΙΤΗΤΗΣ Β (ΑΝΔΡΑΣ)

E: Τι ηλικία έχεις;

A: 23

E: Σε ποιο τμήμα σπουδάζεις;

A: Στο τμήμα οικονομικών επιστημών

E: Εδώ στη Πάτρα που σπουδάζεις διαμένεις μόνος σου ή με τους γονείς σου;

A: Διαμένω με τους γονείς μου

E: Έχεις αδέρφια;

A: Όχι είμαι μοναχοπαίδι.

E: Ποιο είναι το μορφωτικό επίπεδο των γονέων σου;

A: Και οι δύο μου γονείς είναι απόφοιτοι Λυκείου.

E: Πόσο ελεύθερο χρόνο έχεις μέσα στην ημέρα;

A: Επειδή και σπουδάζω και δουλεύω μέσα στην ημέρα έχω ελάχιστο ελεύθερο χρόνο γύρω στις 2 ώρες την ημέρα.

E: Ποιες είναι οι πιθανές ασχολίες/δραστηριότητες σου στον ελεύθερο σου χρόνο;

A: Στον ελεύθερο χρόνο μου αρέσει να πηγαίνω εκδρομές με την παρέα μου για να ξεφεύγω από την καθημερινότητά μου.

E: Από που απορρέουν οι οικονομικές σου απολαβές;

A: Επειδή δουλεύω τα βγάζω μόνος μου πέρα. Σαφώς έχω και τη βοήθεια των δικών μου επειδή μένω ακόμα με την οικογένεια μου.

E: Υπάρχουν δραστηριότητες στις οποίες θα λάμβανες μέρος αν είχες μεγαλύτερη οικονομική ευχέρεια? Αν ναι σε ποιες?

A: Δεν νομίζω ότι υπάρχει κάποια δραστηριότητα που δεν μπορώ να κάνω λόγω οικονομικής ευχέρειας.

E: Η πόλη Πάτρα στην οποία σπουδάζεις σε απώθησε/ στάθηκε ως εμπόδιο για την ενασχόληση σου με κάποιες δραστηριότητες (λόγω έλλειψης υποδομών) ?

A: Όχι. Η Πάτρα αν και σχετικά μικρή πόλη σε σχέση με άλλες έχει πολλές δραστηριότητες που μπορείς να ενασχοληθείς.

E: Η καραντίνα και γενικά η όλη κατάσταση με τον Covid – 19 θεωρείς ότι επηρέασε τον ελεύθερο σου χρόνο καθώς και τις ενασχολήσεις – δραστηριότητες σου?

Η καραντίνα με επηρέασε ελάχιστα διότι δούλευα κανονικά. Ωστόσο λόγω περισσότερου χρόνου επειδή δεν είχαμε σχολή, με βοήθησε να διαβάσω περισσότερο για να περάσω κάποια μαθήματα που χρωστάω.

ΦΟΙΤΗΤΗΣ Γ (ΑΝΔΡΑΣ)

E: Τι ηλικία έχεις;

A: 20

E: Σε ποιο τμήμα σπουδάζεις;

A: Στο τμήμα οικονομικών επιστημών

E: Εδώ στη Πάτρα που σπουδάζεις διαμένεις μόνος σου ή με τους γονείς σου;

A: Μένω μόνος μου. Νοικιάζω μια γκαρσονιέρα.

E: Έχεις αδέρφια;

A: Ναι έχω έναν αδερφό μεγαλύτερο

E: Ποιο είναι το μορφωτικό επίπεδο των γονέων σου;

A: Ο ένας γονέας είναι απόφοιτος λυκείου και ο άλλος απόφοιτος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

E: Πόσο ελεύθερο χρόνο έχεις μέσα στην ημέρα;

A: Αναλόγως τις υποχρεώσεις μου με τη σχολή στη διάρκεια της εβδομάδας. Γύρω στις 8 ώρες την ημέρα.

E: Ποιες είναι οι πιθανές ασχολίες/δραστηριότητες σου στον ελεύθερο σου χρόνο;

A: Γενικά στον ελεύθερο χρόνο που έχω ασχολούμαι πολύ με το internet παίζοντας παιχνίδια μαζί με τους φίλους μου και βλέποντας πολλά βίντεο.

E: Από που απορρέουν οι οικονομικές σου απολαβές;

A: Με βοηθούν οικονομικά οι γονείς μου

E: Υπάρχουν δραστηριότητες στις οποίες θα λάμβανες μέρος αν είχες μεγαλύτερη οικονομική ευχέρεια? Αν ναι σε ποιες?

A: Αν είχα την οικονομική ευχέρεια θα ήθελα να πάω σε κάποια ευρωπαϊκά τουρνουά για να πάρω μέρος σε παιχνίδια που παίζω. Θυμάμαι μια φορά είχα κερδίσει ένα διαγωνισμό για εισιτήρια ενός τουρνουά στην Αμερική αλλά δεν κάλυπταν τα έξοδα μετακίνησης και στέγασης και δεν κατάφερα να πάω.

E: Η πόλη Πάτρα στην οποία σπουδάζεις σε απώθησε/ στάθηκε ως εμπόδιο για την ενασχόληση σου με κάποιες δραστηριότητες (λόγω έλλειψης υποδομών) ?

A: Όχι. Δεν μου λείπει κάτι προσωπικά από τη Πάτρα. Τα έχει όλα.

E: Η καραντίνα και γενικά η όλη κατάσταση με τον Covid – 19 θεωρείς ότι επηρέασε τον ελεύθερο σου χρόνο καθώς και τις ενασχολήσεις – δραστηριότητες σου?

A: Η καραντίνα δεν επηρέασε τον ελεύθερο μου χρόνο πολύ. Έπαιξα ακόμα περισσότερο στο internet και μαζευόμασταν πολύ και με τους φίλους μου και βλέπαμε ταινίες.

ΦΟΙΤΗΤΗΣ Δ (ΑΝΔΡΑΣ)

E: Τι ηλικία έχεις;

A: 23

E: Σε ποιο τμήμα σπουδάζεις;

A: Στο τμήμα οικονομικών επιστημών

E: Εδώ στη Πάτρα που σπουδάζεις διαμένεις μόνος σου ή με τους γονείς σου;

A: Διαμένω με τους γονείς μου

E: Έχεις αδέρφια;

A: Ναι έχω 2 αδέρφια μικρότερα. Μια αδερφή που είναι 16 και έναν αδερφό που είναι 14.

E: Ποιο είναι το μορφωτικό επίπεδο των γονέων σου;

A: Και οι δύο μου γονείς είναι απόφοιτοι Λυκείου.

E: Πόσο ελεύθερο χρόνο έχεις μέσα στην ημέρα;

A: 4 ώρες την ημέρα.

E: Ποιες είναι οι πιθανές ασχολίες/δραστηριότητες σου στον ελεύθερο σου χρόνο;

A: Γενικά στον ελεύθερο χρόνο που έχω παίζω μπάσκετ. Μου αρέσουν πολύ και οι εκδρομές και πηγαίνω όταν βρίσκω χρόνο.

E: Από που απορρέουν οι οικονομικές σου απολαβές;

A: Με βοηθούν οικονομικά οι γονείς μου.

E: Υπάρχουν δραστηριότητες στις οποίες θα λάμβανες μέρος αν είχες μεγαλύτερη οικονομική ευχέρεια? Αν ναι σε ποιες?

A: Αν είχα την οικονομική ευχέρεια θα ήθελα να κάνω το γύρο του κόσμου. Μου αρέσει να βλέπω νέα μέρη και νέους πολιτισμούς και γενικά διαφορετικές κουλτούρες.

E: Η πόλη Πάτρα στην οποία σπουδάζεις σε απώθησε/ στάθηκε ως εμπόδιο για την ενασχόληση σου με κάποιες δραστηριότητες (λόγω έλλειψης υποδομών) ?

A: Δεν θεωρώ ότι η Πάτρα μου στάθηκε εμπόδιο για την ενασχόληση μου σε κάποιες δραστηριότητες.

E: Η καραντίνα και γενικά η όλη κατάσταση με τον Covid – 19 θεωρείς ότι επηρέασε τον ελεύθερο σου χρόνο καθώς και τις ενασχολήσεις – δραστηριότητες σου?

Η καραντίνα επηρέασε τον ελεύθερο μου χρόνο προς το καλό φυσικά. Αφιέρωσα χρόνο στον εαυτό μου και ξεκίνησα να ασχολούμαι με τη μαγειρική που μου αρέσει πολύ και να κάνω νέες συνταγές από το εξωτερικό. Επιπλέον βρισκόμουν περισσότερο χρόνο με τους φίλους μου και πηγαίναμε για περπάτημα.

ΦΟΙΤΗΤΗΣ Ε (ΑΝΔΡΑΣ)

E: Τι ηλικία έχεις;

A: 23

E: Σε ποιο τμήμα σπουδάζεις;

A: Στο τμήμα οικονομικών επιστημών

E: Εδώ στη Πάτρα που σπουδάζεις διαμένεις μόνος σου ή με τους γονείς σου;

A: Διαμένω μόνος μου

E: Έχεις αδέρφια;

A: Ναι έχω έναν αδερφό μικρότερο. Είναι 19 χρονών

E: Ποιο είναι το μορφωτικό επίπεδο των γονέων σου;

A: Και οι δύο μου γονείς είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

E: Πόσο ελεύθερο χρόνο έχεις μέσα στην ημέρα;

A: Γενικά έχω αρκετό ελεύθερο χρόνο στη καθημερινότητα μου διότι μένω μόνος μου και έτσι είναι πιο εύκολο να ορίσεις το τι και πότε θα το κάνεις. Και βασικά δεν έχω κάποιο πρόγραμμα. Αυτό είναι το ωραίο με το να μένεις μόνος σου. Για να απαντήσω σε ώρες πάντως, θα έλεγα γύρω στις 9 ώρες την ημέρα.

E: Ποιες είναι οι πιθανές ασχολίες/δραστηριότητες σου στον ελεύθερο σου χρόνο;

A: Γενικά στον ελεύθερο χρόνο ασχολούμαι με το ίντερνετ και γενικά τα social media. Και γενικά μου αρέσει πολύ να ακούω μουσική και στο σπίτι και έξω όταν βγαίνω.

E: Από που απορρέουν οι οικονομικές σου απολαβές;

A: Με βοηθούν οικονομικά οι γονείς μου για τα προς το ζην.

E: Υπάρχουν δραστηριότητες στις οποίες θα λάμβανες μέρος αν είχες μεγαλύτερη οικονομική ευχέρεια? Αν ναι σε ποιες?

A: Ίσως αν είχα την οικονομική δυνατότητα να ξεκινούσα παρά πέντε.

E: Η πόλη Πάτρα στην οποία σπουδάζεις σε απώθησε/ στάθηκε ως εμπόδιο για την ενασχόληση σου με κάποιες δραστηριότητες (λόγω έλλειψης υποδομών) ?

A: Όχι. Η Πάτρα έχει πολλές δραστηριότητες που μπορείς να κάνεις. Δεν αποτελεί εμπόδιο για κάποια δραστηριότητα θεωρώ.

E: Η καραντίνα και γενικά η όλη κατάσταση με τον Covid – 19 θεωρείς ότι επηρέασε τον ελεύθερο σου χρόνο καθώς και τις ενασχολήσεις – δραστηριότητες σου?

Η καραντίνα επηρέασε τον ελεύθερο μου χρόνο. Αν και γενικά ήταν όλα κλειστά, δεν επηρέασε πολύ την καθημερινότητα μου πέρα από τη σχολή. Μαζευόμασταν με τις παρέες μου σε σπίτια και βλέπαμε ταινίες και παίζαμε βιντεοπαιχνίδια.

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ Α (ΓΥΝΑΙΚΑ)

E: Τι ηλικία έχεις;

A: 22

E: Σε ποιο τμήμα σπουδάζεις;

A: Στο τμήμα οικονομικών επιστημών

E: Εδώ στη Πάτρα που σπουδάζεις διαμένεις μόνος σου ή με τους γονείς σου;

A: Διαμένω μόνη μου

E: Έχεις αδέρφια;

A: Ναι έχω μια μικρότερη αδερφή

E: Ποιο είναι το μορφωτικό επίπεδο των γονέων σου;

A: Και οι δύο μου γονείς είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

E: Πόσο ελεύθερο χρόνο έχεις μέσα στην ημέρα;

A: Αναλόγως τις υποχρεώσεις μου με τη σχολή στη διάρκεια της εβδομάδας. Θα έλεγα περίπου 7 ώρες την ημέρα.

E: Ποιες είναι οι πιθανές ασχολίες/δραστηριότητες σου στον ελεύθερο σου χρόνο;

A: Στον ελεύθερο χρόνο που έχω βγαίνω με τις φίλες μου για καφέ-ποτό. Επιπλέον στον ελεύθερο μου χρόνο αθλούμαι και πηγαίνω γυμναστήριο

E: Από που απορρέουν οι οικονομικές σου απολαβές;

A: Με βοηθούν οικονομικά οι γονείς μου διότι είμαι από άλλη πόλη και σπουδάζω.

E: Υπάρχουν δραστηριότητες στις οποίες θα λάμβανες μέρος αν είχες μεγαλύτερη οικονομική ευχέρεια? Αν ναι σε ποιες?

A: Αν είχα την οικονομική δυνατότητα θα ξεκινούσα τένις που μου αρέσει πολύ σαν άθλημα και έπαιζα χρόνια στη πόλη από την οποία είμαι.

E: Η πόλη Πάτρα στην οποία σπουδάζεις σε απώθησε/ στάθηκε ως εμπόδιο για την ενασχόληση σου με κάποιες δραστηριότητες (λόγω έλλειψης υποδομών) ?

A: Όχι. Επειδή είμαι από τη Κέρκυρα γενικά εδώ στη Πάτρα έχει πολλά πράγματα να κάνεις στον ελεύθερο σου χρόνο.

E: Η καραντίνα και γενικά η όλη κατάσταση με τον Covid – 19 θεωρείς ότι επηρέασε τον ελεύθερο σου χρόνο καθώς και τις ενασχολήσεις – δραστηριότητες σου?

Η όλη κατάσταση με τον Covid – 19 αύξησε τον ελεύθερο μου χρόνο που όμως με είχε περιορίσει διότι δεν υπήρχαν και πολλά πράγματα που μπορούσα να κάνω επειδή ήταν όλα κλειστά. Μαζευόμασταν με τους φίλους μου και πηγαίναμε για περπάτημα και μαζευόμασταν σε σπίτια και παίζαμε επιτραπέζια ή βλέπαμε ταινίες.

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ Β (ΓΥΝΑΙΚΑ)

E: Τι ηλικία έχεις;

A: 19

E: Σε ποιο τμήμα σπουδάζεις;

A: Στο τμήμα οικονομικών επιστημών

E: Εδώ στη Πάτρα που σπουδάζεις διαμένεις μόνος σου ή με τους γονείς σου;

A: Διαμένω με τους γονείς μου

E: Έχεις αδέρφια;

A: Όχι δεν έχω αδέρφια.

E: Ποιο είναι το μορφωτικό επίπεδο των γονέων σου;

A: Και οι δύο μου γονείς είναι απόφοιτοι γυμνασίου

E: Πόσο ελεύθερο χρόνο έχεις μέσα στην ημέρα;

A: Έχω 8 ώρες την ημέρα.

E: Ποιες είναι οι πιθανές ασχολίες/δραστηριότητες σου στον ελεύθερο σου χρόνο;

A: Γενικά στον ελεύθερο χρόνο μου ασχολούμαι με το internet και γενικά τα social media όπως οι περισσότεροι νέοι σήμερα θεωρώ.

E: Από που απορρέουν οι οικονομικές σου απολαβές;

A: Με βοηθούν οικονομικά οι γονείς μου προς το παρόν.

E: Υπάρχουν δραστηριότητες στις οποίες θα λάμβανες μέρος αν είχες μεγαλύτερη οικονομική ευχέρεια? Αν ναι σε ποιες?

A: Ναι. Θέλω πολύ να πάρω εξοπλισμό για να φτιάχνω βίντεο ψυχαγωγικού περιεχομένου.

E: Η πόλη Πάτρα στην οποία σπουδάζεις σε απώθησε/ στάθηκε ως εμπόδιο για την ενασχόληση σου με κάποιες δραστηριότητες (λόγω έλλειψης υποδομών) ?

A: Όχι. Ίσα ίσα θεωρώ ότι η Πάτρα έχει πολλές δραστηριότητες που μπορείς να ενασχοληθείς και να περάσεις τον ελεύθερο χρόνο σου.

E: Η καραντίνα και γενικά η όλη κατάσταση με τον Covid – 19 θεωρείς ότι επηρέασε τον ελεύθερο σου χρόνο καθώς και τις ενασχολήσεις – δραστηριότητες σου?

Δεν θα έλεγα ότι επηρέασε πάρα πολύ τον ελεύθερο μου χρόνο. Συνέχιζα να ασχολούμαι με τα social media και γενικά έβγαίνα για περπάτημα με κάποιες φίλες μου.

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ Γ (ΓΥΝΑΙΚΑ)

E: Τι ηλικία έχεις;

A: 20

E: Σε ποιο τμήμα σπουδάζεις;

A: Στο τμήμα οικονομικών επιστημών

E: Εδώ στη Πάτρα που σπουδάζεις διαμένεις μόνος σου ή με τους γονείς σου;

A: Διαμένω μόνος μου

E: Έχεις αδέρφια;

A: Ναι έχω έναν αδερφό μεγαλύτερο

E: Ποιο είναι το μορφωτικό επίπεδο των γονέων σου;

A: Η μητέρα μου είναι απόφοιτη Λυκείου και ο πατέρας μου απόφοιτος Γυμνασίου.

E: Πόσο ελεύθερο χρόνο έχεις μέσα στην ημέρα;

A: Αναλόγως τις υποχρεώσεις μου με το πανεπιστήμιο. Περίπου 7 ώρες την ημέρα.

E: Ποιες είναι οι πιθανές ασχολίες/δραστηριότητες σου στον ελεύθερο σου χρόνο;

A: Γενικά στον ελεύθερο χρόνο που έχω κάνω μπαλέτο στο οποίο αφιερώνω ώρες προπόνησης.

E: Από που απορρέουν οι οικονομικές σου απολαβές;

A: Με βοηθούν οικονομικά οι γονείς μου.

E: Υπάρχουν δραστηριότητες στις οποίες θα λάμβανες μέρος αν είχες μεγαλύτερη οικονομική ευχέρεια? Αν ναι σε ποιες?

A: Ίσως αν είχα την οικονομική δυνατότητα να έκανα ελεύθερη πτώση με αλεξίπτωτο. Από μικρή μου άρεσε.

E: Η πόλη Πάτρα στην οποία σπουδάζεις σε απώθησε/ στάθηκε ως εμπόδιο για την ενασχόληση σου με κάποιες δραστηριότητες (λόγω έλλειψης υποδομών) ?

A: Ναι. Θεωρώ ότι γενικά ότι θα μπορούσε η Πάτρα να διοργανώσει κάποιους διαγωνισμούς χορού οι οποίοι γίνονται μόνο σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη.

E: Η καραντίνα και γενικά η όλη κατάσταση με τον Covid – 19 θεωρείς ότι επηρέασε τον ελεύθερο σου χρόνο καθώς και τις ενασχολήσεις – δραστηριότητες σου?

Η καραντίνα επηρέασε τον ελεύθερο μου χρόνο προς το καλό. Αν και γενικά είχαν κλείσει τα πάντα, έκανα μόνη μου πολλές ώρες μπαλέτο και διάβαζα για να δώσω κάποια μαθήματα που χρωστούσα.

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ Δ (ΓΥΝΑΙΚΑ)

E: Τι ηλικία έχεις;

A: 19

E: Σε ποιο τμήμα σπουδάζεις;

A: Στο τμήμα οικονομικών επιστημών

E: Εδώ στη Πάτρα που σπουδάζεις διαμένεις μόνος σου ή με τους γονείς σου;

A: Διαμένω με τους γονείς μου

E: Έχεις αδέρφια;

A: Ναι έχω μια αδερφή μεγαλύτερη.

E: Ποιο είναι το μορφωτικό επίπεδο των γονέων σου;

A: Η μητέρα μου είναι απόφοιτη τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και ο πατέρας μου απόφοιτος Λυκείου

E: Πόσο ελεύθερο χρόνο έχεις μέσα στην ημέρα;

A: Περίπου 4 ώρες την ημέρα.

E: Ποιες είναι οι πιθανές ασχολίες/δραστηριότητες σου στον ελεύθερο σου χρόνο;

A: Γενικά στον ελεύθερο χρόνο που έχω μου αρέσει να βγαίνω με τις φίλες μου για καφέ-ποτό. Επιπλέον προσπαθώ όταν έχω χρόνο να διαβάζω λογοτεχνικά βιβλία.

E: Από που απορρέουν οι οικονομικές σου απολαβές;

A: Δουλεύω όποτε βγάζω κάποια λεφτά αλλά με βοηθούν και οι γονείς μου στο οικονομικό κομμάτι.

E: Υπάρχουν δραστηριότητες στις οποίες θα λάμβανες μέρος αν είχες μεγαλύτερη οικονομική ευχέρεια? Αν ναι σε ποιες?

A: Ίσως αν είχα την οικονομική δυνατότητα να πήγαινα σε εκθέσεις βιβλίου στο εξωτερικό.

E: Η πόλη Πάτρα στην οποία σπουδάζεις σε απώθησε/ στάθηκε ως εμπόδιο για την ενασχόληση σου με κάποιες δραστηριότητες (λόγω έλλειψης υποδομών) ?

A: Όχι πιστεύω η Πάτρα έχει πολλές δραστηριότητες που μπορείς να ενασχοληθείς.

E: Η καραντίνα και γενικά η όλη κατάσταση με τον Covid – 19 θεωρείς ότι επηρέασε τον ελεύθερο σου χρόνο καθώς και τις ενασχολήσεις – δραστηριότητες σου?

Η καραντίνα σίγουρα επηρέασε τον ελεύθερο μου χρόνο προς το καλό. Αν και γενικά είχαν κλείσει τα πάντα, μου έδωσε την ευκαιρία να διαβάσω περισσότερα λογοτεχνικά βιβλία καθώς και να περάσω περισσότερο χρόνο με την οικογένεια μου πηγαίνοντας εκδρομές.

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ Ε (ΓΥΝΑΙΚΑ)

E: Τι ηλικία έχεις;

A: 21

E: Σε ποιο τμήμα σπουδάζεις;

A: Στο τμήμα οικονομικών επιστημών

E: Εδώ στη Πάτρα που σπουδάζεις διαμένεις μόνος σου ή με τους γονείς σου;

A: Διαμένω μόνη μου

E: Έχεις αδέρφια;

A: Ναι έχω έναν αδερφό μεγαλύτερο

E: Ποιο είναι το μορφωτικό επίπεδο των γονέων σου;

A: Και οι δύο μου γονείς είναι απόφοιτοι Λυκείου.

E: Πόσο ελεύθερο χρόνο έχεις μέσα στην ημέρα;

A: Αναλόγως τις υποχρεώσεις μου με τη σχολή στη διάρκεια της εβδομάδας. Γύρω στις 6 ώρες την ημέρα.

E: Ποιες είναι οι πιθανές ασχολίες/δραστηριότητες σου στον ελεύθερο σου χρόνο;

A: Γενικά στον ελεύθερο χρόνο που έχω πηγαίνω παραδοσιακούς χορούς καθώς και γυμναστήριο.

E: Από που απορρέουν οι οικονομικές σου απολαβές;

A: Με βοηθούν οικονομικά οι γονείς μου προς το παρόν.

E: Υπάρχουν δραστηριότητες στις οποίες θα λάμβανες μέρος αν είχες μεγαλύτερη οικονομική ευχέρεια? Αν ναι σε ποιες?

A: Όχι.

E: Η πόλη Πάτρα στην οποία σπουδάζεις σε απώθησε/ στάθηκε ως εμπόδιο για την ενασχόληση σου με κάποιες δραστηριότητες (λόγω έλλειψης υποδομών) ?

A: Όχι θεωρώ αυτή η πόλη έχει ποικιλία από δραστηριότητες που μπορείς να κάνεις στον ελεύθερο χρόνο σου.

E: Η καραντίνα και γενικά η όλη κατάσταση με τον Covid – 19 θεωρείς ότι επηρέασε τον ελεύθερο σου χρόνο καθώς και τις ενασχολήσεις – δραστηριότητες σου?

Η καραντίνα σίγουρα επηρέασε τον ελεύθερο μου χρόνο. Γενικά πήγαινα για πολλούς περιπάτους με φίλους και την οικογένειά μου. Επιπλέον έβλεπα πολλές ταινίες και σειρές. Πάνω κάτω θεωρώ οι περισσότεροι φοιτητές είχαν παρόμοιες δραστηριότητες διότι ήταν πολύ περιορισμένα τα πράγματα που μπορούσες να κάνεις.

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Πανεπιστήμιο Πατρών. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 1599/1988 και τα άρθρα 2,4,6 παρ. 3 του Ν. 1256/1982, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας και δεν προσβάλλει κάθε μορφής πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον.

Αντώνης Παπαχριστόπουλος, Παναγιώτα Γαρδίκη, 2021